

T. C.

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

**MÜLTECİ HAREKETLERİ VE İŞ GÜCÜ PİYASASI İLİŞKİSİ: VAN İLİ
ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Asima İSAOĞLU

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. M. Akif ARVAS

VAN, 2019

T. C.

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

**MÜLTECİ HAREKETLERİ VE İŞ GÜCÜ PİYASASI İLİŞKİSİ: VAN İLİ
ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Asima İSAOĞLU

TEZ DANIŞMANI

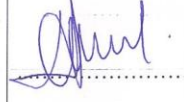

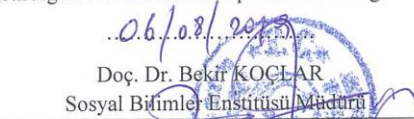

Doç. Dr. Mehmet Akif ARVAS

**Bu çalışma Van YYÜ Bilimsel Araştırma Projeleri Başkanlığı tarafından SYL-
2019-7876 No'lu proje olarak desteklenmiştir.**

VAN, 2019

KABUL VE ONAY SAYFASI

Asima İsaoglu tarafından hazırlanan “ **Mülteci Hareketleri ve İşgücü Piyasası İlişkisi: Van İli Örneği** ” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / ~~OY ÇOKLUĞU~~ ile Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisat Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. M. Akif ARVAS İktisat Anabilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Başkan : Doç. Dr. Meltem İnce YENİLMEZ Ekonomi Anabilim Dalı, İzmir Yaşar Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Üye : Doç. Dr. M. Şükrü MOLLAVELİOĞLU İktisat Anabilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Üye : Unvanı Adı SOYADI Anabilim Dalı, Üniversite Adı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum
Yedek Üye : Doç. Dr. Haktan SEVİNÇ İktisat Anabilim Dalı, Iğdır Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum
Yedek Üye : Dr. Öğr. Üye. Fatma Fehime AYDIN İktisat Anabilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum
Tez Savunma Tarihi:	01 / 08 / 2019
Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini ve imzaların sahiplerine ait olduğunu onaylıyorum. ..06/08/2019 Doç. Dr. Bekir KOÇLAR Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü	

ETİK BEYAN SAYFASI

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;**

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Asima İSAOĞLU

01.08.2019

Yüksek Lisans

Asima İSAOĞLU

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ağustos, 2019

**MÜLTECİ HAREKETLERİ VE İŞ GÜCÜ PİYASASI İLİŞKİSİ: VAN İLİ
ÖRNEĞİ**

ÖZET

Göç, insan ve toplum bilincinde derin izler bırakan ve insanlık tarihi kadar eski olan bir olaydır. Birden fazla alana ve sosyal yaşam katmanlarına yayılmış ve küresel bir sorun haline gelen ulus ötesi göç hareketliliği, ülkeleri işbirlikleri geliştirmeye ve kapsamları ve boyutları ile örgütlenme temelinde buluşturmaya zorlamaktadır. Türkiye, küresel ve bölgesel krizlerde ve uluslararası göç hareketliliğinde kritik bir coğrafyadır. Türkiye'ye gelen mülteciler gittikleri yerlerdeki nüfusu ve coğrafi dağılımı; eğitim, sağlık, güvenlik, barınma ve ekonomi gibi çeşitli alanları etkileyerek hem toplumsal hem de ekonomik problemlere sebep olmaktadır. Dolayısıyla bu çalışma kapsamında mültecilerin Van'daki yerel işverenlere ve işgücü piyasasına bakışları araştırılmıştır. Farklı uyruklardan oluşan toplam 555 kişiye ilk kez bu çalışmada geliştirilen anketler uygulanmıştır. Elde edilen veriler ışığında *Memnuniyet*, *Uyum*, *Sağlık* ve *Gelir* olmak üzere dört faktör oluşturulmuş ve demografik değişkenler ile aralarındaki korelasyon incelenmiştir. Sonuçlara göre; yabancı işgücünün uyruğu, yaşı, medeni durumu, eğitimi ve cinsiyeti gibi demografik değişkenlerin ölçeğin alt faktörlerine göre istatistiki olarak farklılık gösterdiği bulgusuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler : Göç, Mülteci, Türkiye, İşgücü Piyasası

Sayfa Sayısı : 119

Tez Danışmanı : Doç. Dr. M. Akif ARVAS

M.Sc.Thesis

Asima İSAOĞLU

VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY

INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

August, 2019

**THE RELATIONSHIP BETWEEN REFUGEE MOVEMENTS AND LABOR
MARKET: A CASE STUDY ON VAN PROVINCE**

ABSTRACT

Migration is an event that is as old as the history of humanity, leaving deep traces in human and social consciousness. Transnational immigration mobility, which has become a global problem and spread across multiple areas and social life layers, forces countries to develop cooperations and to meet their scope and dimensions on the basis of organization. Turkey is a critical geography in global and regional crisis on international migration and mobility. The refugees coming to Turkey have impacts on the Turkish education, health, security, housing and economic systems. Therefore, in this study, refugees' views on local employers and labor market in Van were investigated. For the first time, questionnaires developed in this study were applied to 555 people who were composed of different nationalities. In the light of the data obtained, four factors such as Satisfaction, Adjustment, Health and Income were formed and the correlation between them and demographic variables were examined. According to the results; It was found that demographic variables such as nationality, age, marital status, education and gender of the foreign labor force differ statistically according to the sub-factors of the scale.

Key Words : Migration, Refugees, Turkey, Labor Market
Quantity of Page : 119
Supervisor : Assoc. Prof. M. Akif ARVAS

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimin boyunca deneyimlerini ve bilgilerini benden esirgemeyen, tez konusu seçimimden tezimin bitimine kadar çalışmamı sabırla takip eden, güler yüzünü eksik etmeyen danışman hocam Sayın Doç. Dr. Mehmet Akif ARVAS'a ve değerli hocam Doç, Dr. M.Şükrü Mollavelioğlu'na, ayrıca lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca tüm zorlukları beraber aştığım ve bu yolda desteğini cömertçe sergileyen ve bugünlere gelmemde sonsuz emekleri olan ve desteklerini her daim hissettiğim aileme ve bütün dostlarıma en içten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca tezimin projelendirilmesinde desteğini sunan Van YYÜ Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) Birimi'ne teşekkürü bir borç bilirim.

Asima İSAOĞLU

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	II
ABSTRACT.....	III
TEŞEKKÜR.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
KISALTMALAR	IX
TABLOLAR DİZİNİ	X
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: MÜLTECİ HAREKETLERİ İLE İLGİLİ KAVRAMLAR	3
1.1. Mülteci Sorunu İle İlgili Kavramlar	3
1.1.1. Sığınmacı Kavramı	3
1.1.2. Göç ve Göçmen Kavramları	4
1.1.3. Mülteci Kavramı	5
1.2. Mülteci Sorununun Tarihsel Gelişimi	7
1.2.1. Eski Çağlarda Mülteciler	8
1.2.2. Milletler Cemiyeti Dönemi	8
1.2.3. Yüksek Komiserlik	9
1.2.4. Uluslararası Nansen Ofisi	9
1.2.5. Birleşmiş Milletler Yardım ve Rehabilitasyon İdaresi (UNRRA).....	9
1.2.6. Uluslararası Mülteci Kuruluşu (IRO)	10
1.3. BMMYK'nin Kuruluşundan Günümüze Mülteciler.....	10
1.4. BM Sonrası Sözleşmelerde Mülteci Statüsü ve Hakları	11
1.5. 1951 Cenevre Sözleşmesine Göre Mülteci Statüsü İçin Gereken Şartlar	12
1.5.1. 1 Ocak 1951 Tarihinden Önce Meydana Gelen Olaylar	12
1.5.2. Baskı ve Zulüm	13

1.5.3. Irk ve Milliyet	13
1.5.4. Din	14
1.5.5. Siyasal Düşünce.....	14
1.5.6. Belirli Bir Sosyal Gruba Mensubiyet.....	14
1.5.7. Haklı Nedenlere Dayanan Korku.....	14
1.6. Mülteci Statüsü İçin Şart Konulan Yabancı Olma Koşulu	15
1.6.1. Vatansız olma	15
1.6.2. Birden Çok Vatandaşlığa Sahip Olma	16
1.7. Uluslararası Sözleşmelerde Mültecilerin Hakları.....	16
1.7.1. Din ve İnanç Özgürlüğü Hakkı	16
1.7.2. Seyahat Etme ve İkamet Etme Özgürlüğü Hakkı	16
1.7.3. Çalışma Hakkı.....	17
1.7.4. Geri Gönderilmeme Hakkı.....	17
1.8. 1969 Tarihli Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi	18
1.9. Cartagena Bildirisi.....	18
2. BÖLÜM: TÜRKİYE’DE GÖÇ, MÜLTECİLER VE SORUNLARI	20
2.1. Göç Hareketinin Türkiye’deki Tarihsel Süreci	20
2.1.1. Cumhuriyet Öncesi Dönemden 1990’lı Yıllara Kadar Dış Göç Sorunu ..	20
2.1.2. 1990’lı Yıllardan Günümüze Kadar Dış Göç Hareketliliği	21
2.2. Mülteci Sorunu İle İlgili Türkiye’deki Yasal Düzenlemeler.....	22
2.2.1. İskân Kanunu	23
2.2.2. Pasaport Yasası	23
2.2.3. Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun.....	24
2.2.4. Türk Vatandaşlık Kanunu	24
2.3. Türkiye’de Göçün Boyutları: Kaynak, Hedef Ve Transit Göç Ülkesi Olarak Türkiye	25

2.4. Türkiye’de Mülteci Ve Sığınmacıların Durumları/Sorunları	26
2.4.1. İkamet Tezkeresi Harcı	27
2.4.2. Sağıktaki Durum	28
2.4.3. Eğitim Durumu	30
2.4.4. Barınma Ve Beslenme Durumu	31
2.4.5. İstihdam Ve İş Durumu	31
2.4.6. Psikolojik Durum	32
2.4.7. Hukuki Durum	32
3. BÖLÜM: TÜRKİYE’DEKİ MÜLTECİ İSTİHDAMININ HUKUKÎ BOYUTU	35
3.1. Türkiye’de Yabancıların Çalışma Durumu	36
3.2. Mültecilerin Kayıtlı Çalışma Durumu	37
3.3. Çalışma İzni Sonrası Sorunlar	38
3.4. Mülteci İstihdamının Emek Piyasasına Etkileri	39
3.5. Kayıt Dışı Çalışmaya Etkileri	45
3.6. İşsizliğe Etkileri	47
3.7. Çalışanların Mülteci İstihdamına Bakışı	48
3.8. Mültecilerin Çalıştığı Sektörler	48
3.9. Türkiyeli İşverenlerin Yabancı İş Gücüne Bakışları	49
3.10. Mültecilerin Çalışma Koşulları	51
3.10.1. Düşük Ücretler	52
3.10.2. Çalışma Süreleri	52
3.10.3. Ayrımcılık	53
3.10.4. İşçi Sağığı ve Güvenliğı	53
4. BÖLÜM: GEREÇ VE YÖNTEM	55
4.1. Araştırma Gereğesi	55
4.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	55

4.3. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları	55
4.4. Araştırmanın Varsayımları	55
3.5. Veri Toplama ve Değerlendirme Araçları	56
5. BULGULAR	57
6. TARTIŞMA ve SONUÇ	88
KAYNAKLAR	96
EKLER	103
ÖZGEÇMİŞ	
TEZ ORJİNALLİK RAPORU	

KISALTMALAR

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AFAD: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

BM: Birleşmiş Milletler

BMMYK: Birleşmiş Milletler Yüksek Mülteciler Yüksek Komiserliği

ILO: Uluslararası Çalışma Örgütü

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

SGDD: Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği

SSGSS: Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası

SYDV: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları

SYDGM: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü

SYDT: Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışmayı Teşvik

TİSK: . Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu

TUIK: Türkiye İstatistik Kurumu

UNICEF: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

UNHCR: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

YTB: Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

TABLULAR DİZİNİ

Tablo 1: Yıllara göre yabancılara verilen çalışma izin sayısı.....	37
Tablo 2: Türkiye’de işsizlik ve kayıt dışı istihdam oranları.....	42
Tablo 3: Yıllara göre Gaziantep, Hatay ve Şanlıurfa’nın işsizlik oranı.....	43
Tablo 4. Katılımcıların Uyuğa Göre Dağılımı.....	56
Tablo 5. Katılımcıların Yaşa Göre Dağılımı	57
Tablo 6. Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı.....	58
Tablo 7. Katılımcıların Medeni Hali Duruma Göre Dağılımı.....	58
Tablo 8. Katılımcıların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	59
Tablo 9. Katılımcıların Gelir Düzeylerine Göre Dağılımı.....	60
Tablo 10. Katılımcıların En büyük Harcama Kalemine Göre Dağılımı.....	61
Tablo 11. Katılımcıların Hanede Yaşayan Kişi Sayısına Göre Dağılımı.....	62
Tablo 12. Katılımcıların Mesleğe Göre Dağılımı.....	63
Tablo 13. Katılımcıların Çalışma Nedenine Göre Dağılımı.....	64
Tablo 14. Ölçeğin Maddelerinin Tanımlayıcı İstatistikleri.....	65
Tablo 16. Ölçeğin Güvenirlilik Katsayısı.....	68
Tablo 17. Kaiser-Meyer-Olkin ve Bartlett Küresellik Testi Değerleri.....	69
Tablo 18. Açıklayıcı Faktör Analizi.....	70
Tablo 19. Ölçeğin Faktörlerinin Cinsiyet Dağılımına Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bağımsız Örneklem t-Testi Sonuçları.....	73
Tablo 20. Ölçeğin Faktörlerinin Uyuğa Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Kruskal-Wallis Test Sonuçları.....	74
Tablo 21. Ölçeğin Faktörlerinin Yaşa Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Kruskal-Wallis Test Sonuçları.....	76
Tablo 22. Ölçeğin Faktörlerinin Medeni Duruma Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin t-Testi Sonuçları.....	77
Tablo 23. Ölçeğin Faktörlerinin Eğitime Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Kruskal-Wallis Test Sonuçları.....	78

Tablo 24. Ölçeğin Faktörlerinin Gelire Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Kruskal-Wallis Test Sonuçları.....	79
Tablo 25. Ölçeğin Faktörlerinin En Büyük Harcama Kalemine Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Kruskal-Wallis Test Sonuçları.....	80
Tablo 26. Ölçeğin Faktörlerinin Hanede Yaşayan Kişi Sayısına Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Kruskal-Wallis Test Sonuçları.....	81
Tablo 27. Ölçeğin Faktörlerinin Mesleğe Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Kruskal-Wallis Test Sonuçları.....	82
Tablo 28. Ölçeğin Faktörlerinin Çalışma Amacına Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Kruskal-Wallis Test Sonuçları.....	84
Tablo 29. Ölçek Alt Faktör Toplam Puanları Arasındaki Pearson Korelasyon Katsayıları.....	85

GİRİŞ

Dünya genelinde ortalama olarak günde 42.500 kişi yaşanan çatışmalar, baskılar ve işsizlik nedeniyle kendi ülkelerini terk etmeye zorlanmaktadır. UNHCR (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği)'nin raporuna göre dünya genelindeki mülteci sayısının toplamı 68,5 milyona ulaşmıştır (UNHCR, 2018). Yerinden ve yurdundan edilen bu kadar çok sayıdaki kişi, özellikle göç etmek zorunda oldukları ülkeler için hem sosyal hem de ekonomik açıdan küresel bir mülteci krizi yaratmaktadır. Son olarak, Mart 2011'de başlayan Suriye iç savaşı, Suriye'den diğer ülkelere muazzam bir mülteci akışına neden olmuştur. Birleşmiş Milletler (BM) 'ye göre, 5 milyondan fazla Suriyeli insan ülkelerinden göç etmiş durumdadır.

Günümüzde devletler ülkelere giriş çıkış yapan ya da ülkelerinin sınırları içinde kalan yabancı uyruklu insanların kontrolünü sağlamak için sıkı tedbirler almalarına rağmen, her yıl milyonlarca insan yasadışı ya da yasa çerçevesinde ya da olağan üstü durumlarda belirli ülkelere göç etmektedirler. Bu göçler ekonomik faktörler, sosyal ve siyasal faktörler sonucunda oluşmaktadır. Göçmenler bu faktörlerden dolayı çoğunlukla Avrupa ülkeleri ya da Avrupa bölgesine yakın ve kendi ülkelerinden daha gelişmiş ülkelere gitmeyi tercih etmektedirler. Ancak Türkiye gibi ülkeler de hem hedef hem de transit ülkeler olarak göç akışlarından oldukça etkilenmektedir (Duruel, 2017: 207).

Türkiye'nin mevcut göçmen sayısına ek olarak neredeyse 3,5 milyon Suriyeli insanı Türkiye'de barındırması, Türkiye'yi en büyük mülteci barındıran ülke haline getirmiştir. Mültecilerle ilgili bir endişe, ülkelerini terk etmek zorunda kalan bu insanların Türkiye'deki işgücü piyasasını nasıl etkilediğidir (Aygül, 2018: 68).

15 Mart 2011'de Daraa'da başlayan gösteriler Suriye genelinde yayıldı ve Suriye rejiminin sivillere saldırarak bir iç savaşa neden olmasıyla sonuçlandı. Suriye iç savaşı sekiz sene önce başlamış, binlerce sivilin hayatını kaybetmesine sebep olmuş, aynı zamanda milyonlarca Suriyeli vatandaşı insani yardıma muhtaç ederken birçoğunu da komşu ülkelere sığınmaya yöneltmiştir. İç savaştan kaçan Suriyeli

mültecilerin çoğunluğu Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır'a sığınmıştır. Suriye'den kaçan 5 milyon mülteci 3,5 milyonu Türkiye'ye sığınmıştır (UNOCHA, 2016). Türkiye'deki mevcut mültecilere bu büyüklükteki kitlesel göçte eklenince, bu mültecilerin mevcut yaşam koşullarının analizi ve mültecilerin sığındıkları ülkelerin ekonomisini nasıl etkilediğinin değerlendirilmesi önem arz etmektedir.

Türkiye'de, geçici koruma statüsüne sahip Suriyelilerinden başka hemen hemen 300 binden daha fazla mülteci de bulunmaktadır. Bu mültecilerin çoğunluğunu ise Afrika ve Asya gibi ülkelerinden gelen mülteciler oluşturmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'deki mülteci sayısının fazla olması sonucunda, eğitim, sağlık, barınma gibi farklı kamusal sosyal hizmetler yönünden olumsuz ekonomik maliyet yaratmıştır. Bu çalışmada, mülteci hareketliliğinin Van ili ekonomisine ve özelde Van ili işgücü piyasası üzerindeki etkileri üzerinde durulmuştur. Çalışma Van ilin 'de çalışan ve araştırmamıza katılmayı kabul eden toplam 555 mülteci üzerinde uygulanmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde mültecini sorunun tarihsel gelişimi ile ilgili detaylı bilgi verilerek mülteci hareketleri ile ilgili kavramlar ele alınmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde Türkiye'ye yapılan göçlerin tarihsel süreci ve bu süreçte mültecilerin karşılaştıkları sorunlara değinilip üçüncü bölümde Türkiye'deki mülteci istihdamının hukuki boyutu ele alınmıştır. Çalışmanın dördüncü bölümünde çalışmada kullanılan gereç ve yöntem, araştırmanın gerekçesi, evreni, örnekleme sınırlılıkları ve varsayımlarına değinilerek elde edilen sonuçlar çalışmanın beşinci bölümünde verilmiştir. Çalışmanın altıncı bölümünde ise konu hakkında literatür araştırması yapıp elde edilen sonuçlar ile çalışmamızda elde edilen sonuçlar karşılaştırılmıştır.

1. BÖLÜM: MÜLTECİ HAREKETLERİ İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

1.1. Mülteci Sorunu İle İlgili Kavramlar

Mülteci sorunun daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle mülteci sorunu ile ilgili kavramaların bilinmesi gerekir. Dolayısıyla çalışmanın bu bölümünde mülteci sorunu ile ilgili karşılaşılan temel kavramlar açıklanacaktır.

1.1.1. Sığınmacı Kavramı

Sığınmacı, en genel anlamıyla, ancak Avrupa ülkeleri dışındaki ülkelere gelen ve İçişleri Bakanlığı'na sığınmacı statüsü tanınan yabancı uyruklu bir kişi ya da belli bir uyuşu olmayan vatansız kişi olarak tanımlanabilir. Odman, sığınmacıyı yasal durumu ile alakalı hukuki bir statüyü kazanmamış, sığındığı ülkenin yasalarından mülteciler gibi yararlanamayan kişiler olarak tanımlamıştır (Odman, 1995:12). Akıncı ise sığınmacıyı, korunmak için başvurduğu üçüncü ülkede başvurusu incelenen ve bu sırada geçici korumadan yararlanan ve mülteci statüsünü henüz kazanmamış kişi olarak tanımlamaktadır (Akıncı, vd., 2015:58). Uluslararası hukuka göre ise sığınmacı, zulüm, silahlı çatışma, şiddet ya da ciddi hayati tehditler yaşayan ve fiziksel bütünlüğü veya menşe ülkelerindeki özgürlüklerinin kısıtlanması nedeniyle uluslararası korumaya muhtaç olduğunu iddia eden kendi ülkelerinin dışındaki kişilerdir. Bir sığınmacı, uluslararası koruma arayan bir bireydir. Bireyselleştirilmiş prosedürlere sahip olan ülkelerde, sığınmacı, sığınma iddiasının sunulduğu ülke tarafından kararlaştırılmadığı kişidir. Her sığınmacı sonunda mülteci olarak tanınmaz ancak her mülteci başlangıçta bir sığınmacıdır (Ferris, 1993: 121).

Sığınmacı, geldiği ülkede maruz kaldığı baskı ve şiddeti bir anlamda kanıtlaması gerekmektedir. Mülteci olmaktan farklı olan sığınmacı kavramı, kişinin daha çok yaşadığı bireysel problemlerden kurtulma çabası olarak tanımlanabilirken, mülteci ise kolektif olarak özgürlüklerinin sınırlandırıldığı ya da hayati tehlike altında hissettiği kendi ülkesinden toplu bir kaçış için kullanılan bir kavramdır. Bir mülteci gibi sığınmacının da uluslararası sözleşmeler vasıtasıyla tanımlanmış hakları bulunmaktadır (Buz, 2004: 44).

1.1.2. Göç ve Göçmen Kavramları

Göçmenlik, en genel anlamıyla, nüfus hareketi olan ve göç sonucunda ortaya çıkan durum olarak tanımlanabilir. Bu yüzden öncelikle göç kavramı üzerinde durulması gerekir. Göç, kişilerin gelecekteki yaşamlarının hepsini veya bir bölümünü geçirmek için tamamen ya da geçici bir süre için yaptıkları coğrafi yer değiştirme olarak tanımlanmaktadır (Akkayan, 1979: 82). Cengiz'e göre diğer demografik fenomenlere kıyasla göç, görmezden gelinmesi zor bir kavramdır. Bu olgu, doğum ve ölümlerle karşılaştırıldığında önemini artırmaktadır. Üstelik politik tartışmalardaki önemi, doğurganlık düşüşü ve demografik yaşlanma gibi diğer problemlerle aynı büyüklükte olmaktadır. Göç kavramı hem alanı hem de zamanı içerir (Cengiz, 2010: 185).

Göç, insanların buldukları yerden ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel gibi sebeplerden dolayı başka bir yere hareket etmeleri şeklinde tanımlanabilir. Göç, "iç göçler" ve "dış göçler" olmak iki çeşittir. İç göç, kendi içinde mevsimlik göç, sürekli göç, zorunlu ve gönüllü göç diye farklı gruplara ayrılır. Dış göç ise genel olarak beyin göçü, işçi ve mübadele göçleri şeklinde sınıflandırılabilir. Göç sonucunda göç edilen ülke, şehir ya da kasabada bazı olumsuz sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Örneğin, yapılan göçler ile ülke genelindeki nüfus dağılımında dengesizlikler ortaya çıkmakta ve bunun sonucunda yatırımlar düzensiz bir şekilde dağılır. Nüfusun yoğunlaşması sonucunda konut sorunu ortaya çıkmakta ve bundan dolayı gecekondulaşma oranı yükselir, bunun sonucunda ise çarpık kentleşme meydana gelir. Göç sonucunda kentlerin nüfusu artarak alt yapı hizmetlerinde, sağlık alanında ve eğitimde yetersizlikler görülür. Ayrıca, göç alan kentlerde, göçün etkisiyle istihdam ve işgücü, gelir dağılımları ve kentin kültürel yapısında değişimlerin olmasına sebep verir (Çelik, 2012: 297).

Ekonomik göç durumlarına bakıldığında (genellikle işgücü göçü) ücret oranlarındaki farklılıklar bu göçün meydana gelmesindeki temel sebep olarak görülebilir. Göç ettikleri ülkedeki ücretlerin, kişinin kendi ülkesindeki ücretlerin değerini aşması sonucunda, kişi o ülkeye göç etmeyi seçebilir. Özellikle 19. yüzyılda, ABD'nin ekonomik genişleme planları göçmen akışını artırmıştır (Cengiz, 2010: 187).

Ulaşım teknolojisi gelişmesinin sonucu olarak seyahat süresi ve maliyetleri 18. ve 20. yüzyılın başlarında önemli ölçüde azalmıştır. Atlantik boyunca seyahat etmek, 18. yüzyılda 5 hafta kadar sürerken, 20. yüzyılın başlarında yaklaşık 8 gün sürmüştür. Kişinin bir fırsat yakalamak için harcayacağı maliyet düşük olduğunda ise göç oranlarında artış olmuştur. Doğal afetler de yoksulluğa dayalı göç akışlarını artırabilir (Ferris, 1993: 123).

Göç etmenin sebeplerine bakıldığında birden fazla sebep bulunmaktadır. Bu sebepler arasında en yaygın olanları ilkel, zoraki, zorlayıcı ve serbest göç şeklinde ifade edilebilir. Ancak göç eden kişiyi mülteci statüsüne düşüren göç nedenleri genellikle siyasal, dini ve etnik sebeplerdir (Sander, 2002). Cengiz'e göre siyasal sebeplerden dolayı gerçekleşen göçün en önemli özelliği bu göçün belli bir süre ile sınırlı olmaması yani bu göçlerin kalıcı nitelikte olmasıdır (Cengiz, 2010: 189).

1.1.3. Mülteci Kavramı

Tarihte her dönemde insanlar maruz kaldıkları baskı, zulüm ve şiddetten dolayı kendi yerleşim yerlerini terk etmek zorunda bırakılmıştır. Bu insanların sebep oldukları kitlesel göçler devletlerin dikkatini çekmiş ve yaşanan sorunu çözmek için kendi aralarında anlaşmalar imzalayıp mülteci kavramını açıklığa kavuştururmuşlardır. Konu ile ilgili bazı anlaşmalarda geçen mülteci tanımları şunlardır (Adıgüzel, 2016:102):

1938 yılında Almanya'dan Gelen Mültecilerin Durumlarına İlişkin Sözleşme'nin 1. maddesinde mültecilerin tanımı şu şekillerde yapılmıştır:

- Başka bir devletin vatandaşı olmayan, Alman Hükümeti'nin korumasından yararlandığı kanıtlanamayan Alman vatandaşlığına sahip olan kişiler,
- Daha önce imzalanan anlaşmaların kapsamına girmeyen, Almanya kurulduğu vakit Almanya topraklarında olmuş olmak fakat bu ülkeyi terk eden ve Alman Hükümeti'nin korumasından yararlandığı kanıtlanamayan kişiler olarak tanımlanmıştır.

Uluslararası mülteci hukukunun özünü oluşturan 28 Temmuz 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nde ise mülteci şu şekilde tanımlanmaktadır (Gill, 1996: 113):

“1 Ocak 1951 tarihi öncesi meydana gelen olayların sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı, zulme uğrayacağından haklı sebepler ile korktuğundan dolayı vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen veya tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylardan dolayı daha önce yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korkudan dolayı dönmek istemeyen her şahıstır” (Pazarcı, 2003: 17).

1951 Cenevre Sözleşmesi’nde belirtilen mülteci tanımını coğrafi açıdan sadece Avrupa ile ve zaman açısından ise 1 Ocak 1951’den öncesi ile sınırlandırmıştır. Ancak daha sonra meydana gelen yeni mülteci sorunlarından dolayı sözleşmenin yeniden düzenlenmesi gerekmiştir ve bu sözleşmeye ek olarak 1967 New York Protokolü oluşturulmuştur. Protokol’ün 1. maddesinin 2. fıkrasında mülteci tanımı için var olan 1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar sonucunda ‘söz konusu olaylar sonucunda’ ifadeleri çıkartılmış ve bu ifadeler yerine “her şahıs” ifadesi eklenmiştir. Protokol’ün 1. maddesinin 3. fıkrasında da taraf devletlerin bu Protokol’ü hiçbir coğrafi kısıtlamaya gitmeden uygulayacakları bildirilmiştir (Pazarcı, 2003:25). Böylece var olan sınırlamalar ortadan kaldırılmıştır.

Günümüzde de mülteci kavramı için yapılan tanımlar yukardaki tanımlamalar ile benzerdir. Altınışik ve Yıldırım (2002) mülteci kavramını şu şekilde tanımlamaktadırlar: “Bir mülteci, kendi ülkesinden ırkları, dinleri, uyrukları, belirli bir sosyal gruba ya da siyasi görüşlere mensup olmalarından dolayı zulme uğrama korkusu ve hayati tehlike riski ile karşı karşıya olma nedenlerinden dolayı kaçan ve geri dönme noktasında isteksiz olan kişidir.” Mülteciler için Uluslararası korumaya duyulan ihtiyacın ortaya çıkmasının nedeni bu tehditler karşısında kendi ülkelerinin korunmasından yararlanamamalarıdır (Altınışik ve Yıldırım, 2002:78).

Genel olarak bir mülteci, ulusal sınırları aşmaya zorlanan ve güvenli bir şekilde evine geri dönemeyen yerinden edilmiş bir kişidir. Böyle bir kişi, iltica talebinde bulunmaları halinde, bir devlet veya Birleşmiş Milletler Ofisi Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından mülteci statüsü verilene kadar bir sığınmacı olarak adlandırılabilir. Mülteci korumasını koordine

eden başlıca uluslararası ajans, BMMYK'dir. Uluslararası mülteci statüsünün ilk modern tanımı, Mülteciler Komisyonu'nda 1921'de Milletler Cemiyeti altında gerçekleşti. Uluslararası toplumun sorumluluğu olarak kabul edilen uluslararası mültecilerin korunması durumu, Milletler Cemiyeti'nin ilk çabalarına dayanan uzun ve meşakkatli bir tarihe sahiptir (Orsam, 2014: 55).

1967 Protokolü ile güncellenen Mültecilerin Statüsüne ilişkin 1951 Sözleşmesi, mülteci koruması için atılmış bir adımdı. Ancak, bu sözleşme kapsamlı bir belge değildi. Uluslararası hukukta mülteci, hem bir zulüm korkusuna sahip olan hem de menşe ülkelerine dönmek için geçerli nedenlere sahip bir kişiyi tanımlamaktadır (Odman, 1995: 86).

1.2. Mülteci Sorununun Tarihsel Gelişimi

Dünya tarihinde, insanlar yaşanan savaş ve çatışmalar yüzünden baskı ve zulüm görmüştür ve görmeye devam etmektedir. Bunun sonucunda ise yaşadıkları yerleri daha güvenli yerleşim alanları için terk etmiştir ve günümüzde halen terk etmeye devam etmektedir. Tarih boyunca milyonlarca insan mülteci statüsüne düşmüş, kimi sığınacak bir yer bulmuş kimi bulamamıştır (Aygül, 2018: 68).

Bir kiliseye ya da başka bir kutsal yere sığınma hakkı, ilk olarak, AD 600 yılında Kent Kralı Ethelberht tarafından kanunla düzenlenmiştir. Orta Çağ Avrupa'sında da benzer yasalar uygulanmıştır. Siyasi sürgün kavramı da oldukça uzun bir tarihe sahiptir. Örneğin; Ovid Tomis'e siyasi sürgüne maruz kalmıştır ve Voltaire ise siyasi sürgün olarak İngiltere'ye gönderilmiştir (Akkayan, 1979: 91).

1685'te Fontainebleau Fransa'da Protestanlığı yasakladı ve yüz binlerce Huguenotlar İngiltere, Hollanda, İsviçre, Güney Afrika, Almanya ve Prusya'ya kaçtı. Doğu Avrupa'yı 19. ve 20. yüzyıllarda etkileyen pogrom dalgaları kitlesel Yahudi göçü yarattı (1881–1920) döneminde 2 milyondan fazla Rus Yahudisi göç etti. 19. yüzyıldan itibaren Müslüman insanlar Avrupa'dan Türkiye'ye göç etti. 1912-1913 Balkan Savaşları, 800.000 kişinin evlerini terk etmesine neden oldu. Bu yüzden, I. Dünya Savaşından başlayarak çeşitli gruplara resmen mültecilik konumu verilmeye başlandı (Altınışık ve Yıldırım, 2002: 17).

1.2.1. Eski Çağlarda Mülteciler

Eski Hint ve Musevi kaynaklarında sığınma durumuna ilişkin tanımlamalar bugün bize bu kavramın eski çağlardan beri kabul görmekte olduğunu göstermektedir (Kaygısız, 2017: 7).

Eski Musevi kaynaklarında bazı şehirlerin Tanrı tarafından sığınmaya muhtaç olan insanlar için ayrılmış olduğuna inanılmıştır (Piotrowicz, 2004:110). Buna benzer bir başka durum da, İslam dini için geçerlidir çünkü İslam sığınmayı temel hak olarak kabul ettiği bilinmektedir. Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye göçü zulümden kaçıp korunma fikri ile birebir örtüşür ve aslında günümüz dünyasında zorluklar altında yaşayan insanların durumlarıyla da oldukça ortaktır. Hz. Muhammed (SAV) döneminde korunmaya muhtaç olan insanlar ya camiye ya da Peygamber'in refakatçilerine sığındıkları bilinmektedir (Akkayan, 1979:91).

16'ncı yüzyılda Belçika, Hollanda, Lüksemburg'dan Fransa'ya dini azınlık oldukları için göç eden birçok kişi olmuştur. Bu insanlar Kalvinist olarak bilinirlerdi ve Katolik ülkelerde baskı altında oldukları için bu durum onların sürgüne gönderilmelerine neden olmuştur. Kalvinistlerin ardından 17'nci yüzyılın sonlarında daha büyük bir mülteci akımı ortaya çıkmıştır. Bunlar 'Huguenots'lar olarak bilinirlerdi ve bu insanlar Fransa'dan kaçmak zorunda bırakılmıştır. Bunlar Hollanda, Britanya, İsviçre, Prusya, Kuzey Amerika ve Güney Afrika'da gibi ülkelerde mülteci olarak yeni yerler aramışlardır. 19'uncu yüzyılda Avrupalı mülteciler çoğunlukla Almanya, Avusturya, Fransa ve Polonya'daki radikal politik akımlardan gelmekteydiler. Avrupa ülkelerindeki istikrarsız politik durumlar mülteci akımına sebep olmaktadır (Plaut, 1995:137).

1.2.2. Milletler Cemiyeti Dönemi

Barışçıl ulus toplumu kavramıyla, çatışmaları kontrol etmek ve devletlerarasında barışı teşvik etmek için uluslar birliği fikrinin temeli 1795 'e kadar dayanmaktadır. Milletler Cemiyeti, 10 Ocak 1920'de Paris Barış Konferansı'nın sona ermesiyle kurulan hükümetler arası bir örgüttür. Temel amacı dünya barışını korumak olan ilk uluslararası organizasyondur. Anlaşmada belirtildiği gibi birincil hedefler, kolektif güvenlik ve silahsızlanma yoluyla savaşların önlenmesi ve uluslararası anlaşmazlıkların müzakere yoluyla çözülmesini içerir. Bu cemiyetin, 28

Eylül 1934'ten 23 Şubat 1935'e kadar 58 üyesi bulunmaktaydı. Bu cemiyetin arkasındaki diplomatik felsefe, önemli bir değişimi temsil eder. Daha sonraki dönemlerde Milletler Cemiyeti çatısı altında insancıl kuruluşlar mülteci sorununa çözüm bulmak amacıyla teşkilatlanma çalışmalarına başlamışlardır. 1946 yılında Örgüt, oluşan görüş ayrılıkları sonucunda çalışmalarına son vermek mecburiyetinde kalmıştır (Hasgüler ve Uludağ, 2004:632).

1.2.3. Yüksek Komiserlik

Birleşmiş Milletler (BM) mülteci örgütü olan BMMYK, BM tarafından, dünya genelinde var olan mültecileri koruyup haklarını savunmak için yapılan uluslararası hareketleri organize etmek, liderlik etmek ve mülteci sorunlarını çözüm bulmakla yetkilendirilmiştir (Pazarcı, 2003:81).

BMMYK, 1 Ocak 1951 tarihinde, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 5 yılına görev yapması amacıyla kurulmuş ve bu şiarla çalışmalarına İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bir milyondan fazla Avrupalı mülteciye yardım ederek başlamıştır. Bu ilk beş yıllık süreyi takiben dünyada mülteci konumuna düşmüş insanların sayısının artmasıyla aslında bu örgütün görev süresi her beş yılda bir uzatılmıştır. Aralık 2003'te, BM Genel Kurulu, BMMYK'nın görev süresi üzerindeki sınırlamayı kaldırmaya karar vermiştir. 2008 yılı itibarıyla 117 ülkede 268 ofisi bulunan örgütün, yaklaşık 7000 çalışanı mevcuttur (Buz, 2004: 48).

1.2.4. Uluslararası Nansen Ofisi

Nansen Uluslararası Mülteciler Dairesi, 1930'da Milletler Cemiyeti tarafından kurulmuş bir kurumdur ve 1930-1939 yılları arasında savaş alanlarından gelen mültecilerin uluslararası sorumlusu Fridtjof Nansen'den adını alır. Vatansız insanların ülkeler arasında seyahat etmelerine izin veren Nansen pasaportu bu süreçte daha çok önem kazanmıştır (Odman, 1995:55).

1.2.5. Birleşmiş Milletler Yardım ve Rehabilitasyon İdaresi (UNRRA)

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Batı Avrupa'da savaştan büyük oranda zarar gören ülkelerin gıda ve giyim gibi temel insani ihtiyaçları ile hammadde ve makine-donanım gibi iktisadi gereksinimlerini karşılamak amacıyla acil yardım için 1946'da

kurulmuş ve daha sonra görevleri Avrupa İmar Programına devredilen yardım programına verilen isimdir (Çelik, 2012:300).

1.2.6. Uluslararası Mülteci Kuruluşu (IRO)

Uluslararası Mülteci Örgütü, II. Dünya Savaşı'nın yarattığı büyük mülteci sorununu çözmek için 20 Nisan 1946'da kurulan hükümetler arası bir örgüttür. 1948'de Uluslararası Mülteci Örgütü'nün kurulmasını öngören anlaşma resmen yürürlüğe girmiş ve Uluslararası Mülteci Örgütü, Birleşmiş Milletler uzmanlık ajansı olmuştur.

Uluslararası Mülteci Örgütü önceki Birleşmiş Milletler Yardım ve Rehabilitasyon İdaresi'nin işlevlerinin çoğunu üstlenmiştir. 1952'de Uluslararası Mülteci Örgütü'nün faaliyetleri durdurulmuş ve yerini Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği almıştır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 15 Aralık 1946'da kabul edilen Uluslararası Mülteci Örgütü Anayasası, Uluslararası Mülteci Örgütü'nün kuruluş belgesidir. Bu anayasa örgütün faaliyet alanını belirler (Pazarcı, 2003:94).

1.3. BMMYK'nin Kuruluşundan Günümüze Mülteciler

1954'te BMMYK, Avrupa'da çığır açan çalışmaları nedeniyle Nobel Barış Ödülü'nü kazanmıştır. 1956'da Macar Devrimi sırasında, 200.000 insan Avusturya'ya kaçmıştır. Macarları 'prima facie' mültecileri olarak tanıyan BMMYK, onları yeniden yerleştirme noktasında büyük çabalara öncülük etmiştir (Keskin, 2005: 261).

1960'larda Afrika'nın sömürgeleştirilmesi, bu kıtada sayısız mülteci krizinin meydana gelmesine yol açmıştır. Ayrıca, BMMYK 1960-1980 yılları arasında Asya ve Latin Amerika'da yok edilmeye çalışılan insanlara yardımcı olmuştur. 1981'de, BMMYK mültecilere dünya çapında yardımda bulunduğu için ikinci bir Nobel Barış Ödülü almıştır (Kirişçi, 2014:41).

21. yüzyılın başlarında, BMMYK Afrika, Orta Doğu ve Asya'daki büyük mülteci krizlerinde büyük yardımlar sağladı. BMMYK'nın 11.517'den fazla üyesi vardır ve toplam 128 ülkede faaliyet yürütmektedir. BMMYK faaliyet süreci boyunca, 50 milyondan fazla mültecinin hayatlarını başarılı bir şekilde yeniden başlatmaları için yardım etmiştir (Akıncı, vd.,2015: 60).

1.4. BM Sonrası Sözleşmelerde Mülteci Statüsü ve Hakları

Uluslararası mülteci hukuku ya da uluslararası insan hakları sözleşmeleri, mülteci konumundaki insanlar için iltica hakkını açıkça belirtmez ve devletlere iltica hakkı verme yükümlülüğü getirmez. Bireylerin sığınma isteme hakkı vardır ve hükümetler isterlerse bunu kabul ederler ya da ret ederler. Hükümetlerin sığınma talep eden insanları kabul etme zorunluluğu yoktur. Cenevre Sözleşmesi, sığınmacıların mülteci sayılacak şartları yerine getirmiş olsalar bile, mülteci olma durumlarını garanti etmemektedir; Bu durum devletin takdirindedir. Bununla birlikte, devletler sığınmacıları tehlikeye sokacak eylemlerden, özellikle de menşe ülkelerine geri göndermekten kaçınırlar. Her devlet, iltica verme koşullarını oluşturmakta serbesttir. Bu durum, diğer uluslararası insan hakları sözleşmelerinin aksine hiçbir kurumun Cenevre Sözleşmesi'ni otoriter olarak yorumlama hakkına sahip olmadığı gerçeğiyle güçlendirilmiştir (Bozbeyoğlu, 2015:60).

Hassas durumlarından dolayı, sığınmacılar bazen sığındıkları ülkeye yasadışı yollardan girmek zorunda kalmaktadırlar. Sığınma ülkesinde yasadışı bir şekilde giren mülteciler, hayatlarının ve özgürlüklerinin tehdit edildiği bölgeden geldiklerini ve kendilerini derhal yetkili makamlara bildirdikleri takdirde yasadışı girişlerinden dolayı cezalandırılmazlar. Durumları düzenleninceye kadar hareketlerinin kısıtlaması yaptırımı uygulanabilir. BMMYK, sığınmacıların gözaltına alınmasının son çare olarak görülmesi gerektiğini düşünür. Sığınmacıların gözaltına alınması için bir dizi kılavuz hazırlamıştır. Bazı ülkelerde mülteciler mülteci kamplarına götürülür. Pek çok gelişmiş ülkede dâhil olmak üzere diğer ülkelerde, mülteci statüsü belirlenene kadar göçmenlerin tutuklanması yaygın bir uygulamadır (Türkiye Barolar Birliği, 2009).

Mültecilere göç ettikleri ülkelerde tanınan haklar vardır. Bu haklar arasında din özgürlüğü, mülkiyet hakları, ilköğretim hakkı, mahkemelere erişim hakkı, sınırlı bir şekilde hareket etme hakkı gibi haklar vardır. Devletler mültecilere kalıcı veya geçici ikamet, özgürce çalışmak ve hareket etme izni gibi haklar vermekte veya reddetmekte serbesttirler. Bu durum, mültecilerin hakları konusunda büyük farklılıklar doğurmaktadır (Bozbeyoğlu, 2015: 62-63).

1.5. 1951 Cenevre Sözleşmesine Göre Mülteci Statüsü İçin Gereken Şartlar

Günümüzde devam eden çatışma, şiddet ve zulüm durumları birçok insanı yerinden etmeye devam etmektedir. Mülteci koruması, ülkesini terk etmeye zorlananların acilen ihtiyaç duyduğu bir durumdur. 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü tek ve küresel çapta mültecilerin yaşamlarının en önemli yönlerini açıkça tanımlayan ve bu yönde adım atılmasını sağlayan yasal belgelerdir. 1951 Sözleşmesi Mülteci sorununun uluslararası kapsamını ve önemini tanıırken Uluslararası dayanışmanın ve işbirliğinin mülteci sorunlarını çözmedeki rolüne odaklanır. Çatışmanın doğası ve göçün niteliği değiştikçe, 1951 Sözleşmesi, son 60 yılda kayda değer bir çalışma başarısı gösterdi. Uluslararası mülteci koruma sistemi milyonlarca insanı korumaya yardımcı oldu. İnsanlar korunmaya ihtiyaç duydukça İnsanlar 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü'ne ihtiyaç duyacaktır (Türkoğlu, 2011: 79).

1951 Sözleşmesi mültecileri korur. Bir mülteciyi, kendi ülkesi veya sürekli ikametgâhı olan bir yerin dışında kalan, ırk, din, milliyet, belirli bir sosyal gruba ya da siyasi görüşüne mensup olmalarından dolayı zulüm görme korkusuna sahip olan, ya da ülkesindeki zulüm korkusundan ötürü oraya dönmek istemeyen kişi olarak tanımlar. Bu tanıma sahip olan kişiler 1951 Sözleşmesi'nde yer alan haklara sahip olabilirler (Üstel, 2000:16).

1.5.1. 1 Ocak 1951 Tarihinden Önce Meydana Gelen Olaylar

İnsanlık tarihinin çok eski dönemlerinden bugüne kadar zulümden, korkudan ve tehditlerden doğan iltica olgusunun günümüzde de meydana gelen olaylardan çıkarım yapılarak varlığını devam ettirdiği söylenebilir. Dinler tarihinde sıklıkla karşımıza çıkan iltica kavramı, aynı zamanda Hitit ve Aztek yazıtlarında önemli bir madde olarak görülmektedir. İslam tarihinde ilk inananların Habeşistan'a sığınmış olmaları, sonrasında ise Medine'ye hicret etmeleri, iltica olgusunun İslam tarihinde dönüm noktasını oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra, Osmanlı İmparatorluğuna sığınan İspanya'dan kaçan Musevilere iltica hakkı tanımış olması, iltica kavramının Osmanlı zamanındaki en güzel örneklerinden biridir (Bozbeyoğlu, 2015:69).

1.5.2. Baskı ve Zulüm

Tarih boyunca insanlar arasında sürekli azınlık olana tahakküm kurma anlayışı süregelmiştir. Sayısal olarak çoğunluk durumunda olan insanların azınlık kesime uyguladığı baskılar ve zulümler insanları ikamet ettikleri yerlerden göç etmeye ve baskının ya da zulmün olmadığı daha güvenli yaşam alanları bulmaya itmiştir. 1950’li yıllardan sonra hem Ortadoğu ve Asya’da hem de Afrika bölgelerinde yaşayan insanların baskıdan kurtulmak için göç etmek zorunda kaldıkları bilinmektedir. 1950’li yıllarda yaşayan Yahudilerin de Alman baskı ve zulmünden kaçmaya çalışmaları bu duruma bir örnek olarak gösterilebilir (Üstel, 2000:22).

1.5.3. Irk ve Milliyet

Toplumların yeryüzünde var oldukları günden beri kendilerini bir gruba ait olarak görmelerinin sonucunda zaman içinde ırk dediğimiz kavram ortaya çıkmıştır. İnsanlar zaman içinde başka gruplardan gördükleri baskıların üzerinden gelmek için etnik bir aidiyete sahip olmuşlardır. Bu etnik aidiyet zamanla insanlarda sahip oldukları etnik kimliğin üstünlüğüne inandırmış ve kimliklerine sahip olmayla beraber bunu koruma isteği de uyandırmıştır. Aynı bölgede yaşayan iki farklı ırka ait insanlar arasında zamanla ortaya çıkan üstünlük anlayışı çoğunluğun azınlık üstüne baskısını ortaya çıkarmış ve bu baskılara karşı bir savunma mekanizması oluşturamayan insanlar, çareyi yaşam güvenliklerini sağlayabilecekleri daha huzurlu ve güvenli bölgelere göç etmekte bulmuşlardır. 1990’lı yıllarda Türkiye’nin Irak sınırında bulunan Şırnak ve Hakkâri illerine Saddam Hüseyin’in baskı ve zulmünden kaçan Kürtler Irk temelli göç kavramına bir örnek olarak gösterilebilir (Şanlı, 2004: 35).

Milliyet kavramı bir bölgede yaşayan insanların ortak değerler paylaşım noktasında aynı amaçlar doğrultusunda kendilerini bir milliyete ait hisseden insanlar için kullanılabilir. Teritoryal bir kültür paylaşımına sahip insanlar arasında bazen farklı etnik kökene sahip olma anlayışı baskın geldiğinde, bu durum diğer azınlık konumundaki insanlar için yaşam koşullarının zorlanacağı anlamına gelmekle birlikte artık yeni yaşam yerleri bulmak zorunda olduklarını göstermektedir (Türkoğlu, 2011: 38).

1.5.4. Din

Tarih boyunca farklı din ve inanışlara sahip insanların birbirleriyle geçinemedikleri ve aralarında sürekli çatışmalar olduğuna yönelik vakaların olduğu bilinmektedir. Çin’de Müslümanlara yapılan zulüm, Almanya’da Yahudilere uygulanan baskı ve katliamlar, Irak’ta yaşayan ve günümüze kadar 74 tane katliamdan geçen Ezidiler ve topraklarını İsrail’e kaptıran ve dini açıdan zulme uğrayan Filistinli Araplar dini açıdan baskıya maruz kalan haklara örnek olarak gösterilebilir. Yukarıda örneği verilen dini gruplar uzun yıllardır yaşadıkları baskılardan kaçmak için göç etmişlerdir (Türkoğlu, 2011: 39).

1.5.5. Siyasal Düşünce

Siyasal düşünce sebeplerinden dolayı göç etmenin en önemli özelliği kalıcı olarak bir yerden kaçmaktır. İktidardaki düşünce ile uzlaşamama ve ülke içinde olan ihtilaller ve darbeler siyasal göçe insanları mecbur bırakabilir. Birçok ülkede iktidara hakim düşünce diğer düşünceleri pasifize etmek için büyük bir çaba vermektedir. Muhafız görüş ve düşünceleri bastırmak da insanları başka ülkelere göç etmeye zorlamaktadır (Kolukırmık, 2009: 72).

1.5.6. Belirli Bir Sosyal Gruba Mensubiyet

1951 Sözleşmesinde yer alan zulüm sebeplerinden biri de belirli bir sosyal gruba insanın kendisini ait hissetmesidir. Böyle bir gruba sahip olan insanlar genellikle farklı özelliklere sahip bireylerden oluşur. Bu grubun üyeleri doğuştan gelen farklılıklara sahip olabilirler ya da daha sonrada edindikleri özellikler olabilir. İnsanın bu özelliklerden birinden vazgeçirmeye çalışmak temel insan haklarına aykırı bir durumdur. Cinsel ayrımcılıktan veya cinsel tercihlerden kaynaklanan baskılar insanları göç etmeye zorlamaktadır (Bozbeyoğlu, 2015: 82).

1.5.7. Haklı Nedenlere Dayanan Korku

1951 Sözleşmesinde var olan mülteci tanımlarından biri de haklı nedenlere dayanan korkudur. Bu durum hem nesnel hem de öznel bir faktörden etkilenebilir. 1951 sözleşmesinde de belirtildiği gibi zulüm; din, tabiiyet, ırk, belli bir sosyal gruba aidiyet ya da politik düşünce gibi unsurlara dayanmaktadır. 1951 sözleşmesine göre korku soyut bir kavram olduğu için insanların psikolojik durumları göz önünde yeterince bulundurulmamaktadır. Kişi bireysel olarak ülkeyi terk ettiğinde haklı

sebeplere dayanan göç sebebini belgelendirecek delil taşıması istenmez fakat bu göç kitlesel olunca farklı değerlendirme araçları devreye girer (Demirtaş, 2009:112).

1.6. Mülteci Statüsü İçin Şart Konulan Yabancı Olma Koşulu

Ülkesinde var olan zulümden ve baskıdan bıkan ve çareyi bir başka ülkeye göç etmekte bulan ve yabancı bir ülkeye iltica talebinde bulunan insanların böyle bir hakka sahip olduğu bilinmektedir. Ancak iltica talebinde bulunmak için insanın baskı ve zulüm yaşadığı ülkenin dışında olması gerektiği gerçeği eleştirilmesi gereken bir durumdur. Bu eleştirilerin haklılık payı olduğu da bilinmektedir çünkü dünyamızda yaşadığı ülkeden ayrılama fırsatı bulamayan ama yaşadığı ülkedeki zorluklar ve baskılarla yaşamak zorunda kalan insanların olduğu bilinmektedir. Bu durum insan hakları noktasında büyük bir boşluk yarattığından dolayı kimi ülkeler bölgesel anlaşmalarla kendi aralarında bu eksikliği gidermek için birtakım anlaşmalar yapmışlardır (Odman, 1995: 91). Bu duruma örnek olarak 1969 Tarihli Afrika Birliği Sözleşmesi gösterilebilir. Bazen kendi yaşadıkları ülkelerde karşılaştıkları baskı ve zulümden kurtulmak için insanlar yaşadığı ülke sınırları içinde de farklı bölgelerde korumaya alınırlar.

1.6.1. Vatansız olma

Uyruksuz olma bazı sebeplere bağlanabilir ve bu sebeplerden biri de hiçbir devletin vatandaşlık vermediği insanlar olarak gösterilebilir. Bu insanlara vatandaşlık verilmemesinin temel sebebi politik düşüncedir. Savaş durumunda düşman bir ülkenin safında yer almak, onlara destek sunmak da uyruksuz verilen kişinin bu haktan yoksun bırakılmasına sebep olabilir (Pazarcı, 2003:72).

1917 yılında Rusya Devrimi sırasında birçok kişi vatandaşlıktan çıkarılmıştır ve bu insanların büyük bölümü ülkeyi terk etmek zorunda kalmışlardır (Çelik, 2012:306). Bir başka örnek ise Türkiye'den verilebilir. Yunanistan ile Türkiye'nin ilişkileri bozulunca Batı Trakya'da yaşayan pek çok Türk topraklarına kaçmak durumunda kalmışlardır ve bunun neticesinde Yunanistan tarafından vatandaşlıktan çıkarılmışlardır (Sungur, 2018: 9).

1.6.2. Birden Çok Vatandaşlığa Sahip Olma

Bir insanın çifte vatandaşlık hakkına sahip olması Göğer tarafından, “bireye iki ayrı devletin hukuki statü tanınması” olarak tanımlamaktadır (Göğer, 1995: 81). Çifte vatandaşlık hakkına sahip olmak geçmişle kıyaslandığında devletler tarafında daha yaygın bir şekilde günümüzde kabul edildiği söylenebilir. Bunun sebebi de göç eden insanların yeni taşındıkları ülkelerde de vatandaşlık almalarıdır (Çiçekli, 2009: 81). Çifte vatandaşlık göç etmekle olabileceği gibi aynı zamanda evli iki insanın farklı ırklara sahip olmalarından da kaynaklanabilir (Doğan ve Odabaşı, 2004:72).

1.7. Uluslararası Sözleşmelerde Mültecilerin Hakları

1951 Cenevre Sözleşmesi sözleşmesinin yanı sıra İnsan Hakları Evrensel Beyanname, Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi, Çocuk Hakları Sözleşmesi gibi hem kendi ülkelerinde yaşayan insanların hem de göç eden insanların haklarını koruyan sözleşmeler de vardır. Din ve inanç, seyahat, çalışma ve riskli yerlere geri gönderilme gibi haklar temel bazı haklar olarak sıralanabilir (Bozbeyoğlu, 2015:74).

1.7.1. Din ve İnanç Özgürlüğü Hakkı

Bütün insanların Tanrı'ya, doğaüstü çeşitli kutsal varlıklara inanmaya ve tapınmaya aracı olan kuruma din denir. İnsanlık tarihi boyunca insanlar dinleri ve inançları için savaşmışlardır ve bunun için can verip can almışlardır. Bu yüzden insanlar için bu kadar değerli ve kutsal olan din sözleşmelerle koruma altına alınmıştır (Aygül, 2018:72).

1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 4. maddesinde “Taraf Devletler, ülkelerindeki mültecilere, dini vecibelerini yerine getirme hürriyeti ve çocuklarının dini eğitim hürriyeti bakımından, en az vatandaşlara uyguladıkları muamele kadar uygun muamele uygulayacaklardır” hükmü yer almaktadır (Altınışik ve Yıldırım, 2002: 61).

1.7.2. Seyahat Etme ve İkamet Etme Özgürlüğü Hakkı

Ülkesinde yaşadığı baskı ve zulümden kaçan her göçmen sığındığı ülkede ikamet etme ve özgürce seyahat etme hakkına sahip olması gerekir. 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 26. Maddesinde insanların sahip olduğu bu hak şöyle tanımlanır ;“Her Taraf Devlet, ülkesinde yasal olarak ikamet eden mültecilere, genel olarak aynı koşullardaki yabancılara yönetmeliklerce sağlanan, toprakları üzerinde ikamet

edeceği yeri seçme ve özgürce seyahat etme hakkını tanıyacaktır”. Bunu yanı sıra, 27. maddede ülkesinden kaçan insanların seyahat etme özgürlüğünden yararlanmaları gerektiği belirtilmiştir ve bu özgürlüğü sunabilmek için ise bir kimlik kartı çıkarılması gerektiği vurgulanmıştır (Altınışik ve Yıldırım, 2002: 72)

1.7.3. Çalışma Hakkı

Mülteci konumuna düşen insanların sığındıkları ülkelerde hayatlarını idame etmeleri için maddi bir desteğe ihtiyaçları vardır. Fakat her ne kadar maddi bir yardım yapılsa da bu miktarın mülteci konumundaki insanın giderlerini karşılaması noktasında yetersiz kalacağı bir gerçektir. Bu yüzden bir mültecinin sığındığı ülkede çalışma hakkına sahip olması en büyük insan hakları özgürlüklerinden biri olarak tanımlanabilir. 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 17., 18. ve 19.'uncu maddelerinde çalışma hakkı mültecilere tanınmıştır (Altınışik ve Yıldırım,2002:75).

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara Dair Sözleşmenin 6. maddesinde çalışma hakkı ile ilgili “Bu Sözleşmeye Taraf Devletler herkesin çalışma hakkını tanır ve bu hakkı korumak için gerekli tedbirleri alır. Çalışma hakkı, herkesin kendi seçtiği ve girdiği bir işte çalışarak geçimini sağlama imkânına ulaşma hakkını da içerir” şeklinde bir ibare bulunmaktadır. Sözleşmede bu madde ile tüm insanlara dolayısıyla mülteci konumundaki insanlara da çalışma hakkı tanınması sağlanmıştır. Fakat Sözleşmede bulunan 4. maddede eğer bu haklar toplumun refahını bozuyorsa kısıtlanabileceğini ifade etmektedir (Adıgüzel, 2016:103).

1.7.4. Geri Gönderilmeme Hakkı

Mülteci hukukunun temel öğelerinden biri de bir ülkeye sığınan bir insanın geri gönderilmemesi durumudur ve bu madde 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 33. maddesinde vardır. Maddede bu durum şöyle yer almaktadır: “Hiçbir Taraf Devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tâbiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade etmeyecektir”. Bunun yanı sıra sözleşmede İnsan hakları ile ilgili ve dolayısıyla mülteciler için de geçerli olan birçok madde bulunmaktadır (Altınışik ve Yıldırım, 2002:76).

1.8. 1969 Tarihli Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi

Mülteci probleminin Afrika'da başlaması 1960'lara dayanmaktadır. Mülteci oluşumu koloni halindeki ve bağımsız olan Afrika Ülkeleri'nden kaynaklanmaktaydı. Afrika'da yaşanan mülteci problemlerinin çoğunun sebebi Afrika Kolonilerinde meydana gelen baskılardan kaynaklanmaktaydı. 1960'da Angola, Mozambik ve Portekiz Ginesi'ndeki baskı ve zulümler Portekiz Hükümeti tarafından arttırılmış, Güney Afrika'da ve Rhodesya'da çok Afrikalı öldürülmüştür. Diğer taraftan bağımsız Afrika Ülkeleri'nde meydana gelen olaylar ise daha karmaşık bir hale sahiptir. Gelişmiş devletlerin kolonisi halinde yaşarken bağımsızlıklarını kazanan bu ülkelerde pek çok etnik ulus ve kültürel gruplar vardır. Toplum içinde var olan bu farklılıklar toplumda bölünmeye sebep olmuştur. Bunun sonucunda savaşlar meydana gelmiş ve insanlar göç etmek zorunda kalmıştır (Chimni,2002:85).

Afrika'da meydana gelen bu karışıklıkların ve çatışmaların sonucunda artan mülteci sayısının engellemek amacıyla 10 Eylül 1969'da Afrika Birliği Sözleşmesi kabul edilmiştir. Tanım doğrultusunda iç karışıklıklar, şiddet ve savaş yüzünden yaşadığı topraklardan kaçanlar Sözleşme 'ye göre mülteci statüsü kazanacaklar ve buna ek olarak bu insanlardan haklı bir zulüm korkusu aranması durumu söz konusu olmayacaktır" (Akıncı, vd., 2015: 63).

1.9. Cartagena Bildirisi

Mültecilere ilişkin Cartagena Bildirgesi, mültecilerin korunması için bağlayıcı olmayan bir bölgesel anlaşmadır ve 1984'te Belize, Kolombiya, Kosta Rika, El Salvador, Guatemala, Honduras, Meksika, Nikaragua, Panama ve Venezüella gibi 10 Latin Amerika ülkesinden delegeler tarafından kabul edilmiştir. Bildirge o zamandan beri 14 ülkenin ulusal yasalarına ve devlet uygulamalarına dâhil edilmiştir. Bildiri, 19-22 Kasım 1984'te Kolombiya'nın Cartagena kentinde düzenlenen "Orta Amerika, Meksika ve Panama'daki Mülteci ve Yerinden Edilmiş Kişiler İçin Uluslararası Koruma Toplantısının bir sonucudur. Deklarasyon, sığınma hakkının, geri göndermeme ilkesi ve kalıcı çözümler bulmanın önemini vurgulamaktadır (Kartal ve Başçı 2014: 15).

1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü ile kıyaslandığında Cartagena Deklarasyonu, uluslararası korumaya ihtiyaç duyan daha geniş bir kitle kategorisinin mülteci olarak değerlendirilmesine izin veriyor. Cartagena Deklarasyonu Mültecileri: "Hayatları, güvenlikleri veya özgürlükleri yaşadıkları ülkelerde tehdit altında olan ve büyük şiddet ve insan hakları ihlallerine uğrayan insanlar" olarak tanımlar. Cartagena Deklarasyonu, Latin Amerika lkeleri arasında devam eden bir forumun başlangıcıydı. 1984'ten beri deklarasyonun imzacıları her 10 yılda bir tekrar görüşüyorlar ve Karayip ülkelerini de kapsayacak şekilde genişlettiler.  ardışık bildirge yayınlandı ve bunlar sırasıyla; 1994 San Jos Deklarasyonu, 2004 Meksika Deklarasyonu ve 2014 Brezilya Deklarasyonu'dur (Chimni, 2000:86).

2. BÖLÜM: TÜRKİYE'DE GÖÇ, MÜLTECİLER VE SORUNLARI

2.1. Göç Hareketinin Türkiye'deki Tarihsel Süreci

Mülteci sorununun Türkiye'deki tarihsel süreci hakkında bilgi iki dönem şeklinde verilecektir. Bu bağlamda Cumhuriyet öncesinden 1990'lı yıllara kadar olan süreç ile 1990'lı yıllardan günümüze kadar süregelen sorunlar olmak üzere iki noktada incelenecektir.

2.1.1. Cumhuriyet Öncesi Dönemden 1990'lı Yıllara Kadar Dış Göç Sorunu

Osmanlı İmparatorluğu döneminden beri Türkiye mülteci sorunlarıyla yüzleşmektedir. Osmanlı imparatorluğuna ilk sığınma 1492'de İspanya'dan kaçan Musevi'lerdir. O dönemde padişah olan 2.Beyazıt Musevi sığınmacıları İstanbul, Edirne ve Selanik çevresine yerleştirmiştir. 1948 Avusturya-Macaristan topraklarında milliyetçilik ve ırkçılık olaylarından dolayı isyanlar çıkmıştır ve bu isyanlar Rusların desteği ile bastırılmıştır. Bunun sonucunda pek çok Macar insanı Osmanlı imparatorluğuna sığınmıştır (Kirişçi, 2014: 49). Bir başka sığınma vakası ise 1920'de ki Bolşevik ihtilalinden kaçan Rus ve Ermeni mültecilerdi (Buz, 2004: 57). Bu örneklerden de anlaşılacağı üzere Osmanlı devleti kendine sığınan insanları geri göndermeme ilkesine de uyarak kabul etmiş ve devletlerine sığınmalarına olanak sağlamıştır (Kartal ve Başçı, 2014:17).

İmparatorluk yıkıldıktan ve Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra da ülke mülteci sorunlarıyla ilgilenmiştir. Buna örnek olarak Türkiye ile Yunanistan arasındaki nüfus mübadelesi olmuştur. 1923 Lozan Antlaşması esasına göre Yunanistan'da yaşayan Müslümanlar ile Türkiye'de yaşayan Hristiyanlar arasında bir yer değişikliği olmuştur ve bunun sonucunda 380 bin kişi Türkiye'de yaşamaya başlamıştır. 1940'lı yıllarda Almanya'da yaşayan pek çok Musevi bilim adamı da Türkiye'ye sığınmıştır (Buz,2004: 59).

Osmanlı İmparatorluğu döneminde Avrupa'daki kimi şehirlere ve bölgelere yerleşmiş fakat İmparatorluk yıkıldıktan sonra Türkiye'ye 1923 ile 1990 yılları arasında göç etmek zorunda kalmış birçok soydaş Türkler de bir başka göç hareketine örnek olarak gösterilebilir. Bulgaristan, Yunanistan ve Yugoslavya'da yaşan Türklerin Türkiye'ye göç etmeleri soydaş göçleri kapsamında

değerlendirilmektedir (Kartal ve Başçı, 2014:22). Bu gibi göçlerin nedenlerinin neler olabileceği aşağıda değerlendirilecektir.

Osmanlı İmparatorluğunun yıkılmasından İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar Türk Hükümeti bu süreçte azalan nüfusun artmasını sağlamak için, Bulgaristan'da yaşayan Türk soydaşların ülkeye göç etmelerine olanak sağlayacak siyasi bir çalışma içine girip politikalarını bu minvalde şekillendirmeye çalışmıştır (Kirişçi, 2014: 35). Bu süreçte İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarında artan komünizmin etkisiyle ülkede yaşayan Türklere karşı uygulanan Bulgar Hükümeti'nin baskı ve zulmü de artmaktaydı. Bunun da devamında Bulgaristan ile Türkiye arasında 1950'li yıllarda sağlanan bir anlaşma ile 155 bin Türk'ün Türkiye'ye sığınmasına olanak sağlamıştır. Bu soydaş göçleri genel olarak 1952 yılından 1970' e kadar olan göçleri kitlesel göç olarak değerlendirebiliriz fakat 1970'den 1997'ye kadar olan göçler ise Türkiye'ye yerleşmiş olan insanların akrabalarının göçü olarak tanımlayabilmek mümkündür (Kirişçi, 2014:36-37).

2.1.2. 1990'lı Yıllardan Günümüze Kadar Dış Göç Hareketliliği

Kitle akını, binlerce sığınmacının ülkeye çok kısa bir süre içinde gelmesi olarak tanımlanır ve bu tanım genellikle haftalar ile değil günlerle ölçülür. 1945'ten beri, Türkiye birçok kitlesel mülteci akınına maruz kalmıştır, fakat son zamanlarda özellikle Orta Doğu'dan kitlesel akınlara maruz kalmıştır. 1979'dan sonra İran'da yeni rejimden kaçan İranlıların bu duruma bir örnek olarak gösterilebilir (Karadağ ve Altıntaş, 2010:62).

Türkiye, İranlıların vize olmadan ülkeye girmelerini sağlayan bir politika benimsemiş ve geçici olarak ülkede kalmalarına izin verilmiştir. Resmi bir istatistik bulunmamakla birlikte, 1980 ve 1991 yılları arasında bu düzenlemeden yaklaşık 1,5 milyon İranlının yararlandığı tahmin edilmektedir. Türkiye'ye gelen İranlılar arasında birçok Bahai, Yahudi ve Kürt vardı; ancak çoğunluk, yeni rejimin veya Şah'ın eski destekçilerinin muhalifleriydi. Türkiye, girişleri için esneklik göstermesine rağmen, çok sayıda İranlıyı kabul etmeyerek İran'ı kızdırmamayı tercih etmiştir. Bu nedenle, ülkeye gelen İranlıların ezici çoğunluğu üçüncü ülkelere taşınmaya teşvik edilmiştir (Funda, 2005:48).

Türkiye, Irak'tan üç büyük mülteci akını yaşadı. İlk mülteci akını, Irak ile İran arasındaki savaş sona erdikten sonra 1988 yılında patlak verdi. İkincisi, yabancı işçilerin ve ailelerinin Irak'tan kaçmaya başladığı Körfez krizleri sırasında gerçekleşti. Irak'ın Kuveyt'ten çıkarılmasından sonra mültecilerin Türkiye'ye karşı son ve en büyük kitlesel akını gerçekleşti (Karadağ ve Altıntaş, 2010: 39).

Bosna Hersek'te 1991'de çıkan çatışmada ve güvenli bölge olarak kabul edilen, Srebrenitsa bölgesinde Hollanda askerinin geri çekilmesinden sonra 800 Boşnak'ın bölgedeki Sırp tarafından öldürülmesini takip eden süreçte de 1.2 milyon Boşnak ülkelerinden komşu ülkelere ya kaçmak ya da sınır bölgelerine taşınmak zorunda kalmışlardır. Bu göç eden insanların yaklaşık 20000'i Türkiye'ye gelmiş ve Türkiye bu insanlara yardım elini uzatmıştır (Ergüven ve Özturanlı, 2013:97).

2.2. Mülteci Sorunu İle İlgili Türkiye'deki Yasal Düzenlemeler

Türkiye'de sığınma talebinde bulunan mültecilerin çoğu Avrupa dışındaki ülkelere gelen insanlardan oluşuyor ve mevcut sığınmacıların çoğu, Türkiye'de yerleşim için mülteci olarak kabul edilmek yerine, başka bir ülkedeki yerleşim için "geçici koruma" altında tutuluyor. Türkiye Suriye'den gelen göçmenlerin akınına uğradığında, Türk makamları yıllar içinde bu insanların haklarını genişletmiş olmalarına rağmen düzenli mülteci statüsü kazanmalarını engellemekte ve bunun yerine bu göçmenler geçici koruma olarak sınıflandırılmaktadırlar (Ekşi, 2008:90).

Mülteci statüsü başvuruları, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün il müdürlüklerine şahsen yapılmaktadır. Bu tür başvurular kayıt altına alınır ve başvuru sahibi için görüşme planlanmaktadır. Yetkililer, başvuru sahibini ve beraberindeki tüm aile üyeleri için görüşmenin tamamlanmasının ardından altı ay süreyle geçerli olan Uluslararası Koruma Başvuru Kimlik Belgesi düzenlenmektedir. Başvurunun değerlendirilmesi, kayıt tarihinden itibaren altı ay içinde sonuçlandırılmaktadır. Yetkililere yanıtıcı bilgi vermek gibi bazı durumlar başvurunun reddedilmesine yol açmaktadır (Ergüven ve Özturanlı, 2013: 72).

Geçici koruma koşulları altında, yetkililer mültecilerin temel ihtiyaçlarını karşılamakta ve ayrıca sosyal hizmetleri, çeviri hizmetlerini, kimlik belgelerini, seyahat belgelerini, ilk ve orta öğretime erişimi ve çalışma izinlerini sağlamaktadır. Koruma talebinde bulunanlar, yetkili makamlar tarafından belirlenmiş kabul ve konaklama merkezlerinde veya belirli bir yerde yaşamak ve aralıklarla yetkililere rapor vermek zorunda kalmaktadır (Korkut, 2008:8).

2.2.1. İskân Kanunu

14 Haziran 1934 Tarihli 2510 Sayılı İskân Kanunu, 26 Eylül 2006 Tarihli 5543 Sayılı İskân Kanunu'nu yürürlüğe girinceye kadar üzerinde işlem tahsis edilen ve genel olarak göçmenler ve mültecileri ilgilendiren maddelerin yer aldığı bir düzenlemedir. İskân edilen insanların değişen ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla 2510 Sayılı Kanun'a ek olarak birçok Genelge çıkarılmıştır.1934 yılında düzenlenen Kanun'un en önemli yanı 1951 Cenevre Sözleşmesi'nden önce mültecileri ilgilendiren maddeler içermesidir (Odman,1995: 62).

2510 Sayılı İskân Kanununda mülteci tanımı 3. Maddede şöyledir “Türkiye’ye yerleşmek amacıyla olmayan ama mecburi sebeplerden kaynaklı olarak geçici oturma izni verilen sığınanlar” 4. maddede ise Türk kültürüne bağlı olma şartı, göçmen olarak kabul edilmeleri için kişilerin Türk kültürüne bağlı olmalarına dayandırılmıştır (Korkut, 2008). Bu maddeden anlaşılacağı üzere Türk yetkililer için etnik kökenden çok etnik bilinç önemlidir. Kanunun 5. maddesinde “Hususi bir ahit dolayısıyla Türkiye'ye mecburi olarak gelenler yapılan muahede hükümlerine ve Hükümetçe verilen kararlara göre alınırlar.” hükmüne yer verilmektedir “Bu madde ile mecburi göçle ilgili nasıl bir tavrın belirleneceği hükümetin inisiyatifine terk edilmiş ve mecburi göç eden insanlara sığınma hakkı verileceğiyle ilgili herhangi bir şey ifade edilmemektedir” (Odman, 1995: 67).

2.2.2. Pasaport Yasası

“Pasaport, bir insana devleti tarafından verilen ve ülkeden çıkmasına ya da o ülkeye girmesine kanuni bir engelin olmadığını gösteren belgedir.”(Çelikel ve Gelgel, 2018). 5682 Sayılı Pasaport Kanunu 15.07.1950 tarihinde kabul edilmiş, 24.07.1950’de resmi gazetede yayınlanmıştır (Keskin, 2005: 278). Türkiye’de

yabancı kişilerin pasaportu olsun ya da olmasın giriş yapabilmelerini sağlayan kurum İçişleri Bakanlığıdır. Mülteciler için uygulanan bir pasaport olan Nansen Pasaportu da seyahat belgeleri gibi kabul edilebilir. 1951 Cenevre Sözleşmesi'ni imzalamasından sonra Türkiye'de yürürlükte olan Pasaport Kanunu'nun mültecilerle ilgili olan maddelerinin herhangi bir yaptırım kuvvetine sahip olduğunu söylemek imkânsızdır. Çünkü 1951 Cenevre Sözleşmesi kimlerin mülteci kabul edilip edilmeyeceğinden, bu insanların haklarına kadar her şeyi bütün ayrıntısıyla belirtmiştir (Kartal ve Başçı, 2014: 18).

2.2.3. Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun

24.07.1950 tarihinde 7564 Sayılı Resmi Gazetede yayınlanan ve yabancıların seyahat etmelerini sağlayan bir kanun bulunmaktadır. Bu konun Yabancıların Türkiye'ye İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun'dur. Türkiye'ye girişleri yasak olmayan ve Pasaport Kanununun hükümlerinde belirtildiği gibi Türkiye'ye gelen yabancı insanların hangi koşullar altında ülkede ikamet etme seyahat haklarına sahip olduğu açıkça belirtilmiştir. Mültecilerin de yabancı statüsüne girdiklerinden dolayı, bu kanun onlar için de geçerlidir. Bu kanunun 17. maddesinde “Siyasi sebeplerle Türkiye'ye sığınan yabancılar ancak İçişleri Bakanlığınca müsaade olunacak yerlerde ikamet edebilirler” şeklinde bir ifade içermektedir. Bu madde yalnızca politik nedenlerle ülkesinden kaçmak zorunda kalan kişilerin ülkede ikamet etmelerine olanak sağlamaktadır. Fakat mülteci tanımında insanlar sadece politik görüşlerinden dolayı değil, ayrıca ırkı, dini, milliyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyetinden dolayı da zulüm görme korkusu yaşamaktadır. Bunun yanı sıra yasada ikamet ettirilen yerden bir aydan fazla bir süre kaçan veya izin almadan başka bir yere yerleşenlere de 2 yıla kadar hapis cezası öngörülmektedir (Ekşi, 2008: 91).

2.2.4. Türk Vatandaşlık Kanunu

Türk vatandaşlığı Kanuna göre vatandaşlık kazanmak için soy bağı gereklidir ve bu da doğan çocuğun anne veya babasının Türk olmasıyla sağlanır. Ancak vatansız bir şekilde dünyaya gelen bir bebeğin vatandaşlık durumundan yararlanabilmesi için Kanunun 4. maddesinde “Türkiye'de doğan ve vatandaşlığını ana ve babasından doğumla kazanamayan çocuklar doğumlarından başlayarak Türk

vatandaşıdır. Türkiye’de bulunmuş çocuklar, aksi sabit olmadıkça, Türkiye’de doğmuş sayılırlar” ifadesi yer almaktadır (Doğan, 2005: 24).

2.3. Türkiye’de Göçün Boyutları: Kaynak, Hedef Ve Transit Göç Ülkesi Olarak Türkiye

Avrupa ile Asya arasında köprü görevini gören Türkiye, hem Ortadoğu hem de Asya ülkelerinden Avrupa Birliği ülkelerine göç etmek isteyen insanlar için vazgeçilmez bir konumdadır ve ayrıca bu insanların birçoğu da burada yaşamak isterler. Yani Avrupa’ya gitmek isteyen insanların bir kısmı ülkeyi transit bir geçiş alanı olarak kullanırken diğer taraftan kaçak yoldan gelen insanların bir kısmı içinde hedef ülke konumundadır. 20. yüzyıla kadar göç veren bir ülke konumunda olan Türkiye artık bir anlamda diğer ülkelerden çalışmak için göç alan bir konuma geldiğini söylemek doğru olacaktır (Özpinar vd., 2012: 59). İşte bu durum ülkede siyasi ekonomik ve sosyo-politik sorunlara sebep olmuştur (Mazlumder, 2014: 3). Türkiye’ye doğru gerçekleşen bu düzensiz göçün aslında dört temel noktası vardır. İlk olarak; Türkiye’nin komşu ülkelerinde de var olan siyasi belirsizlikler ve çatışmalı süreçler insanları güvenliklerini sağlayabileceği ülkelere yöneltmiştir. İkincisi olarak; Türkiye’nin hem doğu hem de kuzey ve güneyden Avrupa’ya geçiş yapmak isteyen insanlar için transit bir geçiş elverişli olması. Üçüncüsü; Avrupa’nın sınırlarda uyguladığı sıkı arama ve güvenlik önlemleri Avrupa ülkelerine göç etmek isteyen insanların Türkiye’de kalmalarına sebep olmuştur. Dördüncü olarak ise Türkiye’nin göç aldığı komşu ülkelere göre ekonomik olarak daha iyi şartlar sağlamasıdır (Güven, 2016:14). Türkiye’ye aslında üç göçmen türü gelmektedir. Bunların ilki Moldova, Ukrayna veya Doğu Avrupa ülkesinden genellikle tarım ve inşaat sektörlerinde çalışmak için gelenlerdir. İkinci grup ise Pakistan, Afganistan İran gibi ülkelere gelip Avrupa’ya geçmek isteyenlerdir. Üçüncü grup ise sığınma talep eden ya da sığınma talepleri reddedilen ve kaçak olarak Türkiye’de kalmak isteyip ülkelere dönmeyenlerdir (İçduygu, 2017:34).

Türkiye hem karadan hem de denizden çok geniş ve uzun sınırlara sahip bir ülkedir. Suriye ile yaklaşık 900 km sınıra sahipken İran ile 560 km, Irak ile 384 km, Ermenistan ile 328 km, Gürcistan ile 276 km, Bulgaristan ile 269 km, Yunanistan ile 203 km ve Nahçıvan ile 18km sınıra sahiptir. Türkiye’nin deniz sınırı da 8333

km'dir. Türkiye aynı zamanda Avrupa'ya açılan kapı olarak değerlendirilmektedir (Kartal ve Başçı, 2014: 73). Sahip olduğu bu özellikleri ile Türkiye de tercih edilen göç edilecek bir ülke konumuna gelmiştir.

Türkiye'de 2006 yılında 5190 sığınmacı ve 6896 mülteci olmak üzere toplam 12.086 kişi vardı. Bu sayılar 2012 yılında 14.051 sığınmacı ve 18.621 mülteci olmak üzere toplam 32.672 kişiye ulaşmıştır ve 2013 yılı 30 Eylül itibari ile de 14.102 sığınmacı ve 23.608 mülteci olmak üzere 37.710 kişi olmuştur. 2019 yılı itibari ile Suriye'de yaşanan iç savaştan dolayı ülkeyi terk edip Türkiye'ye gelen kişi sayısı milyonları geçmiştir. Suriyeliler dışında ayrıca diğer milliyetlere ait olan kişilerin sayısında da ciddi artışlar olmuştur. Örneğin BM mülteci örgütünün Şubat 2019 tarihi itibariyle Türkiye'de 170.000 Afgan uyruklu, 142.000 Irak uyruklu, 39.000 İran uyruklu, 5.700 Somali uyruklu ve 11.700 diğer Tabiiyetlere ait olmak üzere Türkiye'deki mülteci sayılarının çok ciddi rakamlara ulaştığını göstermektedir. Bu sayılara bakıldığında ülkede sığınmacı ve mülteci sayısının sürekli arttığı görülmektedir (UNHCR,2019).

Türkiye'ye yeni göç akışları tarihsel olarak transit göçmenler, düzensiz işçiler, sığınmacılar ve mültecilerden oluşmaktadır ve bu durum nicel olarak sürekli bir artış grafiği sergilemektedir. Türkiye'deki ulusal göç politikaları ve uygulamalarının doğasını Avrupa Birliği'ne entegrasyon sürecinden çok etkilenmiştir (Güçer, vd., 2013:66).

2.4. Türkiye'de Mülteci Ve Sığınmacıların Durumları/Sorunları

Türkiye'de sığınmacı ve mülteci konumunda bulunanlar için yaygın olarak "bekleme odası" tabiri kullanılır. Bunun başlıca sebebi bekleme süreli-eri bazen yıllar olsa da Türkiye'ye gelen bu insanların çoğu üçüncü bir ülkeye gitmek için Türkiye'yi transit geçiş güzergâhı olarak görmelerindedir. Bu insanlarda Türkiye'ye gelmeden önce başka bir ülkeye gitme gayesi olduğundan Türkiye'de geçici bir süre olarak beklemek düşüncesi hâkimdir. Bu süre zarfı içinde mülteci ve sığınmacı konumundaki bu insanlar başta barınma, sağlık, beslenme ve maddi sorunlarla baş edip yaşamlarını sürdürmeye çalışmaktadırlar (Güleç, 2015:10-11).

Yaşam koşulları açısından zor durumda olan mülteci ve sığınmacılar sosyal yardıma gereksinim duymaktadırlar. Yardım ve destek imkânları her geçen gün artmasına rağmen ve yasal açıdan teşvik edilse de halen temel ihtiyaçları karşılayacak düzeyde değildir. Türkiye’de mültecilere yardımı ise Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV), Belediyeler, Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD), Helsinki Yurttaşlar Derneği, İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı gibi proje temelli çalışan çeşitli sivil toplum kuruluşları aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası antlaşmalar gereği mülteci ve sığınmacıların temel ihtiyaçlarının karşılanması BMMYK’nın sorumluluğundadır. BMMYK’nın maddi yardımları şunlardır (İçduygu, 2017: 29):

Ekonomik Yardım: BMMYK düzenli mali yardım sadece mülteci statüsü tanınan kişilere sunulan bir yardım imkânı olmakla birlikte çok kısıtlı sayıda kişinin yararlandığı ve bir bireyin veya ailenin ihtiyacını karşılaması çok zor olan miktardaki yardımı kapsar.

Tek Seferlik Yardım: BMMYK’dan bir sefere mahsus yapılan yardımdır. Daha çok yeni gelen ve kayıt yaptıran sığınmacı adaylarından durumunun çok kötü olduğu belirlenenlere verilen mali yardımdır.

Eğitim Yardımı: Eğitim yardımı okula devam eden sığınmacı ve mülteci çocuklarına her eğitim-öğretim döneminin başında birer kez verilen ve yılda 2 kez yapılan yardımdır Bunlar dışında BMMYK’nın arada bir kendilerine yönelik gelen gıda paketleri, eğitim paketleri vs gibi yardımları da mevcuttur.

2.4.1. İkamet Tezkeresi Harcı

İkamet tezkeresi, belli bir ücret ödeme karşılığında, statü ve imkânlarına bakılmaksızın Türkiye’de bulunması için yasal gerekleri karşılamak durumunda olan bütün Yabancıların alması gereken bir belgedir. Yabancıların ikamet tezkeresi almalarıyla ilgili durum, 5683 Sayılı Kanunun 3. maddesi 1 inci fıkrasındaki; “Türkiye’de bir aydan fazla kalacak yabancılar bu müddet bitmeden ikamet tezkeresi almak için gerekli beyannameyi doldurmak üzere yetkili emniyet makamlarına bizzat veya bilvasıta müracaat etmekle ödevlidirler. Bu beyanname hiçbir harç ve resme

tabi değildir” şeklindeki ifadeyle yer almıştır. Bu fıkradaki ikamet tezkeresine ilişkin bir aylık süre, 04.08.1961 tarihinde yürürlüğe giren Bakanlar Kurulu Kararı uyarınca; NATO Anlaşmasıyla bağlı bulunduğumuz devletler ile Avrupa Konseyine dâhil üye memleketler ve aynı zamanda kendileri ile vize muafiyeti anlaşması yapmış olduğumuz devletler vatandaşlarına üç ay olarak uygulanmıştır (Türkoğlu, 2011: 72).

Türkiye’de yer alan mülteciler, sığınmacılar ve iltica başvurusunda bulunan yabancılar da Türkiye’deki bütün yabancılar gibi ikamet tezkeresi almakla zorundadır. İkamet tezkeresi harcının ödenmemesi veya ikametın alınmaması iltica başvurusu sahipleri açısından çok fazla sorun yaratmaktadır. Örneğin sığınmacılar, bu harcı ödememe durumunda suç işlemiş sayılıp yasal statülerini kaybedebilirler. En büyük engel ise üçüncü ülkeler tarafından kabul edilmiş olan sığınmacıların yeniden yerleştirilmelerinin önündeki engeldir. Çünkü harcı ödemedi İçişleri Bakanlığı ülkeden çıkış izni vermemektedir (Tarhanlı, 2000).

2.4.2. Sağlıkta Durum

Sağlık sorunları mülteci ve sığınmacılar için en önemli problemlerden biridir. Çünkü ülkesinden ayrılmak zorunda kalan mülteci ve sığınmacıların birçoğunda sağlık sorunları bulunmaktadır. Noji’ye göre mülteciler ve göçmenler, zor yaşam koşulları, barınma ve beslenme koşulları, sağlık ve sosyal hizmetlere erişimde zorluklar, şiddet vb. nedenlerle sağlık durumları açısından en savunmasız grubu oluşturmaktadır (Noji, 2000:21).

Mülteciler ile ilgili Uluslararası raporlara göre sığınmacı ve mültecilerin sağlık sorunları arasında öne çıkan başlıca sorunlar şunlardır: “Beslenme bozuklukları, çocuklarda büyüme ve gelişme gerilikleri, anemi, ishal, kızamık, sıtma, solunum yolu enfeksiyonları vb. bulaşıcı hastalıklar, fiziksel şiddet ve buna bağlı yaralanmalar, HIV/AIDS, istenmeyen gebelikler vb.” (Karadağ ve Altıntaş, 2010: 52).

Türkiye’deki sığınmacılar 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununa (SSGSS) göre genel sağlık sigortalısı kapsamındadır. 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanununa göre, Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü (SYDGM) tarafından düzenlenen

31.01.2005 tarih ve 1262 sayılı, Sağlık Destek Yardımları Programı Uygulama Esaslarında yabancıların tedavilerinin nasıl ve hangi şartlar altında yapılacağı belirtilmiştir. Bu kapsamda; SYDT Fonunun imkânları göz önünde bulundurularak, herhangi bir suiistimale yol açmadan muayene veya tedavi olmak isteyen başvuru sahipleri, acil tedaviyi gerektiren durumlar haricinde, tedavi taleplerini ilk önce talep sahibinin durumunu en iyi şekilde bilen yabancılar birimine yapmaları gerekmektedir. Yabancılar birimince bu talep değerlendirildikten sonra ilgili Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'na bir yazıyla bildirilecektir. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, Emniyet Yabancılar birimince iletilen bu tür talepleri, kendi mevzuatları çerçevesinde ve anılan genelgede belirtilen esaslara göre değerlendirerek ve buna göre olumlu ya da olumsuz bir şekilde sonuçlandıracaktır (Karadağ ve Altıntaş, 2010: 62) .

Türk Tabipler Birliğine göre uluslararası ve ulusal literatürde, mülteciler arasında en sık görülen sağlık sorunları şunlardır (Türk Tabipler Birliği, 2014):

- a. Vitamin eksiklikleri (Vit A, Vit C, Niacin), anemi,
- b. İstenmeyen ve riskli gebelikler,
- c. Düşük doğum, doğum komplikasyonları,
- d. Çocuklarda gecikmiş gelişme ve büyüme, anemi,
- e. Kronik hastalıklar ve komplikasyonları,
- f. Diyare, sıtma, menenjit, tifo vb. gibi bulaşıcı hastalıklar ve Aşı ile önlenemez hastalıklar (kızamık, TB, hepatit, vb.),
- g. HIV / AIDS dâhil cinsel yolla bulaşan hastalıklar,
- h. Fiziksel şiddet ve cinsel istismara bağlı yaralanmalar,
- i. Depresyon, anksiyete, tükenme, uyku bozuklukları, uzun süreli yas ve travma sonrası stres bozuklukları,
- j. Diş sağlığı sorunları.

AFAD raporlarına ve çeşitli çalışmalara göre en yaygın şikâyetler arasında diyare (% 23), cilt problemleri (% 23), ateş (% 18) ve baş ağrısı (% 16) yer almaktadır. İhtiyacı olan hastaların 1 / 3'ü erişimde güçlük çekmektedir (AFAD, 2014).

2.4.3. Eğitim Durumu

Türkiye'de, ulusal mevzuat, uluslararası koruma talep eden çocuklar da dâhil olmak üzere, tüm çocukların eğitim alma haklarını desteklemektedir. Devlet okulları ücretsizdir ve tüm mülteci çocuklar bu okullara katılma hakkına sahiptir. BMMYK, mültecilerin bu haklardan haberdar olmalarını sağlamak için ortak kuruluşlar ağıyla çalışmakta ve çocuklarına kayıt yaptırmak ve mevcut mali yardım programlarından yararlanmak için izlenecek prosedürlere yardımcı olmaktadır. BMMYK, UNICEF ile koordineli olarak Milli Eğitim Bakanlığı ile de mülteci çocuklarını Türk okullarına kaydetme çabalarını desteklemek için çalışmaktadır. Türkçede yeterlilik akademik başarının anahtarı olduğundan, BMMYK, çocukların Türkçe öğrenmede ek yardım almasını sağlamak için Bakanlık ile birlikte çalışmaktadır (Karadağ ve Altıntaş, 2010: 63-64).

Mülteci gençleri ve genç yetişkinlerin, yüksek yetenekli mesleklere girmelerine ve yaşadıkları toplumlara önemli bir katkı sağlamak için gerekli becerileri kazanmalarına olanak sağlayacak eğitim programlarına erişmeleri gerekmektedir. BMMYK, Yurtdışındaki Türkler ve İlişkili Topluluklar Başkanlığı (YTB) ile ortaklaşa, yüksekokulu tamamlamış öğrencilere, çok az bilgiye sahip ya da hiç bilgisi olmayan öğrencilere olanak sağlayacak üniversitelere bağlı özel dil öğretim kurumları tarafından sunulan yoğun Türkçe dil programlarına katılma fırsatı sunmaktadır. Üniversiteye giriş için gerekli yeterlilik seviyesine ulaşmak için bu çocukların Türkçe dil bilgisi yeterliliğine sahip olmaları gerekir (Demirakın, 2002: 89).

Ayrıca, mülteci öğrencilere Türk üniversitelerinde okumak için tam burs verilmiştir. Bu burslar, akademik eğitimin tüm süresini bir dereceye kadar kapsamakta ve yaşam giderlerini karşılamak için aylık ücretler vermektedir (Karaca ve Doğan, 2014:7).

Mülteci konumundaki insanların yaşadığı toplumlarda başkalarıyla etkin iletişim kurma yeteneğini kazanabilmeleri için ve insanların onurlu yaşamalarını sağlamaları için hizmetlere erişebilmekte ve çevrelerindeki insanlarla sosyal olarak etkileşime girmelerine ihtiyaç vardır. Bu nedenle BMMYK, Milli Eğitim Bakanlığı ile Halk Eğitim Merkezleri ağı aracılığıyla yetişkinlere sunulan ücretsiz dil

sınıflarının sağlanmasını yaygınlaştırmak için çalışmaktadır. Yetişkinler ayrıca, bu merkezlerin işgücü piyasasına girmelerini veya gelir elde etmelerini sağlayacak ve kendine güvenlerini arttıracak yeni beceriler edinmelerini sağlamak için sunulan beceri eğitim kurslarına katılabilirler (Kartal ve Başçı, 2014: 28).

2.4.4. Barınma Ve Beslenme Durumu

Ocak 2016 itibariyle, Türkiye'de yaklaşık 2.500.000 mülteci bulunmaktadır (İçişleri Bakanlığı, 2016)¹. Ancak, yerel yönetimler bölgeleri için resmi olarak beyan edilenin üstünde çok fazla rakamın olduğunu bildirmektedirler. Konunun uzmanları, Türkiye'deki mülteci sayısının 3 milyonun üzerinde olduğunu söylemektedirler. Aslında, Türkiye'de mülteci sayısını tam olarak vermek oldukça zordur. Nisan 2011'den itibaren Suriyelilerin ilk kez Ocak 2013'e kadar gelmeye başlamasıyla birlikte geri döneceklerine inanıldığı için kayıt tutulmamıştır. Üstelik bir günde 100.000'e ulaşan mülteci girişlerinin kaydını tutmak aslında imkânsızdır. Daha sonra, AFAD ve İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, gelen mültecilere kimlik numarası vermeye, kamplara yerleştirilenleri kaydetmeye ve ülkedeki çeşitli şehirlere dağılmış olanları tanımlamaya başlamıştır. Ancak, Türkiye'de Suriyelilerin önemli bir kısmı hiç ulaşılmadıkları için hiç kaydedilmemiştir. Ulaşılanlar bile Türkiye'de kalma konusunda hiçbir fikri olmadığı için kendilerini kaydetmemişlerdir. Bazıları sınır dışı edilebileceklerinden korkarken, diğerleri kimliklerinin daha sonra Suriye hükümeti tarafından öğrenilebileceğinden endişe etmektedir.

2.4.5. İstihdam Ve İş Durumu

Türkiye'deki Suriyeliler, Türkiye'deki tüm göçmenler arasında en büyük grubu oluşturmaktadır. Türkiye geneline bakıldığında, mültecilerin işgücüne katılımları büyük ölçüde kayıt dışı ve düşük ücretli işlerde kendini göstermektedir. Tarım, inşaat ve hizmet sektörü, bu insanların istihdamında lider sektörlerdir. Sosyal korumaya sahip olmayan ve çoğunlukla kadın ve çocuklar da dâhil olmak üzere daha çok genç nüfusu ve çoğunlukla en düşük ücretli grup statüsünü oluşturan çok sayıda Suriyeli vatandaşın varlığı, çalışan Türk vatandaşları için de ciddi bir tehdit olarak algılanmaktadır. Bu insanların toplu olarak bir evi paylaşmaları ve sayılarının çokluğundan dolayı kiralarda meydana gelen ciddi artışlar ve Türk vatandaşların

¹ Göç İdaresinin resmi web sitesinde en son 2016 yılına ait rapor bulunmaktadır.

artık kendi geçimlerine yetecek kadar bile iş bulamamaları mültecilere karşı doğal olarak bir tepkiyi de beraberinde getirmektedir. Suriyeli insanların oldukça düşük ücretlere çalışıp ailelerini geçindirmeye çaba göstermeleri yerli çalışan insanlar arasında ciddi rahatsızlık kaynağı olsa da, Suriye'den gelip ve bir miktar birikimleri olan insanların hizmet sektörüne girdiği ve başarılı şirketler kurduğu ve hatta artık istihdam yaratacak noktaya geldikleri de bir gerçektir (Özpinar, vd., 2016: 35).

2.4.6. Psikolojik Durum

Ruhsal sorunlar, mülteciler için duygusal ve fiziksel şiddet, soykırım, çok yakın akrabaların ölümüne, yaralanmasına, yağmalanmasına, çocuk kaçakçılığına, maddi yoksunluğa ve travmatik olaylara tanık olmak gibi deneyimleri nedeniyle yüksektir. Göçün ardından yasal engeller, evsizlik, belirsiz gelecek, dil ve kültürel engelleri gibi problemlerde ruhsal açıdan bu insanlarda ruhsal bozukluklara sebebiyet vermektedir (Önen vd., 2014: 227).

Kadınların yüzde elli beşi ve erkeklerin yüzde 50'si psikolojik desteğe ihtiyaç duymaktadır (AFAD, 2014). Ailelerin yüzde yedisinde kronik hastalıkları olan,% 25'inde uyku bozukluğu olan çocuklar ve% 24'ünde aynı sorun yaşayan yetişkinler var (AFAD, 2014). Akçakale Kampı'nda 18 yaş üstü 450 kişiyi kapsayan bir araştırmada, ankete katılanların% 19'unda şiddetli anksiyete göstergeleri ve% 9'unda şiddetli depresyon göstergeleri saptanmıştır. Şiddete maruz kalma şekli, gelecek beklentileri ile anksiyete ve depresyon puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (Önen, vd., 2014: 230).

2.4.7. Hukuki Durum

1951 Cenevre Sözleşmesi'nde mültecilerin hukuki durumunun temel çerçevesi aşağıdaki gibi belirtilmiştir (Bozbeyoğlu, 2015:83):

12. Madde

1. Her mültecinin bireysel statüsü, daimi ikametgâhının bulunduğu ülkenin yasalarına veya eğer daimi ikametgâhı yoksa bulunduğu ülkenin yasalarına tabidir.
2. Mültecinin önceden kazandığı ve bireysel statüsüyle ilgili haklara, özellikle evliliğe bağlı haklara, her Taraf Devlet tarafından, gerekirse bu devletin yasalarının

gösterdiği koşulları yerine getirmek kaydıyla, söz konusu hakkın, kişi mülteci olmasaydı o devletin yasalarınca tanınacak haklar arasında bulunması durumunda, saygı gösterilecektir.

13. Madde

Taraf Devletler, menkul ve gayrimenkul mülkiyet edinme ile buna bağlı diğer hakları, menkul ve gayrimenkul mülkiyete ait kira ve diğer sözleşmelerle ilgili hakları, her mülteciye, mümkün olduğu kadar müsait ve her halde genel olarak aynı koşullardaki yabancılara sağlanandan daha az müsait olmayan bir şekilde uygulayacaktır.

14. Madde

Buluşlar, desenler, modeller, ticari markalar, ticari unvanlar gibi sınai mülkiyet haklarıyla, edebi, artistik ve ilmi çalışmalarla ilgili haklarının korunmasıyla ilgili olarak, her mülteci, sürekli ikametgâhının bulunduğu ülkede, bu ülkenin kendi vatandaşlarına sağladığı korumanın aynısından yararlanacaktır. Mülteci, bir başka Taraf Devletin toprağındaiken, bu ülkede, sürekli ikametgâhının bulunduğu ülkenin vatandaşlarına sağlanan korumadan yararlanacaktır.

15. Madde

Taraf Devletler, yasal olarak ülkelerinde ikamet eden mültecilere, siyasi amaç ve kar amacı taşımayan dernekler ile meslek sendikaları bakımından, aynı koşullar içindeki başka bir ülkenin vatandaşlarına tanıdıkları en müsait muameleyi uygulayacaklardır.

16. Madde

1. Her mülteci, bütün Taraf Devletlerin toprakları üzerindeki hukuk mahkemelerine serbestçe ve kolayca başvurabilecektir.
2. Her mülteci, sürekli ikametgâhının bulunduğu Taraf Devlette, adli yardım ve teminat akçesinden muafiyet dâhil, mahkemelere müracaat bakımından vatandaş gibi muamele görecektir.

3. Her mülteci, sürekli ikametgâhının bulunduğu ülkenin dışındaki Taraf Devletlerde, o ülkelerin vatandaşlarına 2. fıkrada bahsedilen konular hakkında yapılan muamelenin aynından istifade edecektir”.

Türkiye’de yer alan mülteci/sığınmacılar Türkiye’de buldukları süre içerisinde “yerleştirme ve iltica işlemleri hariç) Cenevre Sözleşmesi’nin çizdiği çerçeve uyarınca ve iç hukukta da kabul edildiği gibi Türk kanunlarına tabiidir. Ayrıca bazı özel durumlar da mevcuttur. Örneğin mülteci/sığınmacılar içerisinde Türkiye’ye giriş yapanlar eğer sahte pasaportla giriş yapmışlarsa da bu onlar için suç teşkil etmemektedir.

Öte yandan uygulamada sığınmacılara ve mültecilere genel anlamda hukuki yardım her zaman sağlanamamaktadır. Bu sadece bu konunun uzmanı avukatların sayıca yetersizliğinden kaynaklanmamaktadır. Ayrıca ücretsiz hukuk desteği olmadığından avukatlık ücreti de mülteci/sığınmacılar için bir sorun teşkil etmektedir. Barolar genellikle bu işe bilgi eksikliğinden ve gelir getirici bir özellik taşımadığından ötürü müdahil olmamaktadır. Dil sorunu da bu destek açısından engel teşkil etmektedir (Yüksel, vd., 2014:77).

3. BÖLÜM: TÜRKİYE'DEKİ MÜLTECİ İSTİHDAMININ HUKUKİ BOYUTU

İkinci Dünya Savaşı ve devamında meydana gelen insan hakları ihlalleri ile dünya çapında yoğun bir göç hareketinin başlamasına sebep olmuştur. Bunun sonucunda da mülteci hukuku, Birleşmiş Milletlerin en önemli gündem maddesi olmuştur. Uluslararası alanda mülteci hukuku ile ilgili temel belgeler, 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme ve Mültecilerin Hukuki Statüsüne ilişkin 1967 Protokolü ve başka birçok uluslararası belgelerde dolaylı olarak değinilmiştir (Ergüven ve Özturanlı, 2013:1051).

Türkiye, Orta Doğu ve Avrupa arasındaki transit ülke olma özelliğinden dolayı Mülteci Hukuku bakımından önemli bir coğrafya olmuştur. Hükümetler hem insani hem de siyasi nedenlerden dolayı diğer ülkelerden gayri iradi olarak gelen mültecileri kabul etmektedir. Dolayısıyla, kendi ülkelerinden savaş, baskı ve zulüm gibi nedenlerle anavatanlarını terk etmek zorunda kalan mülteciler ya da gittikleri ülkelerde insan hakları ihlalleri ile karşılaşan kişiler, ulusal ve uluslararası seviyede korunması hem ahlaki bir davranıştır hem de hukuken zorunludur. Türkiye, Mülteci Hukuku ile ilgili 1951 Sözleşmesi'ni imzaladıktan sonra ve ayrıca Mülteci Hukuku Statüsü ile alakalı 1967 Protokolü'ne katıldıktan sonra uzun bir süre iç hukukunda konu ile alakalı genel bir düzenleme de bulunmamıştır. Mülteci hukuku ile ilgili ulusal mevzuat incelendiğinde ise, ilk olarak farklı kanunlardaki birbirinden ayrı hükümlerle mülteci sorununa çözüm aranılan dönem göze çarpmaktadır. Türkiye'de yapılan bu düzenlemeler pratikte sorunlara neden olduğu için, Avrupa Birliği katılım

sürecinde Türkiye’de tek bir mülteci hukuku mevzuatı yapma çalışmaları başlatılmış olup, 11.04.2013 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanan 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nu imzalamıştır. Resmi gazetede yayımlanan bu çalışmada, ilk olarak dünya genelindeki mülteci hareketleri ve tarihsel süreç içerisindeki özellikleri ve bu özelliklerin uluslararası mülteci hukukuna olan etkileri değerlendirilerek, söz konusu hukuk dalının gelişim aşaması ile başlıca faktörleri üzerinde durulmuştur (Ergüven ve Özturanlı, 2013:1070-1073).

3.1. Türkiye’de Yabancıların Çalışma Durumu

Türkiye’de yaşayan yabancılar Türkiye’nin herhangi bir yerinde bağımlı ya da bağımsız olarak çalışmaya başlamadan önce öncelikle çalışma izni alması gerekmektedir. Çalışma izni ile yabancılara Türkiye’de çalışma ve ikamet etme hakkı verilmektedir. Dolayısıyla, çalışma izninin verilmesi de bazı hukuki koşullara bağlıdır.

Türkiye’de yaşayan yabancıların çalışma izni alınması 15.01.2016 tarihinde resmi gazetede yayınlanan “Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik” ve 13.10.2014 tarihli 6883 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe giren “Geçici Koruma Yönetmeliği’nin 29. maddesine dayanılarak hazırlanmıştır. Buna göre “geçici koruma kimlik belgesi” sahibi olan mülteciler, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’na Türkiye’de çalışmak için çalışma izni başvurusunda bulunabilirler. Çalışma izni başvurularının değerlendirilmesinde, “geçici koruma sağlanan yabancı sayısı, işyerinde çalışan Türk vatandaşı sayısının %10’u geçemez” ve “toplam çalışan sayısı ondan az olan iş yerlerinde, en fazla bir geçici koruma sağlanan yabancıya istihdamına izin verilir” gibi farklı koşullar yer almaktadır. Ayrıca “geçici koruma sağlanan yabancılara asgari ücretin altında ücret ödenemez” maddesi de mevcuttur (Resmi Gazete, 2016).

Bu yönetmelik yabancıların çalışma şartlarını büyük oranda düzenlemektedir; fakat çalışma izninin alınmasının zor olması ve kayıt dışı istihdamın boyutu ve bu boyutların büyük olmasından kaynaklı problemler yaşanmaktadır (Çetin, 2016: 1012). Örneğin, elindeki sermaye ile kendi ülkesinde yaptığı zanaatı Türkiye’de devam ettirmek isteyen herhangi bir mültecinin karşılaştığı en büyük zorluk iş yeri

açma ruhsatını alma, vergi mükellefi olma zorluğudur. İş yeri ruhsat alan herhangi bir mülteci de daha sonra farklı zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu zorluklardan bir tanesi de “dil” problemidir. Örneğin 2014’te Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Suriyeli mültecilere ait olan iş yerlerinde asılı olan Arapça tabelaların kaldırılması ve bütün yazıların Türkçe olmasını zorunlu hale getirmiştir. (Kaygısız, 2017:9).

3.2. Mültecilerin Kayıtlı Çalışma Durumu

Tablo 1’de yıllara göre Türkiye’deki mültecilere verilen çalışma izni sayıları verilmiştir.

Tablo 1: Yıllara göre ve cinsiyete göre yabancılara verilen çalışma izin sayısı.

Yıl	Kadın Sayısı	%	Erkek Sayısı	%	Toplam
2011	8.396	48,1	9.070	51,9	17.466
2012	19.552	60,6	12.727	39,4	32.279
2013	28.406	62,0	17.426	38,0	45.825
2014	31.308	59,9	20.996	40,1	52.294
2015	37.620	58,3	26.909	41,7	64.547
2016	35.606	48,4	37.954	51,6	73.560
2017	37.756	43,3	49.426	56,7	87.182

Kaynak: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çalışma Hayatı İstatistikleri, 2017: s. 7

Geçici çalışma izni verilen mültecilerin %33’ü sanayi sektöründe, %19’u hizmetler sektöründe, %4’ü inşaat sektöründe ve %44’ü ise de diğer sektörlerde çalıştığı görülmektedir. Mültecilerin eğitim durumlarına bakıldığında ise mültecilerin %33’ü ortaokul mezunu, %24’ü ilkokul mezunu, %10’u lise mezunu, %16’sı üniversite mezunu , %1’i lisansüstü mezunu ve %16’sı ise hiçbir örgün eğitim almadığı görülmektedir (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2017).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün verilerine göre Türkiye’de 2018 yılı itibari ile 4 milyonun üzerinde göçmen bulunmaktadır ve bu 4 milyonun 3.168.757’si geçici koruma kapsamına alınan Suriye’den gelen göçmenlerdir (Kaygısız, 2017:10).

Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine yönelik Yönetmelik gereğince 2017’de geçici koruma altındaki Suriyelilerden sadece 20.970’ine çalışma izni verilmiştir. 600.000 kişinin ise kayıt dışı bir şekilde çalıştığı tahmin edilmektedir. Çalışma izni alamayan bu mültecilerin çoğunluğu ise geçimlerini sağlamak için tarım, inşaat, atık kağıt-plastik gibi gündelik işlerde çalışmaktadırlar. Bu işler yoğun emek gücü gerektirmesine rağmen çok düşük kazanç getirmektedir (Duruel, 2017:210).

3.3. Çalışma İzni Sonrası Sorunlar

Türkiye’nin ekonomik şartları ve nüfusu göz önüne alındığında, yaygın işsizlik sebebiyle, iş için yapılan başvurularda öncelik yerli işgücüne verilmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu’nun Nisan 2018 verilerine göre Türkiye’de işsiz olanların sayısı 3 milyon 86 bin kişi olmuştur ki bu da yaklaşık olarak %10’a tekabül etmektedir (TUİK, 2018).

Türkiye’de son dönemlerdeki ekonomik ve sosyal sebeplerden dolayı mültecilerin istihdamı zorlaşmaktadır. Sosyal sebeplere bakıldığında, son dönemde Orta Doğu’da yaşanan siyasi belirsizlikler ve savaşlar yüzünden Türkiye’ye yoğun bir göç dalgası olmuştur. Bu göç dalgasının çoğunluğunu Suriye’den gelen mülteciler oluşturmaktadır. Yaşanan yoğun göç dalgasından dolayı, mültecilerin iş sağlığı ve iş güvenliği eğitimlerinin nasıl verileceği halen belirsizliğini korumaktadır. Verilen bu eğitimler Türkçe olduğu için, mültecilerin işgücüne katılabilmeleri zaman almaktadır. Ekonomik boyutuna bakıldığında ise, mültecilerin çalışma izinlerinin alınabilmesi için onları istihdam edecek işverenlerin belirli bir tutarda ödeme yapmaları gerekmektedir. İşverenler bu yükümlülüğü yerine getirmekte zorluk çekmektedir, dolayısıyla, mültecilerin istihdam edilmesi günden güne zorlaşmaktadır. Örneğin, “Tehlikeli ve çok tehlikeli” olarak sınıflandırılan işlerde Mesleki Yeterlilik Belgesine sahip olmayan kişiler 31 Aralık 2016 tarihinden beri çalıştırılmamaktadır. Bu belgeyi almak için “Türkçe dilini bilmek” ön koşul olduğu için, mültecilerin bu belgeyi alması hem zaman alır hem de oldukça zordur. Uluslararası Çalışma Örgütü’nün (ILO) Türkiye ofisinin 2016’da yaptığı “Suriyeli İşçi, İşveren ve Girişimcilerin İşgücü Piyasasında Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri” adlı çalışmada karşılaşılan sorunların bazılarını aşağıdaki gibi tespit edilmiştir:

- Kamuda gereken düzenlemeler yapılmasına karşın bankaların istihdam edilecek mültecilere hesap açmada problemler çıkartması,
- Mültecilerin sahip oldukları lise, üniversite diplomalarının Türkiye’de geçerli olmaması ya da denkliğin alınamamasından kaynaklı mültecilerin eğitim gördükleri alanlarda ya da uzman oldukları alanda istihdam edilememesi,
- Kayıt dışı istihdamın ciddi boyutlara ulaşması,
- İstihdam edilen mültecilere yeteri kadar oryantasyon yapılmaması gibi sorunlar tespit edilmiştir (ILO, 2016).

Dolayısıyla, Türkiye’de yaşayan mültecilere onları iş gücüne katmak için sadece çalışma izninin verilmesi yeterli ve kesin çözüm değildir. İstihdamın devlet kanalıyla özendirilerek kayıt dışı istihdamının önüne geçmek ve bütün ekonomik yükümlülüğü işverene yüklemek yerine bazı ekonomik ve sosyal yükümlülükler devlet tarafından karşılanması gerekir.

3. 4. Mülteci İstihdamının Emek Piyasasına Etkileri

Dünyanın herhangi bir yerine göç eden insanlar yaşamlarını devam etmek ya da sorumluluğu altında bulunan ailesine bakmak için iş aramaktadır. Fakat her ülkede çalışma izni almak farklı ve zorlu hukuki prosedürler gerektirmektedir. Bundan dolayı dünyanın herhangi bir yerindeki mülteciler ekonomik sıkıntılar çekmektedirler. Ayrıca çalışma iznine başvuran her mülteciye çalışma izni verilmediği için kayıt dışı çalışma yoluna başvururlar. Bunun sonucunda da herhangi bir güvencesi olmayan, düşük ücret verilen işlerde çalışmaktadırlar (Fitzparting, 2015:297).

Mülteciler ayrıca çalışma süreci boyunca da dil ve iletişim konusunda da problemlerle karşılaşmaktadırlar. Bu sebepten dolayı, yönetim ve hizmet sektörlerinde çalışmaktan ziyade daha çok fiziki güce dayalı iş alanlarında çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Ayrıca, mülteciler ucuz iş gücü olarak görüldüğünden dolayı emek ve çabalarının karşılığını tam olarak alamamaktadırlar (Türk Tabipleri Birliği, 2014). Bu durum her ne kadar işverenlerin mültecilere piyasanın oldukça altında ücretler vererek bunlar üzerinden ekonomik olarak kar etmesini sağlasa da, bu durum piyasa ücret düzeylerini oldukça etkilemekte ve istihdam konusunda sıkıntılara sebep

olmaktadır. Çünkü çoğu işveren yerli çalışana daha fazla ücret vermek yerine mültecileri kayıt dışı istihdam ederek daha az ücret ödemektedir. Bu da var olan piyasanın bozulmasına etki etmektedir. Örneğin 2013 Mayıs ayında ve daha sonra 2014 Ağustos ayında İzmir'in Bornova ilçesinde bulunan Işıkkent Ayakkabıcılar Sitesi'nde çalışan birçok işçi, bazı işletmelerin düşük ücretlerle Suriyeli sığınmacıların çalıştırıldığı ve kendilerinin işsiz kaldığı gerekçesiyle iş bırakıp eylemler yapmışlardır. Türkiye genelinde bunun gibi birçok durumla karşılaşılmaktadır.

Özellikle mültecilerin yoğun olarak yaşadıkları Türkiye'nin güney sınırında başta tarım sektörü olmak üzere diğer birçok iş alanlarında mülteciler ucuz işgücü olarak çalıştırılmaktadırlar ve dolayısıyla güneyde yaşayan çalışanlar için ya da çalışmak isteyen kişiler için normal ücretlerin indirilmesine yol açmaktadır (Çetin, 2016:1015). Örneğin Kilis'te günlük yevmiyeler normal şartlarda 60-70 TL arasında iken, ucuz fiyata mülteci çalıştırılmasından dolayı yevmiyelerin 20-30 TL'ye kadar indirildiği görülmektedir. Bunun temel sebebi, mülteciler iş bulmak için çoğunlukla Türk işçilerden daha az ücret almayı kabul etmektedirler. Bu durum zamanla yerel halkta rahatsızlık oluşturmuştur ve mültecilerin çalıştırılmasından dolayı toplumsal problemlere sebep olmuştur (Kirişçi, 2014: 51).

2010 yılında Suriye'den Türkiye gelen mülteciler düzensiz bir şekilde dağılmıştır. Gelen Suriyeliler çoğunlukla Türkiye'nin güney kısmında yoğunlaştıkları görülmektedir. Bundan dolayı güney kentlerinde işsizlik oranı çarpıcı bir şekilde yükselmiştir. Dolayısı ile mültecilerin (çoğunluğu Suriyeli mülteciler olmak üzere) ekonomi ve emek piyasası üzerindeki etkileri ile ilgili farklı görüşler mevcuttur. Bu görüşler temel olarak olumlu ve olumsuz olarak sınıflandırılabilir (Lordoğlu ve Arslan, 2016: 792).

Duruel (2017)'e göre mülteciler için yapılan insani yardımlar bölge ekonomisinin canlanmasını sağlamıştır. Duruel, mülteciler için gerçekleştirilen yardımlar, Türkiye ekonomisi üzerinde genel olarak ciddi bir yük oluşturduğunu, ama yapılan bu yardımlar gıda, giyim, barınma, sağlık, eğitim gibi farklı alanlarda olduğu ve bu bahsi geçen yardım hizmetlerinin Türkiye'de temin edildiği ya da Türkiye'de üretildiği göz önüne alındığı zaman ülke ekonomisi ve özellikle bölgesel

ekonominin canlılık kazanmasına olumlu yönde etki ettiğini ifade etmiştir (Duruel, 2017:212).

Orsam (2015)'a göre, Suriye'deki savaştan dolayı Türkiye'ye göç eden ve maddi durumu iyi olan Suriyeli yatırımcıların Türkiye'de yaptığı yatırımlar, banka mevduat hesapları ve ticari ilişkiler ağı Türkiye ekonomisine katkı yaptığı ifade etmiştir. Çünkü yaşanan bu kitlesel göç sürecinde mülteciler, yalnızca bavullarını alıp gelmemişlerdir, aynı zamanda yasal ya da yasa dışı yollar ile gittikleri ülkelere birikimlerini, sermayelerini, değerli eşyalarını da getirmektedir. Orsam (2015), Suriye'den yaklaşık olarak 25 milyar dolarlık bir sermayenin Kıbrıs Rum Kesimi üzerinden Avrupa'ya gittiğini ve Türkiye'ye ise 3 milyar dolarlık bir sermayenin geldiğini ifade etmektedir. Ayrıca yabancı sermaye ile kurulan şirket sayısı yönünden Almanya'dan sonra Suriye gelmektedir. Buna ek olarak, Suriyeli esnafın Orta Doğu pazarına yönelik olarak Türkiye'de üretilen ürünler üzerinden ihracat yapmaktadır. Dolayısıyla, bütün bunlar dikkate alındığında Suriye'den gelen mültecilerin özellikle Türkiye'nin güney kentlerine önemli ekonomik girdilerin olmasına önemli katkıda bulunmuştur. Ayrıca neo-liberal görüşe göre ise mülteciler, gittikleri ülkelerdeki ekonomik büyümeyi olumlu yönde desteklediğini ve yeni fırsatlar yarattığı ifade edilmiştir. Orsam'a göre belirtilen bu girdiler Türkiye için bir kazanımdır (Orsam, 2015: 11).

Mültecilerin, Türkiye ekonomisi ve emek piyasası üzerine olumsuz etkilerin olduğunu savunan iddialar da bulunmaktadır. Bu iddialardan bazıları mültecilerin; işsizliğin artmasına, ücretlerin düşmesine, enflasyonun yükselmesine, kayıt dışı istihdamın artmasına sebep olduğunu ve bunun Türkiye ekonomisi ve emek piyasasını olumsuz olarak etkilediğini savunan iddialardır (Ercoşkun, 2015: 51).

Her ne kadar mültecilerin, işsizliğin artmasına ve buna bağlı olarak ücretlerin düşmesine sebep olduğu iddia edilse de, münferit bölgeler dışında (mültecilerin yoğun olarak yaşadığı kentler) Türkiye geneli yıllara göre işsizlik oranlarına bakıldığında, aslında işgücü piyasasına etkisinin sınırlı olduğu ifade edilebilir. Tablo 2'de yıllara göre işsizlik oranları verilmiştir.

Tablo 2: Türkiye'de işsizlik ve kayıt dışı istihdam oranları:

Yıl	İşsizlik oranı %	Kayıt dışı istihdam oranı %
2010	11.9	43.2
2011	9.8	42.0
2012	9.2	39.2
2013	9.7	36.7
2014	9.9	34.9
2015	10.3	33.5
2016	10.9	33.4
2017	10.2	34.7
2018	10.8	32.5

Kaynak: TÜİK veri setinden derlenmiştir.

Mültecilerin, Türkiye ekonomisine ne oranda etki ettiğini ölçmek için işsizlik oranları göz önünde tutulması gerekir. Tablo 2’de görüldüğü gibi 2010 ve 2018 yılları arasındaki Türkiye işsizlik oranları arasında ciddi bir dalgalanma söz konusu değildir. Suriyeli mülteciler 2010’da Türkiye’ye göç ettikleri zaman Türkiye’de işsizlik oranı 11.9 iken, iddia edilenin aksine, 2018 yılında Türkiye’deki işsizlik oranı 10.8 olarak gerçekleşmiştir. Yani 2010’dan 2018’e kadar ciddi bir dalgalanmanın aksine, işsizlik oranı ve kayıt dışı istihdam oranında ciddi bir düşüş olmuştur.

Literatürde mültecilerin ekonomiyi ve emek piyasasını ciddi oranda etkilediğini savunan görüşlerde mevcuttur. Bu görüşlerin olmasının temel sebebi, daha öncede belirtildiği gibi, mültecilerin çoğunluğunun belirli kentlerde toplanmaları ve o kentlerin ekonomisine olumsuz etkilediğidir. Bilindiği üzere 2010’da Suriye’den göç eden kişilerin büyük bir çoğunluğu Hatay, Gaziantep ve Şanlıurfa kentlerine yerleşmiştir. Bu kapsamda, Türkiye bazında Hatay’daki mülteci oranı %25.94, Gaziantep’te bu oran %17.21, Şanlıurfa’da ise bu oran %22.66 olmuştur. Bu kentlerin bazı mahallelerinde Suriyeli mülteci oranı %98’lere ulaşmıştır, yani mahallenin yerel nüfusundan çok daha fazlası Suriyeli mülteciler olmuştur. Tablo 3’te bahsi geçen üç kentin işsizlik oranları verilmiştir.

Tablo 3: Yıllara göre Gaziantep, Hatay ve Şanlıurfa'nın işsizlik oranı

Yıl	Gaziantep			Hatay			Şanlıurfa		
	İşsizlik oranı %	İstihdam Oranı%	İşgücüne katılım%	İşsizlik oranı%	İstihdam Oranı%	İşgücüne katılım%	İşsizlik oranı%	İstihdam Oranı%	İşgücüne katılım%
2010	13.4	39.3	45.4	13.9	43.0	50.0	12.4	31.1	35.5
2011	14.4	37.2	43.4	12.7	43.4	49.7	8.0	32.1	34.9
2012	11.2	39.2	44.2	11.4	43.1	48.6	6.2	28.5	30.4
2013	6.9	43.6	46.8	12.2	40.3	45.9	16.3	32.4	38.7
2014	8.0	39.7	43.2	15.4	36.7	43.3	17.4	35.0	42.3
2015	9.9	38.8	43.1	16.4	35.8	42.8	17.5	36.1	43.7
2016	14.3	38.7	45.2	14.4	39.4	46.0	17.2	37.4	45.2

Kaynak: TÜİK veri setinden derlenmiştir. (2013 ve öncesi veriler iller düzeyinde verilmiştir. 2014 ve sonrası ise TÜİK'in bölge sınıflandırmasına göre derlenmiştir. TRC1- Gaziantep, Adıyaman, Kilis; TRC2-Şanlıurfa ve Diyarbakır; TR63-Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye).

Tablo 3'te 2010-2016 yılları arasında Gaziantep, Hatay ve Şanlıurfa'nın işsizlik oranları verilmiştir. Tablo incelendiğinde, her üç il için göstergeler olumsuzdur. Ayrıca istihdam ve işgücüne katılım oranlarında yıllara göre olumsuz yönden dalgalanmalar görülmektedir. Gerçekleşen işsizlik oranları Türkiye ortalaması üzerindedir. Bunun temel sebebi, Suriye'den gerçekleşen göç dalgasının en çok bu 3 kenti etkilemesidir. Çünkü bahsi geçen 3 kentteki mülteci sayısının toplam nüfus içindeki oranının yüksek olmasıdır. Örneğin İstanbul en fazla mülteciye ev sahipliği yapan kent olmasına rağmen, mülteci sayısının toplam nüfusa oranı %3.39 iken Kilis'teki mülteci sayısının toplam nüfusa oranı %97,2'dir. Dolayısıyla mültecilerin, işgücü ve emek piyasasına etkisi en çok bahsi geçen 3 kentte olmuştur. Türkiye geneli baz alındığında ise mültecilerin işgücü piyasasına etkisi sınırlı olmasına rağmen, mülteci hareketlerinin yoğun olduğu bölgelerde ise işsizlik oranında dalgalanmalara sebep olmuştur.

Literatürde mültecilerin, işgücü ve emek piyasasını olumsuz yönde etkilediğini belirten iddialar bulunmaktadır. Bu iddiaların bazıları şu şekilde sıralanabilir:

- Mülteciler işsizliğin artmasına ve ücretlerin düşmesine neden olmaktadır (Sandıklı ve Semin, 2012:9). Bu iddia her ne kadar mültecilerin yoğun olduğu bölgeler için doğru olsa da, Türkiye geneli işsizlik ve istihdam oranları dikkate alındığında, aslında ciddi bir dalganın meydana gelmediği görülmektedir.
- Mülteciler, Türkiye geneli enflasyonu olumsuz yönde etkilemektedir, özellikle gıda ve konut fiyatlarının artmasına sebep olduğu ile alakalı tartışmalarda vardır (Kaya, 2017: 83).
- Aygül'e göre, mülteciler kayıt dışı/enformel sektörün gelişmesine sebep olmaktadır (Aygül, 2018:75).
- Mültecilerin Türkiye'ye olan maliyeti her geçen yıl daha da büyümektedir. Bu bağlamda, Türkiye mültecilere yaklaşık olarak 25-30 milyar harcamalarda bulunmuştur. Global Humanitarian Assistance 2017 Raporuna göre Türkiye 2016 yılında yaklaşık olarak 6 milyar dolar insanı yardım yapmıştır. Gerçekleştirilen bu yardımların %99'u Suriyeli mültecilere, % 1'i ise diğer ülkelere yapılan yardımları kapsar (Aygül, 2018:76).
- Orsam, özellikle Suriye'den gelen mültecilerin Türkiye'nin bazı illerinde yoğunlaşması belediye hizmetlerinin yetersiz kalmasına sebep olduğunu ifade etmiştir. Bunun temel sebebi Türkiye'deki belediyeler sahip oldukları nüfus oranlarına göre devlet bütçesinden pay almaktadır. Bundan dolayı, Hatay, Gaziantep ve Şanlıurfa gibi mültecilerin yoğun illerde devlet tarafından verilen bütçesinin yetersizliğinden dolayı belediyelerin yerine getirmesi gereken bazı faaliyetler aksamaktadır (Orsam, 2015: 9).
- Lordoğlu'na göre Türkiye'nin yeri halkının yapmak istemediği, herhangi bir vasıf gerektirmeyen, fiziksel güce dayalı işlerde genellikle mülteciler düşük ücretle çalıştırılmaktadır. Bazı illerde özellikle mültecilerin yoğun olduğu illerde ekonomi genel olarak inşaat ve tarım sektörlerine dayandığı için, bu işlerde genellikle mülteciler çalıştırılmaktadır. Dolayısıyla, bu sektörlerde sonradan çalışmak isteyen yerli halk iş bulamamaktadır ya da düşük ücret ile

çalıştırılmaktadır. Bu da kentin ekonomik dengelerinin bozulmasına sebebiyet vermektedir. (Lordoğlu, 2016:802).

Özetle, Türkiye’deki mültecilerin, çoğunlukla Suriyelilerin, Türkiye için bir fırsat ya da tehdit olup olmaması ile ilgili iki tartışma alanı bulunmaktadır. Bu tartışmalardan bir tanesi, 2010 yılında kendi ülkelerindeki savaştan dolayı Türkiye’ye göç etmek zorunda bırakılan Suriyeli mülteciler kendileri ile birlikte getirdikleri döviz ve servetleri ile Türkiye’de harcama yaparak bölge ekonomisi üzerinde olumlu sonuçlar doğurduğu ifade edilmiştir (Orsam ve Tesev, 2015: 11). Bu tartışmalardan başka bir tanesi ise mültecilerin yoğun olarak yaşadıkları bölge, kent ya da mahallelerin demografik yapısını ciddi bir şekilde etkilediği ile alakalı tartışmadır. Örneğin, Özdemir (2017)’e göre Kilis’teki Suriyeli mültecilerin sayısı mevcut nüfusun %97,2’sini oluşturulması ulusal güvenlik açısından bir tehdit olduğu ifade edilmiştir. Özdemir, ayrıca mültecilerin bölgelere ve kentlere orantısız bir şekilde dağılması, bazı kentlerde yoğunlaşması, gettolaşma gibi mülteci grupların egemen olduğu yerlerde yapısal ve kültürel olarak gittikleri ülkeden farklı bir paralel toplum oluşturacağı ile ilgili uyarılarda da bulunmaktadır. Özdemir ayrıca, mültecilerin yoğun olarak yaşadığı yerlerde hırsızlık, şiddet, göçmen kaçakçılığı, fuhuş, cinsel istismar, çocuk gelinler gibi toplumsal problemlerin oluşmasına karşı uyarılarda bulunmaktadır (Özdemir,2017:137).

Harunoğulları (2016)’na göre ise Suriye’den gelen mültecilere karşı bilinçli bir şekilde bir algı yönetimi yapıldığını ifade etmektedir. Medya, mültecilerin mağduriyetinden ziyade bazı mültecilerin fail olduğu durumları daha fazla göstermektedir. Bunun sonucunda ise toplumda mültecilerin iç güvenliği bozarak ulusal bütünlüğe ve ülkenin ahlaki değerklerine zarar verdiği ve dolayısıyla ülke kaynaklarının mülteciler için heba edildiği fikri uyandırmaktadır. Sonuç olarak “açık kapı” politikası ile başlayan süreç ile mülteciler “misafirlikten” “yerleşikliğe” doğru bir geçişin olması toplumsal bir tepkinin oluşmasına sebebiyet vermektedir (Harunoğulları, 2016:62).

3.5. Kayıt Dışı Çalışmaya Etkileri

Kayıt dışı istihdam herhangi bir ekonomide faaliyet gösteren işgücünün gerekli başvuruları yapmaksızın faaliyette bulunması olarak tanımlanabilir. Devletin

denetim alanı dışında istihdam olarak da ifade edilebilen kayıt dışı istihdamın temel sebebi vergisel ve sosyal güvenlikle ilgili sorumluluklarını yerine getirilmemesidir. Devletin egemenlik alanı dışında ekonomik faaliyetlerini gerçekleştiren ve devlete sunması gereken bildirimleri yapmayarak sorumluluklarını yerine getiremeyen kişiler informel olarak ekonomik faaliyetlerde bulunarak ekonomiyi olumsuz olarak etki etmektedir (Aygül, 2018:79).

Türkiye’de, daha önce de bahsedildiği gibi, 2018 yılı itibari ile yaklaşık 3.5 milyon Suriyeli bulunmaktadır. Türkiye’de, geçici koruma statüsüne sahip Suriyelilerinden başka hemen hemen 300 binden daha fazla mülteci de bulunmaktadır. Bu mültecilerin çoğunluğunu ise Afrika ve Asya gibi ülkelerinden gelen mülteciler oluşturmaktadır. Dolayısıyla, Türkiye’deki mülteci sayısı yaklaşık olarak 4. milyonu bulmuştur. Dolayısıyla bu rakam Türkiye’deki birçok alanı etkilemektedir. Bu alanlardan en önemlisi işsizliktir. Verilen çalışma izinleri sınırlı olduğu için, dolayısıyla mülteciler kayıt dışı çalışmaya başvurmaktadır.

İfade edildiği gibi Türkiye’de yaklaşık olarak 3.5 milyon Suriyeli bulunmaktadır. Bu rakam içinde 1.645.000 kişi işgücü kapsamındadır. Ancak, daha önce de bahsedildiği gibi Türkiye’de verilen çalışma izinleri sınırlı olduğu için, işgücü kapsamındaki çoğu Suriyeli ve diğer mülteciler kayıt dışı çalışma yoluna başvurmaktadır. TÜİK’in 2016 dönemi verilerine, herhangi bir sosyal güvenliğe kuruluşuna bağlı olmayan yani kayıt dışı olarak çalışanların mültecilerin oranı %33,3 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2016). Bu oran hemen hemen 600.000 kişiye denk gelmektedir (Harunoğulları, 2016: 63).

Ayrıca, mültecilerin çoğunluğu bazı kentlerde yoğunlaşması ile bu kentlerde kayıt dışı istihdam oranı yaratmaktadır ve sonuç olarak olumsuz sonuçlar yaratmaktadır kentin işgücü piyasası üzerine. Çünkü kayıt dışı istihdam esnaflara maliyeti daha düşük olmaktadır ve dolayısıyla kayıt dışı çalışma yaygın hale gelmektedir. Daha önceki bölümlerde bahsedildiği gibi Hatay’daki günlük yevmiye oranlarında son yıllarda ciddi bir düşüş yaşanmıştır. Bunun temel sebebi kentteki kayıt dışı çalıştırılan mültecilerdir.

3.6. İşsizliğe Etkileri

Ucuz ve yerli işgücü ile ikame edilebilirliği sebebiyle mültecilerin istihdamı, yerli işçilere rekabeti artırmaktadır. Bu durum mültecilerin yoğun olarak yaşadıkları kentlerde varlığını göstermektedir ve çoğunlukla da yerli işçiler ile mülteci statüsü ile çalıştırılan kişileri karşı karşıya getirmektedir. Yaşanan rekabetten dolayı yerli işgücünün çalışma koşullarını da aşağıya çekilmesine sebep olmaktadır ve bundan kaynaklı toplumsal sıkıntılar baş göstermeye başlamıştır. Örneğin Suriyeli mültecilerin çoğunlukla yaşadığı kentlerde artan işsizlik oranları bu kentlerde Suriyelilerin yerli nüfusun işini elinden aldığına yönelik algıların ortaya çıkmasına sebep vermektedir. Nitekim 2014 yılında yapılmış bir ankete göre Türk vatandaşların “Mülteciler işlerimizi elimizden almaktadır” önermesine verilen destek %56,1 olarak gerçekleşmiştir. Mültecilerin yoğun olduğu Adana, Gaziantep, Hatay, Mardin, Şanlıurfa kentlerinde ise bahsi geçen önermeye verilen destek oranı %68,9 olarak gerçekleşmiştir (Ergüven ve Özturanlı, 2013: 1076).

Orsam-Tesev tarafından 2015’te hazırlanan bir rapora göre ise sınır illerinde işini kaybedenlerin oranı %40 ile %100 arasında olduğu belirtilmiştir. İşini kaybedenlerin çoğunluğu “Suriyeliler nedeni ile işlerini kaybettiklerine” inandığı ve bu durumun da yerel halk arasında iş fırsatlarının ellerinden alındığı şeklinde tepkilere sebep olmuştur. (Akıncı, vd., 2015: 82).

Türkiye geneli duruma bakıldığında ise mültecilerin işsizliğin artmasında ciddi bir dalgaya sebep olmadığı daha önceki bölümde sayısal veriler ile açıklanmıştır. Ancak mültecilerin yoğun olarak yaşadıkları kentlerde hem işsizlik oranı hem de kayıt dışı istihdamda dalgalanmaların olduğu yine sayısal veriler ile açıklanmıştır.

Özet olarak mültecilerin ve çoğunlukla da Suriyeli mültecilerin istihdam piyasasına girmesi ile bir yandan sınırlı da olsa işsizlik oranı artmıştır diğer yandan da artan işsizliğin yaratmış olduğu tehdit, yerli işgücünün çalışma koşullarının ücretler başta olmak üzere aşağıya doğru çekilmesine sebep olmaktadır. Buna ek olarak “işlerinin ellerinden alınıyor olduğu” duygusunun yerli halkta oluşması sonucunda işgücünde ırkçılığı ve milliyetçiliği körüklemektedir. Türkiye genelinde

özellikle Suriyelilere karşı giderek artan ırkçı yaklaşımlarda diğer faktörlerin yanı sıra işsizlik de önemli bir rol faktördür.

3.7. Çalışanların Mülteci İstihdamına Bakışı

Türkiye'deki çalışanların büyük bir bölümü mültecilerin istihdamından rahatsız olduğu görülmektedir. Bunun temel sebebi mültecilerin daha düşük ücretlere çalışmaya razı olduklarından dolayı işlerini kaybetme korkusudur. Başka bir söyleyişle Türk işçiler mültecileri kendi gelecekleri için büyük bir tehlike olarak görmektedir (Güleç, 2015:86). Bu gözlemi doğrulayan birçok araştırma mevcuttur. Örneğin ILO Türkiye Ofisi için Şanlıurfa'da yapılan bir araştırmada, çalışanların hemen hemen dörtte üçü gibi önemli bir oranı mültecilerin, çoğunlukla da Suriyeli mültecilerin, çalıştırılmamasından yana olduklarını ortaya koymuştur. Çalıştırılmamasının temel sebebini ise mültecilerin iş yerlerindeki verimliliği olumsuz olarak etkilediğini ifade etmiş ve ayrıca dil sorunu ve kültür farklılığından dolayı işyerlerinde iletişim ve sosyal uyum problemlerin oluştuğunu ifade etmişlerdir (Kaygısız,2017:13).

3.8. Mültecilerin Çalıştığı Sektörler

Türkiye'ye gelen mülteciler genel olarak vasıfsız işlerde, tarım, hayvancılık gibi mevsimlik işlerde ya da inşaat, tekstil ve hizmet sektörlerinde çalışmaktadırlar. Bu çalışma alanları içinde özellikle inşaat ve tarım sektörlerinde çalışmaktadırlar. Bundaki temel sebep çalışma esnasında Türkçeyi daha az kullanma gereksinimidir. Ayrıca mültecilerin eğitim seviyelerinin genel olarak düşük olmasıyla birlikte, eğitim almış kişilerin yani diploma sahiplerinin diplomalarını kanıtlama konusunda karşılaştığı zorluklardan dolayı bu alanlara yönelmektedirler.

Kaygısız'a göre mültecilerin yoğun bir şekilde çalıştığı sektörlerin başında tekstil ve hazır giyim sektörleri gelmektedir. Bu sektör üzerinde genel olarak her ilde işletme ve atölyeler mevcuttur. Bu yüzden hazır giyim bulduğu her ilde bu sektörde çalışan mülteci görmek mümkündür (Kaygısız, 2017:13).

İçduygu'ya göre ise mültecilerin yoğun olarak çalıştıkları başka bir sektör ise inşaat sektörüdür. Mültecilerin bu sektörde yoğun olarak çalışmalarının sebebi ise

inşaat sektörünün genel olarak vasıfsız eleman gerektirmesidir. Bundan dolayı, diğer sektörlerde herhangi bir iş bulamayan vasıfsız mülteciler, buldukları kentte inşaat sektöründe günübirlik olarak düşük bir ücrete çalışmaktadırlar (İçduygu, 2017:24).

İnşaat sektörü dışında tarım sektöründe de mülteciler yoğun olarak çalıştırılmaktadır. Çalıştırılan bu mülteciler genel olarak mevsimlik işçi olarak Adana, Mersin, Şanlıurfa ve Gaziantep gibi tarımın yoğun olduğu bölgelerde çalışmaktadırlar. Bu bölgelerde çalıştırılan mülteciler kayıt dışı olarak çalıştırıldığı için yerli işçilerden daha düşük ücretlere razı olmaktadır (İçduygu, 2017: 24).

3.9. Türkiyeli İşverenlerin Yabancı İş Gücüne Bakışları

2011 yılından itibaren mültecilerin, çoğunlukla da Suriyeli mültecilerin iş piyasasına girmesiyle ile mülteciler işverenlerin gündemine de yerleşmiştir. Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK) Yönetim Kurulu Başkanı Yağız Eyüpoğlu'nun bu konuda tespitlerini şu şekilde ifade etmiştir: Ülkelerinde devam eden savaştan dolayı Türkiye'ye göç eden Suriyelilerin büyük bir bölümü geçimlerini yapmak için iş aramaktadır. İstihdam piyasasına katılan mültecilerin çoğunluğu herhangi bir güvencesi olmayan, herhangi bir yasal hakkı olmayan, sigortasız, olumsuz iş sağlığı ve güvenliği koşullarında, düşük ücretler ile küçük ölçekli işyerlerinde kayıt dışı olarak istihdam edilmekte; geriye kalan bölüm ise mevsimlik tarım işleri, inşaat gibi düşük nitelikli işlerde çalışmaktadır. Eyüpoğlu, genel ücret düzeylerin mültecilerden dolayı düşmesi ile Türk işçilerde işlerini kaybetmesi gibi korkular oluştuğunu ifade etmiştir. Eyüpoğlu ayrıca mülteciler tarafından açılan işyerlerinin neredeyse tamamının kayıtsız olması haksız rekabete sebep olduğunu belirtmiştir. Buna ek olarak, mültecilerin düzgün işlerde çalışamamalarının sebebinin gelen mültecilerin çoğunluğunun eğitim düzeyinin düşük olması ve vasıfsız olmalarına bağlanmaktadır. Eyüpoğlu, mültecilerin demografisi, eğitimleri, iş, sağlık ve sosyal gelişimlerinin takip edilmesinin onlara yönelik doğru politikaların uygulanması açısından bir zorunluluk olduğunu vurgulamaktadır. Çünkü Türkiye'deki mültecilerin Türkiye'de kalma eğilimleri gün geçtikçe güçlendiğini, bu sebepten dolayı da mültecilerin Türkiye'deki geleceklerine yönelik uyum politikası üzerine kurulu uygun bir politikanın geliştirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu konuda atılacak adımların yalnızca idari ve yasal düzenleme

boyutuna kalmasının yetersiz olacağını; başta iş ve ekonomi piyasası olmak üzere toplumun diğer bütün kesimleri ve Sivil Toplum Kuruluşlar da konuya dâhil edilmesi ve mültecilerin istihdamı ile ilgili farklı proje ve politikaların yapılmasının altını çizmektedir (TİSK, 2015).

Erdoğan ve Ünver 2015 yılındaki TİSK raporuna göre, iş dünyası mültecilerin Türkiye’de kalmaları ile alakalı herhangi bir tereddüt yaşamadıklarını ifade etmişlerdir ve işverenlerin mültecilerin Türkiye’deki kalıcılığının yaratacağı sorunları şu şekilde özetlemiştir (Erdoğan ve Ünver, 2015: 55):

- İşverenler, mültecilerin çoğunlukla da Suriyeli mültecilerin, ihtiyaç olan bölgeler ve sektörler yönlendirilmeli ve böylece mülteci dağılımları da makul bir zemine oturturulmalıdır. Yani mülteciler sadece belirli kentlerde yoğunlaşarak o kentin ekonomisini olumsuz yönde etkilemesinin önüne geçilmelidir.
- İşverenler, sektörel ve bölgesel analizlere dayalı bir biçimde planlamalar yapılmadan mültecilere çalışma izninin verilmesinin kayıt dışı ekonomiyi, rekabeti ve işsizliği ciddi oranda etkileyeceğinden endişe etmektedir.
- Mültecilere her ne kadar eşit piyasa ve rekabet koşullarında istihdam edilmelerinin Türkiye ekonomisine olumlu yönde katkılar sağlayacağı görüşü hâkim olsa da kayıt dışı istihdamın kayıtlı hale gelmesinin sonucunda bir mültecinin maliyeti ortalama bir Türk çalışanın seviyesine gelebileceği ve bunun sonucunda da mültecilerin işgücünün cazibesinin azalacağını vurgulamaktadır. Dolayısıyla işverenler devletten bu konuda teşvikler beklemektedir. Ayrıca mültecilerin için istihdam imkânlarını sunulurken yerel halkın mağdur edilmemesi ve verilecek iş izinlerinin iş huzurunu etkilemeyecek şekilde kotalar halinde verilmesi gerektiğini de vurgulamaktadır.
- İşverenler ayrıca mülteciler için yaratılacak iş olanakları devlet öncülüğünde yapılması gerektiğini de vurgulamaktadır. Yani, iş dünyası temsilcileri devletin hem yatırımcı hem de düzenleyici olarak konuya dâhil olmasını istemektedirler.

- İşverenler, iş konusunda Türkiye'deki temel problemin vasıfsızlık ve mesleksizlik olduğunu vurgulamaktadır. Dolayısıyla istihdama katılacak mültecilere meslek eğitimin verilmesi gerektiğini söylemektedirler. İşverenlere göre mültecilerin Türkiye ekonomisine entegrasyonunun yasal düzenlemeler, dil ve meslek eğitiminin verilmesinden geçtiğini vurgulamaktadırlar.
- İşverenlerin önemseydiği en temel noktalardan biri ise mültecilerin kayıt dışı bir şekilde açtıkları iş yerlerinin denetim altına alınması yani kayıt altına alınmasını çünkü kayıtsız işlerinin haksız bir rekabete sebep olduğunu ifade etmektedirler.

ILO'nun 2016 yılında Şanlıurfa'da işverenlerin ve işçilerin mültecilerin istihdamına bakışı adlı çalışmada ise şu sonuçlara ulaşılmıştır (ILO, 2016) :

- Şanlıurfa'daki işverenlerin, mültecilerin istihdamına olumlu olarak baktıklarını, ancak istihdam konusunda yaşanan en önemli sorunların dil, sosyal uyumu, çalışma izinlerinin olmaması ve güvenlik sorularının olduğu ifade edilmiştir.
- İşletmelerin %68'i mültecilerin çalıştırılmasının güvenlik sorunlarına sebep olduğu ve %67'si mültecilerin dil sorunu sebebiyle sorun yarattığını ve %63'ü mülteci çalıştırmanın düzeni bozduğunu, %60'sının mültecilerin yeterli bilgi ve donanıma sahip olmadığını ifade etmiştir.
- İşletmelerin %13'ü mülteci çalıştırmanın sebeplerini düşük ücret sayesinde işçi maliyetinin düşük olmasına bağlamıştır. Aynı çalışmada işletmelerin %60'ı gerektiği zaman mülteci istihdam edebileceklerini belirtmiştir. Hiçbir koşulda mülteci çalıştırmayacağını belirten işletmelerin oranı ise %32'dir.

3.10. Mültecilerin Çalışma Koşulları

Genellikle Türk işçilerin yapmak istemediği işleri, mültecilerin yaptığı daha önceki kısımlarda belirtilmişti. Mültecilerin yoğunlukla çalıştığı iş alanları inşaat, tarım ve hayvancılık sektörleri gibi zor sektörlerdir. Bu sektörlerde mültecilerin yoğun olarak çalışmalarının sebebi, bu alanlarda çalışanların vasıfsız eleman olmasıdır. Ancak bu durum belirli kentlerde sorun teşkil etmektedir. Çünkü

sanayinin olmadığı kentlerde işsizlik oranları da buna paralel olarak yüksek olduğu için, Türk vatandaşı olan kişiler de aynı zamanda mültecilerin çalıştığı alanlarda çalışma isteği artmıştır. Ancak, mülteciler daha düşük ücretlere çalışmaya razı oldukları için Türk vatandaşı olan kişiler çoğu zaman iş bulamamaktadır. Bu da mültecilere karşı bir önyargının oluşmasına sebep olmaktadır. Ayrıca, çalıştırılan mülteciler kayıt dışı olarak çalıştırıldığı için herhangi bir iş güvenlikleri ya da sosyal hakları bulunmamaktadır (Duruel, 2017: 218).

3.10.1. Düşük Ücretler

Mülteciler, fiziksel güç gerektiren ağır işlerde ve Türk işçilerine kıyasla daha uzun mesai yapmalarına rağmen Türk işçilere göre daha az ücret almaktadır. Her ne kadar ücret farklılığı yapılan işe göre değişse de vasıfsız işlerde çalışan mültecilerin aldığı ücret oldukça düşüktür. Bu konuda yapılan çalışmaların bulguları, araştırmanın yapıldığı kent ve sektörler göre değişiklik gösterebilmektedir. Kaygısız'ın İzmir'de yaptığı araştırmada, "İşyerinde çalışan Türkiyelilerle aranızda ücret farkı var mı" sorusuna mültecilerin %93'ü ücret farkı olduğunu belirtmişlerdir. İşyerinde ücret farklılığı olmadığını söyleyenlerin oranı ise sadece %7 olmuştur. Bu kesim de vasıflı olarak çalıştırılan işçilerdir. Dolayısıyla, vasıflı işçilerde ücret farklılığı, vasıfsız işçilere göre daha azdır. Mültecilere ödenen ücretler arasındaki fark, yapılan işe göre %40 ile %100 arasında değişmektedir. Aynı çalışmada görüşülen mülteciler arasında, ücret dışı herhangi bir ödeme aldığını (ikramiye, fazla mesai, sosyal hak vb.) ve alan herhangi bir mülteciye de rastlamadıklarını belirtmiştir (Kaygısız, 2017: 15).

3.10.2. Çalışma Süreleri

Kaygısız (2017)'a göre mültecilerin Türkiye'deki çalışma süreleri yapılan işe ve iş yerine göre değişiklik göstermektedir. Kaygısız'ın yaptığı çalışmaya göre günde ortalama 8 saat çalışan herhangi bir mülteciye rastlanmamıştır. Çalışmaya göre, görüşülen mültecilerin en düşük çalışma süresi ortalama 11 saat iken en fazla 16 saat olduğu ifade edilmiştir. Ancak Türkiye'de yasal çalışma süresi haftada 45 saat olup günlük fiili çalışma süresi ise 7.5 saattir (Kaygısız, 2017:13). Dolayısıyla Türkiye'de çalışan mültecilerin çalışma süreleri Türk işçilerden daha uzun olup, aldıkları ücretler ise Türk işçilerden daha düşüktür.

3.10.3. Ayrımcılık

Sosyal yaşamda ve iş hayatında karşımıza çıkan en önemli problemlerden bir tanesi de ayrımcılıktır. Ayrımcılık, bireylerin sahip olduğu ekonomik, sosyal, kültürel ve demografik özellikler gibi sahip oldukları farklı özelliklerden dolayı yapılan haksız adaletler olarak görülmektedir. Atayev ayrımcılığı, bireylerin bazı belirli özelliklerinden dolayı (etnik köken, milliyet, dil, din, ırk, cinsiyet vb.) mağdur etme olarak tanımlamaktadır (Güleç, 2015:80). Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından yayınlanan iş ve meslek sözleşmesine göre ayrımcılık, bireyin sahip olduğu ırkı, dini, cinsiyeti, siyasal inancından dolayı meslek hayatında haksız eşitsizliklere maruz kalma durumudur (ILO, 1958).

Türkiye’de çalışan mültecilerin karşılaştığı en önemli sorunlardan bir tanesi de ayrımcılıktır. Birçok işyerinde mülteciler zaman zaman hakaret ve sahip oldukların dil, din, ırk, siyasi görüş ve diğer demografik özelliklerinden dolayı hakaretlere, aşağılanmaya ve haksız uygulamalara maruz kalmaktadırlar. Kaygız’ın yaptığı araştırmada mültecilerin %60’ı ayrımcılığa maruz kaldıklarını ifade etmişler (Kaygısız, 2017:15).

3.10.4. İşçi Sağlığı ve Güvenliği

Mülteciler, daha öncede de bahsedildiği gibi genellikle herhangi bir vasıf gerektirmeyen inşaat, tarım, hayvancılık gibi ya da yerli işçinin yapmak istemediği fiziksel güç gerektiren sektörlerde çalışmaktadırlar. Kaygız’a göre daha önce herhangi bir sanayi işletmesinde çalışmayan ve tecrübe sahibi olmayan mülteciler dil problemi yaşamalarından dolayı işe uyum sürecinin uzun bir süre almasından ve daha uzun saatler çalıştırılmalarından dolayı mültecilerin iş kazalarına daha fazla kaldıklarını ifade etmektedir (Kaygısız, 2017: 16). İşçi Sağlığı ve Güvenliği Meclisi (İSİG)’in 2017’da hazırladığı rapor Kaygısız’ın bu ifadelerini doğrular niteliktedir. Rapora göre 2013 yılında 22, 2014’te 53, 2015’te 67 ve 2016’da 96 mülteci işçi iş kazalarında yaşamlarını yitirmiştir. Bu işçilerin %61’i Suriyeli, %12’si Afgan, %5’i Gürcü, %4’ü Ukraynalı, %4’ü İranlı ve %2’si Iraklı, Özbekli ve Rus mültecilerdir. Meydana gelen ölümler sektörlere göre en çok inşaat, tarım, taşımacılık, metal sektörlerinde olmuştur. Ölüm sebeplerine bakıldığında ise mültecilerin inşaattan

yüksekten düşmeleri, uygun olmayan taşıma araçlarında yollara savrulma, aşırı, yoğun, fazla çalışma sonucu iş esnasında kalp krizi geçirme gibi sebepler ön plana çıkmaktadır (İSİG, 2017).

4. BÖLÜM: GEREÇ VE YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yapılmasının gereçleri ve araştırmanın örnekleme kapsam ve sınırlılıkları ortaya konulduktan sonra analizde kullanılan yöntemle değinilmiştir.

4.1. Araştırma Gereçesi

UNHCR'nin raporuna göre dünya genelindeki mülteci sayısının toplamı 68,5 milyona ulaşmıştır. Yerinden ve yurdundan edilen bu kadar çok sayıda kişi, özellikle göç etmek zorunda oldukları ülkeler için hem sosyal hem de ekonomik açıdan küresel bir mülteci krizi yaratmaktadır. Bu ülkelerden bir tanesi de Türkiye'dir. Bu çalışmada Türkiye'nin doğusunda yer alan Van kent merkezinde ikamet eden mülteci işgücünün demografik özellikleri ve tercihlerinin işgücü piyasasına anlamlı etkilerinin olup olmadığını araştırmaktır.

4.2. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Çalışmanın evrenini Van ilinde yaşayan mülteciler oluşturmaktadır. Bu mülteciler arasında Van ilinde çalışan 555 kişi çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır.

4.3. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Van ilinde ikamet eden ve çalışan mülteciler araştırmanın kapsamını oluşturmaktadır. Bu amaçla çalışan bütün mültecilere ulaşıp daha fazla veri elde etmek amaçlandı, ancak mültecilerden 555 kişi çalışmamıza katılmayı kabul etmiştir.

4.4. Araştırmanın Varsayımları

Günümüzde devletler ülkelere giriş çıkış yapan ya da ülkelerinin sınırları içinde kalan yabancı uyruklu insanların kontrolünü sağlamak için sıkı tedbirler almalarına rağmen, her yıl milyonlarca insan yasadışı ya da yasa çerçevesinde ya da olağan üstü durumlarda belirli ülkelere göç etmektedirler. Bu büyük çaplı insan göçleri son yıllarda menşe ülkenin ekonomisine, sosyal yoksunluğuna, sosyal çatışma ve siyasi faktörler sonucunda artmıştır ve gittikleri ülkelerde bazı temel problemlere sebep olmuşlardır. Bu ülkelerden bir tanesi de Türkiye'dir. Dolayısıyla, mülteciler Türk işgücü piyasası üzerindeki ciddi etkilere sebep olmaktadır.

4.5. Veri Toplama ve Değerlendirme Araçları

Van kent merkezinde ikamet eden mültecilerden oluşan örneklem grubuna anket yapabilmek için öncelikle bunlara ulaşmanın pratik yolu araştırılmış ve haftada bir kez Çarşamba günleri Van İl Göç Daire Başkanlığı'na uğrayarak imza atmaları gerektiği saptanmıştır. Bunun üzerine kurumla iletişime geçilip anket için gerekli resmi izinler alınmıştır. Örneklem grubu farklı ülkelerden göç eden bireylerden oluştuğu için tercümanlarla iletişime geçilip uygulama hakkında örneklem grubuna gerekli açıklamalar yapılmıştır. Bu açıdan en büyük sorun örneklem grubunu "çalışmanın şahsi bilgileri almayı kesinlikle amaçlamadığı" konusunda ikna etmek noktasında çıkmıştır. Sırf bu yüzden çalışma, planlanan süreden 1 ay daha uzun sürmüştür. Zaten anket soru kâğıtlarında bireylerin isimleri dâhil olmak üzere hiçbir özel bilgileri sorulmamıştır. Daha sonra Arapça, Farsça ve İngilizce dillerinde hazırlanan anketler uygulanmaya başlanmıştır. Uygulamadan sonra, boş bırakılan eksik ya da yanlış cevaplandırılan ölçme araçları araştırma kapsamından çıkarılmıştır.

Çalışmada veri toplama aracı olarak kullanılan anket soru kâğıtları, örnekleme ait 10 adet sorudan oluşan demografik bilgiler ile 40 adet 5'li Likert tipi sorudan oluşan ve mültecilerin yerel işverene, iş güvenliğine, gelir ve yaşam koşullarına ve de memnuniyet düzeylerine ilişkin bilgileri elde etmeyi amaçlamaktadır. 5'li Likert tipi sorular; (1) Katılıyorum, (2) Kısmen katılıyorum, (3) kesinlikle katılıyorum, (4) katılmıyorum ve (5) kesinlikle katılmıyorum şeklinde düzenlenmiştir.

Geliştirilen ölçek aracılığıyla elde edilen veriler; SPSS 24.0 programı ile analiz edilmiştir. Veriler %5 anlamlılık düzeyinde normal dağılıma sahip (parametrik) ikili karşılaştırmalarda, bağımsız 2 grup için t-testi, normal olmayan dağılımlara eş değer olarak da Mann-Whitney U testi yapılmıştır. 3 ve üzeri gruplarda normal dağılımı göstermeyen (nonparametrik) veriler için ise Kruskal-Wallis testi yapılmıştır.

Çalışmaya katılım tamamen gönüllük esasına dayanmakta ve katılımcıların çalışma çağında olmalarına dikkat edilmiştir.

5. BULGULAR

Araştırma, farklı uyruklardan oluşan toplam 555 kişi üzerinde yapılmıştır. Araştırmaya katılan mültecilerin uyruklarına göre dağılımları Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Katılımcıların Uyruğa Göre Dağılımı

Uyruk	N	%	Geçerli Oran %	Kümülatif Toplam %
Suriye	240	43,2	43,2	43,2
İran	249	44,9	44,9	88,1
Irak	15	2,7	2,7	90,8
Afgan	39	7,0	7,0	97,8
Diğer	12	2,2	2,2	100,0
Toplam	555	100,0	100,0	100,0

Araştırma, kapsamına alınan mültecilerin uyruklarına göre dağılımları Tablo 4’te verilmiştir. Tablo 4 incelendiğinde araştırmaya katılan mültecilerin çoğunun İranlı (n=249) olduğu tespit edilmiştir. Bunu sırasıyla Suriye (n=240), Afgan (n=39), Irak (n=15) izlemiştir ve geri kalanı ise (n=12) diğer ülkelere ait mülteciler olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan mültecilerin yaş dağılımları Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5. Katılımcıların Yaşa Göre Dağılımı

Yaş Aralıkları	N	%	Geçerli Oran %	Kümülatif Toplam %
15-25 arası	123	22,2	22,2	22,2
26-35 arası	273	49,2	49,2	71,4
36-45 arası	132	23,8	23,8	95,1
46-60 arası	27	4,9	4,8	100,0
Toplam	555	100,0	100,0	100,0

Araştırma, kapsamına alınan mültecilerin yaş dağılımları Tablo 5’te verilmiştir. Tablo 5 incelendiğinde araştırmaya katılan mültecilerin çoğunun (%49,2) 26-35 yaş arasında oldukları tespit edilmiştir. Bu oranı %22,2 ile yaş aralığı 15-25 genç mülteciler izlemektedir. Her iki yaş grubu dikkate alındığında, bu yaşlardaki kişiler genel olarak çalışma yaşındaki kişiler olarak değerlendirilebilir.

Araştırmaya katılan mültecilerin cinsiyete göre dağılımları Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	N	%	Geçerli Oran %	Kümülatif Toplam %
Kadın	207	37,3	37,3	37,3
Erkek	348	62,7	62,7	100,0
Toplam	555	100,0	100,0	100,00

Araştırma, kapsamına alınan mültecilerin cinsiyete göre dağılımları Tablo 6’da verilmiştir. Tablo 6 incelendiğinde araştırmaya katılan mültecilerin %62,7’sinin erkek ve %37,3’ünün ise kadın oldukları tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan mültecilerin medeni hali durumlarına göre dağılımları Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Katılımcıların Medeni Duruma Göre Dağılımı

Medeni Hali	N	%	Geçerli Oran %	Kümülatif Toplam %
Bekâr	267	48,1	48,1	48,1
Evli	288	51,9	51,9	100,0
Toplam	555	100,0	100,0	100,0

Araştırma, kapsamına alınan mültecilerin medeni hali dağılımları Tablo 7’de verilmiştir. Tabloda görüldüğü gibi medeni hali evli olanların oranı (51,9) medeni hali bekâr olanların oranı (48,1) birbirine yakındır.

Araştırmaya katılan mültecilerin eğitim durumlarına göre dağılımları Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Katılımcıların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	N	%	Geçerli Oran %	Kümülatif Toplam %
Ortaokul	102	18,4	18,4	18,4
Lise	93	16,8	16,8	35,1
Ön Lisans	120	21,6	21,6	56,8
Lisans	165	29,7	29,7	86,5
Lisansüstü	75	13,5	13,5	100,0
Toplam	555	100,0	100,0	100,0

Araştırma, kapsamına alınan mültecilerin eğitim durumları dağılımları Tablo 8’de verilmiştir. Tabloda da görüldüğü gibi üniversite lisans ve önlisans mezunu mültecilerin oranı toplam oranı %51,3 ile en yüksektir. Dolayısıyla katılımcıların çoğunluğunu eğitimli bireyler olduğu tespit edilmiştir. Bu oranı %18,4 ile ortaokul takip etmektedir. Eğitim durumlarına göre en düşük oran %13,5 ile lisansüstüdür.

Araştırmaya katılan mültecilerin gelir düzeylerine göre dağılımları Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Katılımcıların Gelir Düzeylerine Göre Dağılımı

Gelir Düzeyi	N	%	Geçerli Oran %	Kümülatif Toplam %
0-1404 TL	330	59,5	59,5	59,5
1405-2000 TL	144	25,9	25,9	85,4
2001-3000 TL	57	10,3	10,3	95,7
4001 TL ve üstü	24	4,3	4,3	100,0
Toplam	555	100,0	100,0	100,0

Araştırma, kapsamına alınan mültecilerin gelir durumları dağılımları Tablo 9’de verilmiştir. Tabloda görüldüğü gibi araştırma kapsamına alınan mültecilerin çoğunluğu (%59,5) 0-1404 TL gelir elde ettiklerini ifade etmişlerdir. 1405- 2000 TL gelir elde ettiğini ifade edenlerin oranı ise 25,9’dur. 4001 TL ve üstü gelire sahip olan mültecilerin sayısı ise en düşüktür (%4,3).

Araştırmaya katılan mültecilerin harcama kalemlerine göre dağılımları Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10. Katılımcıların En büyük Harcama Kalemine Göre Dağılımı

Harcama Kalemleri	N	%	Geçerli Oran %	Kümülatif Toplam %
Kira	456	82,2	82,2	82,2
Sağlık	12	2,2	2,2	84,3
Eğitim	36	6,5	6,5	90,8
Giyim	6	1,1	1,1	91,9
Diğer	45	8,1	8,1	100,0
Toplam	555	100,0	100,0	100,0

Araştırma, kapsamına alınan mültecilerin harcama kalemlerine göre dağılımları Tablo 10'da verilmiştir. Tabloda da görüldüğü gibi araştırma kapsamına alınan mültecilerin büyük bir kısmı (%82,2) kazandıkları parayı kiraya harcadıklarını belirtmiştir. Bu oranı %8,1 ile Diğer harcamalar ve %6,5 ile Eğitime yaptıkları harcamalar izlemektedir. Katılımcıların sadece %1,1'i Giyim üzerine harcama yaptıklarını belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılan mültecilerin hanede yaşayan kişi sayısına göre dağılımları Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11. Katılımcıların Hanede Yaşayan Kişi Sayısına Göre Dağılımı

Hanede Yaşayan Kişi Sayısı	N	%	Geçerli Oran %	Kümülatif Toplam %
1	72	13,0	13,0	13,0
2	66	11,9	11,9	24,9
3	126	22,7	22,7	47,6
4	153	27,6	27,6	75,1
5 ve üstü	138	24,9	24,9	100,0
Toplam	555	100,0	100,0	100,0

Araştırma, kapsamına alınan mültecilerin hanede yaşayan kişi sayısına göre dağılımları Tablo 11’de verilmiştir. Tabloya bakıldığında katılımcıların %27,6’sı hanede 4 kişi olduklarını, %24,9’u 5 ve üstü kişi olduklarını, %22,7’si 3 kişi olduklarını, %13,0’ı 1 kişi olduklarını ve %11,9’u 2 kişi olduklarını ifade etmişlerdir.

Araştırmaya katılan mültecilerin mesleklerine göre dağılımları Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12. Katılımcıların Mesleğe Göre Dağılımı

Meslek	N	%	Geçerli Oran %	Kümülatif Toplam %
Mimar/Mühendis	42	7,6	7,6	7,6
Devlet Memuru	48	8,6	8,6	16,2
Öğrenci	93	16,8	16,8	33,0
Ev Hanımı	33	5,9	5,9	38,9
Diğer	339	61,1	61,1	100,0
Toplam	555	100,0	100,0	100,0

Araştırma, kapsamına alınan mültecilerin mesleklerine göre dağılımları Tablo 12’de verilmiştir. Tabloya bakıldığında katılımcıların büyük bir çoğunluğu (%61,1) tabloda verilen meslek grupları dışında “diğer” meslek grubuna sahip olduklarını belirtmişlerdir. Bu oranı, %16,8 ile “Öğrenci”, % 8,6 ile “Devlet Memuru”, %7,6 ile “Mimar/Mühendis” ve % 5,9 ile “Ev Hanımı” meslek grupları takip etmektedir.

Araştırmaya katılan mültecilerin çalışma nedenlerine göre dağılımları Tablo 13'te verilmiştir.

Tablo 13. Katılımcıların Çalışma Nedenine Göre Dağılımı

Çalışma Nedenleri	N	%	Geçerli Oran %	Kümülatif Toplam %
Eğitim Masraflarını Karşılama	57	10,3	10,3	10,3
Ev Almak/Kiralama	357	64,3	64,3	74,6
Sağlık/İlaç Masraflarını Karşılama	9	1,6	1,6	76,2
Diğer	132	23,8	23,8	100,0
Toplam	555	100,0	100,0	100,0

Araştırma, kapsamına alınan mültecilerin çalışma nedenlerine göre dağılımları Tablo 13'te verilmiştir. Tabloya bakıldığında katılımcıların büyük bir çoğunluğu (% 64,3) “Ev almak/Kiralama” için çalıştıklarını belirtmiştir. Tabloda verilen çalışma nedenleri dışında “Diğer” nedenlerden dolayı çalıştıklarını belirten kişilerin oranı ise % 23,8 olarak tespit edilmiştir. Katılımcıların sadece % 1,6’sı çalışma nedeni olarak “Sağlık/İlaç Masraflarını Karşılama” için çalıştıklarını belirtmiştir.

Tablo 14. Ölçeğin Maddelerinin Tanımlayıcı İstatistikleri

Maddeler	N	Ortalama	Standart Sapma
Geçim sıkıntısı yaşıyorum	555	3,7622	1,35441
Çalıştığım işyerinden memnunum	555	2,8703	1,48706
İşverenden memnunum	555	2,9081	1,43223
Çalıştığım yerle asıl mesleğim arasında paralellik var	555	2,6865	1,53548
Çalışma arkadaşlarımla sıkıntı yaşıyorum	555	2,8108	1,30296
Çalışma saatleri diğer çalışanlarla aynı	555	3,1568	1,48992
Çalıştığım yerde kendimi güvende hissediyorum	555	3,0054	1,43897
İş arkadaşlarımla aynı ücreti alıyorum	555	2,4865	1,44879
Geldiğim yerde daha fazla ücret alıyordum	555	3,2649	1,67790
Van'da mültecilerin çalışabileceği yeteri kadar işkolu ve sektör bulunmaktadır	555	2,1027	1,34133
Haftanın yedi günü çalışıyorum	555	3,1676	1,48874
Ekonomik sıkıntılardan dolayı bir hanede birden fazla kişinin çalışması gerekir	555	3,7351	1,37924
Göçmen/mülteci olduğumdan dolayı iş bulmakta zorlanıyorum.	555	3,5459	1,53909
Van halkı mültecilerin ekonomik sorunlarına duyarlıdır	555	3,2378	1,55258
Çalıştığım yerde Asgari ücretten daha fazla ücret alıyorum	555	2,7351	1,40268
Ailemin aylık geliri geçimimizi sağlamaya yetiyor	555	2,4595	1,36323
Ailemin aylık geliri giderlerimi karşılamaya yetmiyor	555	3,2541	1,43152

Aylık harcamalarınızın en büyük kısmı kiraya ve gıdaya gidiyor	555	3,9514	1,30334
Göç ettiğim yerde aylık gelirim daha fazlaydı	555	3,5730	1,56605
Göç ettiğim yerde Van iline göre iş olanakları daha iyi.	555	3,3459	2,54723
Van ilinin esnafı iş imkânı sağlarken biz mültecilere öncelik tanıyor.	555	2,5135	1,51839
Van'da işverenler kendi vatandaşları ile bize aynı imkânı sağlıyorlar	555	2,5135	1,33151
Gelecekte durumumun daha iyi olacağını düşünüyorum	555	2,9676	1,52124
Gelecekte durumumun daha iyi olacağını düşünüyorum	555	2,9676	1,52124
Göç ettiğim yerde hayat Van iline göre daha pahalı	555	2,4054	1,39213
Uyruğumdan dolayı işyerinde sıkıntı yaşıyorum	555	3,1946	1,43897
Van'a göç ettikten sonra yaşadığım yerde uyum sorunu yaşıyorum	555	3,4541	1,31434
Göç ettiğim yerden dolayı iş bulmakta zorlanıyorum	555	3,3838	1,50317
Devlet kurumlarından sık sık yardım alıyorum.	555	2,3297	1,43876
Yaşadığım mahalle halkı biz mültecilere maddi destek yardımında bulunuyorlar	555	2,5568	1,54929
Göç ettiğim yerdeki hizmetler buraya kıyasla daha iyiydi	555	3,3892	1,31459
Türkçe bilmek, mültecilere Van'da daha iyi iş imkânları sunmaktadır	555	3,6973	1,36144
Van ilinin Ekonomik gelişmesinden dolayı tasarruf sağlayabiliyorum	555	2,0811	1,27642
Göç ettiğim yerdeki işimi Van'da yapma imkânını buluyorum	555	2,4432	1,47378
Çalıştığım yer yemek ve yol paramı karşılıyor	555	2,4432	1,33851

Ekonomik sıkıntıdan dolayı evde çocuklarda çalışmak zorunda kalıyor.	555	3,0162	1,51971
Van'ın sosyo-kültürel yapısına uyum sağlanmakta zorlanmıyorum	555	3,4811	1,30672
Türkiye'de ki sağlık hizmetlerinden yeteri kadar yararlanıyorum.	555	3,8595	1,37593
Türkiye'de ki sağlık hizmetlerinden memnunum	555	3,7351	1,31054
Sağlık sorunu yaşadığımda ilaç temin edebiliyorum	555	3,6919	1,32992
İhtiyaç duyduğumda Psikolojik destek hizmetinden yararlanıyorum	555	3,0432	1,63131

Ölçek maddelerine ilişkin katılımcı görüş ortalamaları ve madde standart sapmaları Tablo 14'te verilmiştir. Ölçek maddeleri içerisinde en yüksek üç ortalama değeri “*Aylık harcamalarımızın en büyük kısmı kiraya ve gıdaya gidiyor*”(ort.=3.95), “*Türkiye’de ki sağlık hizmetlerinden yeteri kadar yararlanıyorum*” (ort = 3.85) ve “*Geçim sıkıntısı yaşıyorum*” (ort = 3.76) ifadelerinin olduğu belirlenmiştir. Ölçeğin maddeleri içinde en düşük ortalama değeri ise “*Van ilinin Ekonomik gelişmesinden dolayı tasarruf sağlayabiliyorum*” (ortalama değeri = 2.08) ifadesi olduğu belirlenmiştir.

4.1. Güvenilirlik ve Faktör Analizleri

Ölçeğin sahip olması gereken özelliklerinden biri olan güvenilirlik, aynı koşullar altında tekrarlanan ölçümlerde elde edilen ölçüm değerlerin kararlılığın bir göstergesi olarak kabul edilir. Güvenilirlik yalnızca ölçüm aracının bir özelliği değil, ölçüm aracı ve aracın sonuçları ile ilgili bir özelliktir. Ölçek ile elde edilen bilgi ya da sonuçların kararlı özellik taşıdığına, başka bir söyleyişle, hatadan arındırıldığına ve aynı amaçla yapılacak ikinci bir ölçüm ile aynı sonuçların elde edilebileceğine güven duyulması gerekir (Traub, 1994:78).

Güvenilir olamayan bir ölçek sonuç olarak kullanışsız olarak kabul edilir. Somut özelliklerin ölçülmesi için kullanılan ölçeklerle tekrarlanan ölçüm sonuçları birbirine çok yakındır. Soyut özellikleri ölçmede aynı sonuçları elde etmek ise çok

zordur. Bu nedenle, somut özellikleri ölçmek için kullanılan ölçekler daha güvenilir olarak kabul edilir. Güvenilir bir ölçek, hatasız ölçüm yapan ölçek olarak kabul edilir (Turgut, 1993:53). Hatasız bir ölçüm yapmak mümkün olmadığı için, ölçmenin güvenilirliği artırılarak hata oranı en aza indirmek mümkündür. Bu nedenle, farklı durumlar için dolaylı olarak güvenilirlik katsayısını, farklı durumlara yönelik olarak hesaplamak için yöntemler geliştirilmiştir. Bu yöntemlerden bazıları Formun Tekrarı Yöntemi, Eşdeğer (Paralel) Formlar Yöntemi, İç Tutarlılık Yöntemleri (Yarıya Bölme Yöntemi, Kuder-Richardson Güvenirlik Katsayıları, Cronbach Alfa Güvenirlik Katsayısı, Teta Güvenirlik Katsayısı, Omega Güvenirlik Katsayısı, Guttman Güvenirlik Katsayıları) şeklinde sıralanabilir (Özdamar, 2002:13).

Çalışmada kullanılan ölçeğin güvenilirlik katsayısı ile ilgili bulgular, literatürde en sık kullanılan Cronbach'ın Alfa testine göre elde edilmiş ve Tablo 16'da sunulmuştur.

Tablo 16. Ölçeğin Güvenirlik Katsayısı

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Standartlaştırılmış Maddelere Dayalı	Madde sayısı
0,795	0,803	40

Tablo 16'daki verilere bakıldığında ölçeğin tümüne ilişkin güvenilirlik katsayıları Cronbach Alfa değeri 0,795 olduğu belirlenmiştir.

Verilerin öncelikle faktör analizine uygunluğunu test edilmesi gerekir. Bunun için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Küresellik testlerine başvurulur (Tatlıdil, 2002). Her iki yöntem alternatif olarak kullanılsa da literatürde genellikle ikisinin birden verildiği görülmektedir. Buna göre, örneğin, küresellik testi istatistiksel olarak anlamlı bulunursa bu durumda faktör analizine geçilir.

Tablo 17. Kaiser-Meyer-Olkin ve Bartlett Küresellik Testi Değerleri

Bartlett Küresellik Testi			
Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Testi	Ki-Kare	Df.	Önemlilik
0,759	3385,271	780	0,000

KMO Testi, örneklemin analiz için yeterli olup olmadığını açıklamak için kullanılan bir test istatistiğidir. Bu test, 0 ile 1 arasında değerler almakta ve 1'e çok yakın olması analizde kullanılan örneklemin faktör analizine o kadar uygun olduğunu göstermektedir. Tatmin edici bir faktör analizi yapılabilmesi için örneklemin KMO test değerinin 0,50'den büyük olması gerektiğini öngörülür. Şayet, 0,5'den düşük değişkenler var ise bunlar analize dâhil edilmez. Bu çalışma için bulunan 0,75 değeri 0,50 değerinden büyük olduğu için veri kümesinin faktörlenebileceğini göstermektedir.

Bartlett testi de KMO testi gibi değişkenler arası ilişki gücünü ölçümlenmektedir. Bu test ile elde edilen Ki-Kare değerinin istatistiki anlamlılığının %5'ten küçük olması gerekmektedir. Bu çalışmanın küresellik testi %1'de istatistiki olarak anlamlı bulunması sağlıklı bir faktör analizinin yapılabileceğini göstermektedir.

Açıklayıcı faktör analizine 40 madde ile başlanmış tüm maddeler için toplam korelasyon incelenmiştir. Madde-toplam korelasyon puanı 0,30'dan küçük olan ve birden fazla boyutta yüksek faktör yükü olan ayrıca yükler arasındaki farkın 0,10'dan düşük olan maddeler çıkarılması gerekmektedir. Ancak yapılan faktör analizi sonucunda hiçbir madde bu şartları sağlamadığı için analiz dışında bırakılmamıştır.

Yapılan açıklayıcı faktör analizine göre maddelerin korelasyon yükleri 0,304 ile 0,743 ($p < 0,001$) arasında olduğu görülmektedir. Açıklayıcı faktör analizinde temel bileşenler analizi kullanılmıştır. Analiz sonucunda 4 alt boyut oluşmuştur: *Memnuniyet*, *Uyum*, *Sağlık* ve *Gelir*. Sonuç olarak yine 4 alt boyutta toplam 40

madde ile ölçek oluşturulmuştur. Dört alt boyutun gösterdiği toplam açıklanan toplam varyans yükü % 45,09 olarak bulunmuştur.

Tablo 18. Açıklayıcı Faktör Analizi

	Faktör			
	Memnuniyet	Uyum	Sağlık	Gelir
Geçim sıkıntısı yaşıyorum		,567		
Çalıştığım işyerinden memnunum	,736			
İşverenden memnunum	,576			
Çalıştığım yerle asıl mesleğim arasında paralellik var.	,549			
Çalışma arkadaşlarımla sıkıntı yaşıyorum	,389			
Çalışma saatleri diğer çalışanlarla aynı				,500
Çalıştığım yerde kendimi güvende hissediyorum	,352			
İş arkadaşlarımla aynı ücreti alıyorum				,654
Geldiğim yerde daha fazla ücret alıyordum				,575
Van'da mültecilerin çalışabileceği yeteri kadar işkolu ve sektör bulunmaktadır	,446			,373
Haftanın yedi günü çalışıyorum		,549		
Ekonomik sıkıntılardan dolayı bir hanede birden fazla kişinin çalışması gerekir		,643		

Göçmen/mülteci olduğumdan dolayı iş bulmakta zorlanıyorum.		,785		
Van halkı mültecilerin ekonomik sorunlarına duyarlıdırlar		,460		
Çalıştığım yerde Asgari ücretten daha fazla ücret alıyorum	,582			
Ailemin aylık geliri geçimimizi sağlamaya yetiyor	,506			
Ailemin aylık geliri giderlerimi karşılamaya yetmiyor		,409		
Aylık harcamalarınızın en büyük kısmı kiraya ve gıdaya gidiyor		,674		
Göç ettiğim yerde aylık gelirim daha fazlaydı				,556
Göç ettiğim yerde Van iline göre iş olanakları daha iyi.	,343			
Van ilinin esnafı iş imkânı sağlarken biz mültecilere öncelik tanıyor.	,463			
Van'da işverenler kendi vatandaşları ile bize aynı imkânı sağlıyorlar	,517			
Gelecekte durumumun daha iyi olacağını düşünüyorum	,316			
Göç ettiğim yerde hayat Van iline göre daha pahalı			-,336	

Uyruğumdan dolayı işyerinde sıkıntı yaşıyorum		,648		
Van'a göç ettikten sonra yaşadığım yerde uyum sorunu yaşıyorum		,466	,304	
Göç ettiğim yerden dolayı iş bulmakta zorlanıyorum		,560		
Devlet kurumlarından sık sık yardım alıyorum.			,368	
Yaşadığım mahalle halkı biz mültecilere maddi destek yardımında bulunuyorlar	,610			
Göç ettiğim yerdeki hizmetler buraya kıyasla daha iyiydi		,391		
Türkçe bilmek, mültecilere Van'da daha iyi iş imkânları sunmaktadır	,576			
Van ilinin Ekonomik gelişmesinden dolayı tasarruf sağlayabiliyorum		,335		
Göç ettiğim yerdeki işimi Van'da yapma imkânını buluyorum	,671			
Çalıştığım yer yemek ve yol paramı karşılıyor	,568			
Ekonomik sıkıntıdan dolayı evde çocuklarda çalışmak zorunda kalıyor.				-,591
Van'ın sosyo-kültürel yapısına uyum sağlanmakta zorlanmıyorum		,691		

Türkiye’de ki sağlık hizmetlerinden yeteri kadar yararlanıyorum.				,676
Türkiye’de ki sağlık hizmetlerinden memnunum				,743
Sağlık sorunu yaşadığımda ilaç temin edebiliyorum				,739
İhtiyaç duyduğumda Psikolojik destek hizmetinden yararlanıyorum				,565

4.2. Ölçeğin Maddeleri ile Sosyo-Ekonomik ve Demografik Bileşenler İlişkisi

Tablo 19. Ölçeğin Faktörlerinin Cinsiyet Dağılımına Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Bağımsız Örneklem t-Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	Ortalama	Standart Sapma	t-Testi	
					t-ist.	prob
<i>Memnuniyet</i>	Kadın	207	2,5181	,55210	-7,016	,000
	Erkek	348	2,8939	,69689		
<i>Uyum</i>	Kadın	207	3,1951	,70141	-4,191	,000
	Erkek	348	3,4529	,70004		
<i>Sağlık</i>	Kadın	207	2,9420	,80346	-8,962	,000
	Erkek	348	3,5879	,84987		
<i>Gelir</i>	Kadın	207	2,8986	,68828	-4,941	,000
	Erkek	348	3,2190	,81653		

Tablo 19’da görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan katılımcıların ölçeğin alt faktörlerinin puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup t- testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Ölçeğinin alt boyutlarından “Memnuniyet” (t = -7,016; prob < 0,05), “Uyum” (t = -4,191; prob < 0,05), “Sağlık” (t = -8,962; prob < 0,05) ve “Gelir” (t = -4,941; prob < 0,05) faktörlerinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterdiği saptanmıştır.

Tablo 20. Ölçeğin Faktörlerinin Uyruğa Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Kruskal-Wallis Test Sonuçları

	Uyruğunuz nedir?	N	Sıra Ort.	Ki-Kare	prob
<i>Memnuniyet</i>	Suriye	240	308,83	34,317	0,000
	İran	249	250,20		
	Irak	15	302,90		
	Afgan	39	172,65		
	Toplam	543			
<i>Uyum</i>	Suriye	240	312,71	39,194	0,000
	İran	249	251,51		
	Irak	15	237,80		
	Afgan	39	165,50		
	Toplam	543			
<i>Sağlık</i>	Suriye	240	303,93	21,657	0,000
	İran	249	253,84		
	Irak	15	185,30		
	Afgan	39	224,81		

	Toplam	543			
<i>Gelir</i>	Suriye	240	289,31	11,050	0,011
	İran	249	254,54		
	Irak	15	352,10		
	Afgan	39	246,15		
	Toplam	543			

Tablo 20’de de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan katılımcıların ölçeğin alt faktörlerinin uyruk değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan analizde, uyruk değişkeninin normal dağılım göstermediği ve ikiden fazla kategoriden (dört) oluştuğu için non-parametrik testlerden Kruskal-Wallis testi uygulanmıştır. Analiz sonucuna göre katılımcıların uyrukları ile ölçeğin alt faktörleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır (her dört faktörün Ki-Kare değeri %1 istatistikî anlamlılığa sahip). Katılımcıların sıra ortalamalarına bakıldığında Suriyeli işgücünün genel olarak diğer uyruklu işgücüne nazaran memnuniyet, uyum ve sağlık faktörleri açısından olumlu yanıt verirken, gelir faktörü açısından Iraklı göçmenlerin yanıtlarının daha olumlu olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Tablo 21. Ölçeğin Faktörlerinin Yaşa Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Kruskal-Wallis Test Sonuçları

	Yaşınız nedir?	N	Sıra ort.	Ki-Kare	prob
Memnuniyet	15-25 arası	123	260,55	19,025	0,000
	26-35 arası	273	293,07		
	36-45 arası	132	243,98		
	46-60 arası	27	371,50		
	Toplam	555			
Uyum	15-25 arası	123	264,94	7,649	0,054
	26-35 arası	273	273,99		
	36-45 arası	132	307,66		
	46-60 arası	27	233,00		
	Toplam	555			
Sağlık	15-25 arası	123	274,41	9,610	0,022
	26-35 arası	273	261,05		
	36-45 arası	132	308,00		
	46-60 arası	27	319,00		
	Toplam	555			
Gelir	15-25 arası	123	286,30	5,566	0,135
	26-35 arası	273	270,88		
	36-45 arası	132	295,93		
	46-60 arası	27	224,50		
	Toplam	555			

Yukarıdaki sonuçlara göre ölçeğin alt faktörlerinden sadece Memnuniyet, Uyum ve Sağlık faktörlerinin yaş gruplarına göre istatistiki olarak farklılık gösterdiği saptanırken, Gelirin yaşa göre farklılık göstermediği anlaşılmıştır ($p > 0,05$).

Tablo 22. Ölçeğin Faktörlerinin Medeni Duruma Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin t-Testi Sonuçları

	Medeni durumunuz nedir?	N	Ortalama	t-testi	prob
<i>Memnuniyet</i>	Bekâr	267	2,6159	-4,748	0,000
	Evli	288	2,8815		
<i>Uyum</i>	Bekâr	267	3,3561	-0,021	0,983
	Evli	288	3,3574		
<i>Sağlık</i>	Bekâr	267	3,1865	-4,156	0,000
	Evli	288	3,4958		
<i>Gelir</i>	Bekâr	267	3,0382	-1,771	0,077
	Evli	288	3,1562		

Tablo 22’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan katılımcıların ölçeğin alt faktörlerinin puanlarının medeni durum değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup t- testi yapılmıştır. Test sonucuna göre grupların aritmetik ortalamaları arasında sadece Memnuniyet ve Sağlık faktörleri açısından anlamlı bir farklılık bulunmuştur (“Memnuniyet” ($t = -4,748$; $prob < 0,05$), “Sağlık” ($t = -4,156$; $prob < 0,05$))

Tablo 23. Ölçeğin Faktörlerinin Eğitime Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Kruskal-Wallis Test Sonuçları

	Eğitim durumunuz nedir?	N	Sıra Ort.	Ki-Kare	prob
Memnuniyet	Ortaokul	102	280,21	14,403	0,006
	Lise	93	288,21		
	Ön Lisans	120	246,20		
	Lisans	165	269,11		
	Lisansüstü	75	332,78		
	Toplam	555			
Uyum	Ortaokul	102	302,57	9,314	0,054
	Lise	93	271,81		
	Ön Lisans	120	302,53		
	Lisans	165	255,50		
	Lisansüstü	75	262,52		
	Toplam	555			
Sağlık	Ortaokul	102	294,54	17,734	0,001
	Lise	93	293,00		
	Ön Lisans	120	259,29		
	Lisans	165	248,52		
	Lisansüstü	75	331,70		
	Toplam	555			
Gelir	Ortaokul	102	271,74	30,643	0,000
	Lise	93	331,71		
	Ön Lisans	120	305,49		
	Lisans	165	264,31		
	Lisansüstü	75	206,06		
	Toplam	555			

Tablo 23'teki sonuçlara göre ölçeğin alt faktörlerinden sadece Memnuniyet, Sağlık ve Gelir faktörlerinin eğitim gruplarına göre istatistiki olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği saptanırken, Uyum faktörünün yaşa göre farklılık göstermediği anlaşılmıştır ($p > 0,05$).

Tablo 24. Ölçeğin Faktörlerinin Gelire Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Kruskal-Wallis Test Sonuçları

	Aylık geliriniz nedir?	N	Sıra Ort.	Ki-Kare	Prob
Memnuniyet	0-1404 TL	330	236,53	79,047	0,000
	1405-2000 TL	144	316,00		
	2001-3000 TL	57	332,63		
	4001 ve Üstü	24	490,44		
	Toplam	555			
Uyum	0-1404 TL	330	271,47	37,323	0,000
	1405-2000 TL	144	302,84		
	2001-3000 TL	57	327,11		
	4001 ve Üstü	24	102,13		
	Toplam	555			
Sağlık	0-1404 TL	330	258,49	21,282	0,000
	1405-2000 TL	144	292,41		
	2001-3000 TL	57	303,97		
	4001 ve Üstü	24	398,19		
	Toplam	555			
Gelir	0-1404 TL	330	280,44	13,599	0,004
	1405-2000 TL	144	267,75		
	2001-3000 TL	57	327,34		
	4001 ve Üstü	24	188,75		
	Toplam	555			

Tablo 24'teki sonuçlara göre ölçeğin alt faktörlerinin gelire göre istatistiki olarak farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır (tüm Ki-Kare değerleri anlamlı olarak tespit edilmiştir).

Tablo 25. Ölçeğin Faktörlerinin En Büyük Harcama Kalemine Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Kruskal-Wallis Test Sonuçları

	En büyük harcama kaleminiz nedir?	N	Sıra Ort.	Ki-Kare	prob
Memnuniyet	Kira	456	273,57	34,206	0,000
	Sağlık	12	200,00		
	Eğitim	36	229,25		
	Giyim	6	169,25		
	Diğer	45	397,20		
	Toplam	555			
Uyum	Kira	456	284,66	22,214	0,000
	Sağlık	12	287,75		
	Eğitim	36	171,75		
	Giyim	6	151,25		
	Diğer	45	309,80		
	Toplam	555			
Sağlık	Kira	456	271,15	49,432	0,000
	Sağlık	12	110,00		
	Eğitim	36	277,50		
	Giyim	6	144,50		
	Diğer	45	410,40		
	Toplam	555			
Gelir	Kira	456	269,57	43,902	0,000
	Sağlık	12	73,25		
	Eğitim	36	317,50		
	Giyim	6	278,00		
	Diğer	45	386,40		
	Toplam	555			

Tablo 25’teki sonuçlara göre ölçeğin alt faktörlerinin “en büyük harcama kalemi” maddesine göre istatistiki olarak farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır (tüm Ki-Kare değerleri %1 istatistiki önem derecesinde anlamlı olarak tespit edilmiştir). Bu sonuca göre, örneğin en büyük harcama kalemi olan kira harcamasının yabancı işgücünün şehirden memnuniyetini, iş koşullarına uyumunu ve gelir düzeyini büyük oranda etkilemektedir. Yani, yüksek kiralardan ölçek maddeleriyle negatif bir korelasyona sahipken, tersi durumda aralarında pozitif bir korelasyon oluşacağını söylemek mümkün olmaktadır.

Tablo 26. Ölçeğin Faktörlerinin Hanede Yaşayan Kişi Sayısına Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Kruskal-Wallis Test Sonuçları

	Hanede yaşayan kişi sayısı kaç?	N	Sıra Ort.	Ki-Kare	prob
Memnuniyet	1	72	212,63	41,800	0,000
	2	66	248,48		
	3	126	255,25		
	4	153	278,71		
	5 ve üstü	138	346,22		
	Toplam	555			
Uyum	1	72	263,94	8,697	0,069
	2	66	241,73		
	3	126	299,75		
	4	153	266,56		
	5 ve üstü	138	295,51		
	Toplam	555			
Sağlık	1	72	209,13	71,250	0,000
	2	66	210,91		
	3	126	264,14		
	4	153	268,97		
	5 ve üstü	138	368,68		

	Total	555			
Gelir	1	72	265,69	17,134	0,002
	2	66	220,59		
	3	126	263,25		
	4	153	310,82		
	5 ve üstü	138	288,96		
	Toplam	555			

Tablo 26’teki sonuçlara göre ölçeğin alt faktörlerinden sadece Memnuniyet, Sağlık ve Gelir faktörlerinin hanede yaşayan kişi sayısına göre istatistiki olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği saptanırken, Uyum faktörünün kişi sayına göre farklılık göstermediği anlaşılmıştır ($p > 0,05$).

Tablo 27. Ölçeğin Faktörlerinin Mesleğe Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Kruskal-Wallis Test Sonuçları

	Mesleğiniz nedir?	N	Sıra Ort.	Ki-Kare	Prob
Memnuniyet	Mimar/Mühendis	42	279,82	37,978	0,000
	Devlet Memuru	48	404,75		
	Öğrenci	93	233,53		
	Ev Hanımı	33	257,27		
	Diğer	339	274,04		
	Toplam	555			
Uyum	Mimar/Mühendis	42	249,93	35,431	0,000
	Devlet Memuru	48	263,94		
	Öğrenci	93	359,68		
	Ev Hanımı	33	196,73		
	Diğer	339	268,97		
	Toplam	555			

Sağlık	Mimar/Mühendis	42	243,93	46,080	0,000
	Devlet Memuru	48	359,56		
	Öğrenci	93	347,10		
	Ev Hanımı	33	190,73		
	Diğer	339	260,21		
	Toplam	555			
Gelir	Mimar/Mühendis	42	265,79	29,228	0,000
	Devlet Memuru	48	249,88		
	Öğrenci	93	347,53		
	Ev Hanımı	33	192,23		
	Diğer	339	272,77		
	Toplam	555			

Tablo 27'deki sonuçlara göre ölçeğin alt faktörlerinin mesleğe göre istatistiki olarak farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır (tüm Ki-Kare değerleri anlamlı olarak tespit edilmiştir). Örneğin memnuniyet düzeyinin ya da uyumun meslekten mesleğe göre değiştiği görülmektedir.

Tablo 28. Ölçeğin Faktörlerinin Çalışma Amacına Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin Kruskal-Wallis Test Sonuçları

	Niçin çalışıyorsunuz?	N	Mean Rank	Ki-Kare	Prob.
Memnuniyet	Eğitim Masraflarını Karşılama	57	336,34	13,211	0,004
	Ev Almak/Kiralama	357	264,59		
	Sağlık/İlaç Masraflarını Karşılama	9	371,00		
	Diğer	132	282,74		
	Toplam	555			
Uyum	Eğitim Masraflarını Karşılama	57	266,71	6,461	0,091
	Ev Almak/Kiralama	357	286,81		
	Sağlık/İlaç Masraflarını Karşılama	9	165,50		
	Diğer	132	266,72		
	Toplam	555			
Sağlık	Eğitim Masraflarını Karşılama	57	338,00	9,394	0,024
	Ev Almak/Kiralama	357	268,80		
	Sağlık/İlaç Masraflarını Karşılama	9	295,00		
	Diğer	132	275,82		
	Toplam	555			
Gelir	Eğitim Masraflarını Karşılama	57	240,42	22,129	0,000
	Ev Almak/Kiralama	357	270,30		
	Sağlık/İlaç Masraflarını Karşılama	9	138,00		
	Diğer	132	324,60		
	Toplam	555			

Tablo 28'teki sonuçlara göre ölçeğin alt faktörlerinden Memnuniyet, Sağlık ve Gelirin çalışma amacına göre istatistiki olarak farklılaştığı sonucuna ulaşılırken, Uyum faktörünün çalışma amacına göre farklılaşmadığı bulgusuna ulaşılmıştır (prob = 0,091 > 0,05).

Tablo 29. Ölçek Alt Faktör Toplam Puanları Arasındaki Pearson Korelasyon Katsayıları

	Memnuniyet	Uyum	Sağlık	Gelir
Memnuniyet	1	,196**	,401**	,076*
Uyum	,196**	1	,374**	,302**
Sağlık	,401**	,374**	1	,198**
Gelir	,076*	,302**	,198**	1

*p < 0,05 ve ** p < 0,01

Faktörler arasında anlamlı bir ilişki bulunup bulunmadığını belirlemek amacıyla yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon analizi sonucunda faktörler arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Buna göre memnuniyet ve Gelir faktörleri arasındaki korelasyon %5 düzeyinde anlamlı bulunurken diğer alt boyutların birbirleri ile daha da güçlü ilişkili olduğu saptanmıştır (katsayılar %1'de anlamlı). Bu ilişkiler en yüksek Memnuniyet ve Sağlık alt faktörleri arasında (r = ,401 ve p < 0,001), en düşük ise Memnuniyet ve Gelir alt boyutları arasında (r = ,076 ve p < 0,05) gerçekleşmiştir.

6. TARTIŞMA ve SONUÇ

Göç, insan ve toplum bilincinde derin izler bırakan ve insanlık tarihi kadar eski olan bir olgudur. Tarihin her döneminde, değişen siyasi, çevresel ve sosyal faktörlerin yanı sıra yaşam koşullarındaki farklılıklar nedeniyle gönüllü veya zorunlu göçler meydana gelmiştir (Deniz, 2008: 3). Birden fazla alana ve sosyal yaşam katmanlarına yayılmış ve küresel bir sorun haline gelen ulus ötesi göç hareketliliği, ülkeleri işbirlikleri geliştirmeye ve kapsamları ve boyutları ile örgütlenme temelinde buluşturmaya zorlamaktadır. Türbülansın merkezinde yer alan Türkiye, küresel ve bölgesel krizlerde ve uluslararası göç hareketliliğinde kritik bir coğrafyadır. Türkiye'ye gelen sığınmacılar gittikleri yerlerdeki nüfusu ve coğrafi dağılımı; eğitim, sağlık, güvenlik, barınma ve ekonomi gibi çeşitli alanları etkileyerek hem toplumsal hem de ekonomik problemlere sebep olmaktadır. Bu hususlardan biri de, neoliberal esneklik politikaları ve nihayetinde küresel rekabetin sonucu olarak işgücü piyasalarının ihtiyaç duyduğu ucuz ve güvencesiz emek ihtiyacının mülteci işgücü ile karşılanmasıdır. Çalışma kapsamında mültecilerin Van'daki istihdam ve işgücü piyasası üzerine etkileri araştırılmıştır.

Türkiye'de geçici koruma statüsünde olan Suriyelilerin yanı sıra Afrika ve Asya ülkelerinden 300 binden fazla mülteci de bulunmaktadır. İnsani bir durumun sosyal ve ekonomik etkileri hakkında konuşmak, bazıları için anlamlı olmayabilir; fakat küresel bir sorun olmasının yanı sıra sosyal yaşamın birçok alanı ve tabakası üzerindeki etkisi nedeniyle, ulus ötesi göç hareketliliği, ülkeleri yerel ve ulusal, bölgesel ve uluslararası ölçekler temelinde politikalar geliştirmeye ve işbirliği yapmaya zorlar. Türkiye'deki mülteci nüfusunun büyüklüğü; eğitim, sağlık ve barınma gibi çeşitli kamu sosyal hizmetlerinin ekonomik yükü; mültecilerin bölgesel yoğunlaşmalarından dolayı ulusal güvenlik açısından riskleri; kalıcı yerleşimler ve artan sosyal etkileşimler nedeniyle yaşanan uyum sorunları gibi birçok eksende ele alınması gereken konular vardır. Bu alanlardan biri mültecilerin özellikle Türkiye ekonomisine ve iş piyasasına etkileridir. Ucuz ve güvencesiz işgücünün ana aktörlerinden olan mülteciler, mevcut istihdam ilişkilerini değiştirmesine sebep olmaktadır.

Uluslararası göçün merkezinde yer alan Türkiye, kaynak, hedef ve transit bir ülke olarak görülmektedir. 1950-1970 yılları arasında "işçi göçü" ile göç veren bir ülke olan Türkiye, günümüzde en çok mülteci nüfusuna sahip bir ülke haline gelmiştir. Söz konusu sürecin meydana gelmesine sebep olan göç dalgaları aşağıdaki gibidir:

- Irak, İran, Afganistan, Pakistan, Bangladeş, Myanmar gibi Asya ülkeleri ve Somali, Sudan, Nijerya gibi Afrika ülkeleri, hayatta kalmak için ülkelerinden ayrılan insanları içeren göç dalgalarıdır. Her iki göç dalgası (Doğu-Batı, Kuzey-Güney) Amerika Birleşik Devletleri, Kanada veya Avrupa ülkelerine gitmek için Türkiye bir transit ülke görevini görmektedir.
- Diğer bir göç hareketliliği ise Türkiye'nin güçlü bir ekonomik yapısı nedeniyle "bavul ticareti" yapan, ayrıca çalışma izni alarak veya yasadışı yollar ile Türkiye'ye giriş yapan, özellikle Moldova, Ukrayna, Romanya, Gürcistan gibi Doğu Bloğu ülkelerinden gelen kişilerin veya Kırgızistan, Özbekistan ve Kazakistan gibi Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinden göçmen işçilerinin Türkiye'yi hedef ülke olarak gören kişilerin oluşturduğu göç dalgasıdır.
- Küreselleşmenin sonucunda meydana gelen uluslararası bütünleşme süreci ve ülkeler arasındaki mesafelerin kısılmasıyla birlikte bireylere ve gruplara iletişim ve seyahat özgürlüğünü sağlamıştır.
- Öte yandan, geçici olarak koruma altında olan ve Suriye İç Savaşı nedeniyle göç eden Suriyeli mülteciler bu göç dalgalarının bir diğerini oluşturmaktadır.

Yaşanan göçlerden dolayı, Türkiye ekonomisi hem olumlu hem de olumsuz olarak etkilenmiştir. Çalışmamız Van ilindeki mültecilerin Van piyasasına nasıl bir etki bıraktığını, hangi yönlerden olumsuz sonuçlara sebebiyet verdiğini araştırmıştır. Araştırmamızda elde edilen bazı önemli bulgular şunlardır:

Araştırma, farklı uyruklardan oluşan toplam 555 kişi üzerinde yapılmıştır. Araştırma, kapsamına alınan mültecilerin uyruklarına göre dağılımlarına bakıldığında mültecilerin çoğunun İranlı (n=249) olduğu tespit edilmiştir. Bunu sırasıyla Suriye (n=240), Afgan (n=39), Irak (n=15) izlemiştir ve geri kalanı ise (n=12) diğer ülkelere ait mülteciler olduğu tespit edilmiştir (Tablo 4).

Araştırma, kapsamına alınan mültecilerin yaş dağılımlarına bakıldığında (Tablo 5) mültecilerin çoğunun (%49,2) 26-35 yaş arasında oldukları tespit edilmiştir. Bu oranı %22,2 ile yaş aralığı 15-25 genç mülteciler izlemektedir. Her iki yaş grubu dikkate alındığında, bu yaşlardaki kişiler genel olarak çalışma yaşındaki kişiler olduğu sonucuna varılabilir.

Araştırma, kapsamına alınan mültecilerin cinsiyete göre dağılımları incelendiğinde (Tablo 6), erkek oranı (%62,7) kadın oranından (%37,3) daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

Araştırma, kapsamına alınan mültecilerin eğitim durumları dağılımlarına bakıldığında (Tablo 8), üniversite lisans ve önlisans mezunu mültecilerin oranı toplam oranı %51,3 ile en yüksektir. Dolayısıyla katılımcıların çoğunluğunu eğitilmiş bireyler olduğu tespit edilmiştir. Ancak katılımcıların Van’ da çalıştıkları iş ile mezun oldukları bölümler birbirinden farklıdır.

Çalışmaya katılan mültecilerin gelir durumları dağılımları incelendiğinde (Tablo 9), mültecilerin çoğunluğu (%59,5) 0-1404 TL gelir elde ettiklerini ifade etmişlerdir; 1405- 2000 TL gelir elde ettiğini ifade edenlerin oranı ise 25,9’dur ki bu gelirler Türkiye şartlarında asgari maaş’tan az olmakla birlikte ucuz iş gücünün önünü de açmaya sebep olmaktadır. Dolayısıyla, ucuz iş gücü maliyet bakımından işverenler tarafından daha fazla tercih edildiği için doğrudan kentin ekonomisi veya işsizlik oranları üzerinde ciddi etkilere sebep olmaktadır. Zaten var olmayan iş olanakları daha da azalmış, bu da yerel halkın mültecilere karşı kin beslemelerine sebep olmuştur. 4001 TL ve üstü gelire sahip olan mültecilerin sayısı ise en düşüktür (%4,3)

Araştırma, kapsamına alınan mültecilerin harcama kalemlerine göre dağılımları Tablo 10’da verilmiştir. Mültecilerin büyük bir kısmı (%82,2) kazandıkları parayı kiraya harcadıklarını belirtmiştir. Bu oranı %8,1 ile Diğer harcamalar ve %6,5 ile Eğitime yaptıkları harcamalar izlemektedir. Katılımcıların sadece %1,1’i Giyim üzerine harcama yaptıklarını belirtmişlerdir. Tablo 9’da mültecilerin aldıkları maaşlar ve Van’daki son senelerde artan kira maliyetleri göz önünde bulundurulduğunda, mültecilerin aldıkları para ile nasıl geçindikleri sorusunu

ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla mülteciler Van'daki kira maliyetlerinin dolaylı olarak yükselmesine sebep olarak ev kiralamak isteyen kişilerin işlerini daha da zorlaştırmıştır, ancak ev sahiplerinin gerektiğinden daha fazla kira geliri elde ederek kendilerine bir gelir kapısı açmıştır.

Araştırma, kapsamına alınan mültecilerin mesleklerine göre dağılımları incelendiğinde (Tablo 12) katılımcıların büyük bir çoğunluğu (%61,1) tabloda verilen meslek grupları dışında “diğer” meslek grubuna sahip olduklarını belirtmişlerdir. Bu oranı, %16,8 ile “Öğrenci”, % 8,6 ile “Devlet Memuru”, %7,6 ile “Mimar/Mühendis” ve % 5,9 ile “Ev Hanımı” meslek grupları takip etmektedir.

Araştırma, kapsamına alınan mültecilerin çalışma nedenlerine bakıldığında ise büyük bir çoğunluğu (% 64,3)“Ev almak/Kiralamak” için çalıştıklarını belirtmiştir. Tabloda verilen çalışma nedenleri dışında “Diğer” nedenlerden dolayı çalıştıklarını belirten kişilerin oranı ise % 23,8 olarak tespit edilmiştir. Katılımcıların sadece % 1,6’sı çalışma nedeni olarak “Sağlık/İlaç Masraflarını Karşılama” için çalıştıklarını belirtmiştir.

Ölçek maddelerine ilişkin katılımcı görüş ortalamaları ve madde standart sapmaları içerisinde en yüksek üç ortalama değeri “*Aylık harcamalarımızın en büyük kısmı kiraya ve gıdaya gidiyor*”(ort.=3.95), “*Türkiye’de ki sağlık hizmetlerinden yeteri kadar yararlanıyorum*” (ort = 3.85) ve “*Geçim sıkıntısı yaşıyorum*” (ort = 3.76) olarak olduğu belirlenmiştir. Bu üç ifade doğrultusunda katılımcı görüşleri değerlendirildiğinde; katılımcıların çalışma tercihlerinde en önemli belirleyiciler olduğu görülmektedir. Ölçeğin maddeleri içinde en düşük ortalama değeri ise “*Van ilinin Ekonomik gelişmesinden dolayı tasarruf sağlayabiliyorum*” (ortalama değeri = 2.08) ifadesi olduğu belirlenmiştir.

Literatürde mültecilerin gittikleri ülkelerin işgücü piyasasına etkileri konusunda çalışmalar yapılmış olmasına rağmen, yapılan çalışmalar zorunlu göçten ziyade, genel olarak isteğe bağlı zorunlu göç üzerinde yapılmıştır. Bu çalışmaların vardıkları ortak sonuç, gittikleri ülkelere etkilerinin sınırlı olduğu yönündedir. Suriyelilerin Türkiye'ye geçici bir süreliğine kalınacağı yönündeki tahminlerden dolayı, ilk başlarda bu konu üzerinde çok durulmamıştır. Ancak ilerleyen dönemlerde geçiciliğin kalıcı hale gelmesi ve Suriyeli mültecilerin sayısının

milyonları aşması ile etkileri her alanda hissedilmeye başlanmıştır ve bu alanda akademik çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Özellikle 2015'ten bu yana Suriyeli mültecilerin Türkiye işgücü piyasasına etkileri konusunda çalışmalar ortaya çıkmaya başlamıştır. Çalışmalar büyük ölçüde benzer bulgular ortaya koymaktadır (Binatlı ve Esen, 2016: 5).

Ceritoğlu, ve ark.'larının 2017'de yaptığı "Mültecilerin Türkiye'de Yerel Halkın İşgücü Piyasası Sonuçlarına Etkisi: Yarı-Deneysel Bir Tasarımdan Bulgular" adlı çalışmada mültecilerin oluşturduğu doğal deney ortamını kullanarak mültecilerin işgücü piyasası üzerindeki etkilerini tahmin edildiği çalışma da farkların farkı yöntemi kullanılarak mültecilerin iş gücü piyasası üzerinde sınırlı da olsa bazı etkilerinin olduğu, ancak ücretler üzerinde anlamlı bir etki oluşturmadığını, mülteci akımının sonucunda kayıt dışı çalışan yerel halkta sınırlı istihdam kayıpları gözlemlendiğini tespit etmişlerdir. Yapılan çalışmada işsizlik oranları ve kayıtlı istihdamda az da olsa artış yaşanmış ve işgücüne katılım, kayıt dışı istihdam ve iş bulma oranları da bununla paralel olarak bir miktar gerileme görülmüştür. Türkiye'de kayıt dışı istihdamının yaygın olması mültecilerin bölgedeki işgücü piyasaları üzerindeki olumsuz etkisini arttırmıştır (Ceritoğlu, vd., 2017:1).

Balkan ve Tumen 2016'da mültecilerin işgücü piyasasına etkilerini araştırmak için yaptıkları "Türkiye'de Suriyeli Sığınmacıların Yarı Deneysel Bulguları" adlı çalışmada mültecilerin ucuz, kayıt dışı emek arz ettiklerini, bundan dolayı da kayıt dışı yerli işçileri, özellikle de kayıt dışı iş gücünün yoğun olduğu sektörlerde iş gücü piyasasının dışına ittiklerini ve işsizlik riskiyle karşı karşıya bıraktıklarını tespit etmişlerdir. Çalışmamızda da benzer sonuçlar elde edilmiştir (Balkan ve Tumen, 2016:2).

Akgündüz ve diğerleri 2015'te Suriyeli sığınmacıların yoğun olarak yaşadıkları 10 kentteki gıda, konut fiyatları, iç göç hareketleri ve istihdama olan etkilerini incelemiş, geri kalan 71 kenti kontrol değişkeni olarak kullandığı çalışmalarında gıda fiyatlarında anlamlı bir değişme olmadığı ancak konut fiyatlarının arttığı tespit edilmiştir (Akgündüz, vd., 2015: 2). Çalışmamızda da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Mültecilerin harcama kalemlerine bakıldığında mültecilerin %82,2'si kazandıkları parayı kiraya harcadıklarını belirtmiştir ve Van

ilindeki son yıllarda artan konut ve kira maliyetleri ile ilişkili olduğu sonucuna varılabilir.

ORSAM'ın 2015'te, mültecilerin sayısının fazla olduğu Güneydoğu ve Güney Anadolu Bölgesindeki illerde net iç göç, dış ticaret, işsizlik, ücret düzeyi, gıda ve kira enflasyonu, eğitim ve sağlık hizmetlerindeki etkilerini saptamak amacıyla yapılan çalışmada hem mülteciler olmasaydı bu değişkenlerin ne olacağını hem de bölgede yapılan mülakatlar ile analizler yapılmıştır. Çalışmada bazı illerdeki dış ticaret hacminin arttığı, eğitim hizmetlerinin olumsuz etkilendiği, kayıt dışı sektörde işsizlik oranının yükseldiği, gıda ve kira enflasyonuna yol açtığı tespit edilmiştir (ORSAM, 2015: 9).

Mültecilerin gittikleri ülkelerde kendi mesleklerini icra edip etmedikleri ile ilgili yapılan çalışmalarda, kendi ülkelerindeki mesleklerini Türkiye'de yapamadıklarını ifade etmişlerdir. Aksoy'un 2012'de Bulgaristanlı göçmenler üzerinde yaptığı bir çalışmada Türkiye'nin işgücü piyasa koşulları Bulgaristan'dan farklı olduğu için bazı göçmenlerin büyük bir çoğunluğu mesleklerine Türkiye'de devam ettirememişlerdir ve vasıfları dışındaki işlerde çalışmak zorunda kalmıştır (Aksoy, 2012: 294-295). Çalışmamızda da buna benzer sonuç elde edilmiştir. Çalışmamızda araştırma kapsamına alınan mültecilerin çoğu kendi mesleklerini burada icra edemediğini belirtmiş ve kendi vasıfları dışında işlerde çalışmıştır.

Araştırmamıza katılan mültecilerin uyruklarına bakıldığında ikinci sırada Suriyeli mültecilerin olduğu tespit edilmiştir (n=240).

Ancak ucuz işgücü olmaları nedeniyle işgücü piyasasının yapısının bozulmasından dolayı tehdit olarak algılanan göçmenlerin durumu sadece Suriyeli mültecilere özgü bir durum değildir. Literatürde ikiye bölünmüş emek piyasası kuramı olarak bilinen ve gelişmiş ülkelerde, sermaye yoğun işler ile emek yoğun işlerden kaynaklanan iki tabakalı yapıya vurgu yapan kuramın temel noktası; göçün, yerli işçilerin kabul etmediği işler için düşük seviyedeki işgücüne olan talep tarafından yönlendirilmesidir (Lordoğlu ve Aslan, 2016: 789).

Bu bağlamda Suriyeli sığınmacıların Türk sanayicileri için bir fırsat oluşturduğu belirlenmiştir. Yukarıda belirtildiği gibi, sığınmacılar çoğunlukla Türk

vatandaşlarının kabul etmediği işleri yürütmekte ve bu anlamda ekonomiye önemli katkı sağlamaktadır. ORSAM & TESEV'in işbirliği ile hazırlanan Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye etkileri adlı raporunda iş dünyası ile yapılan görüşmelerde yerel halkın tarım sektörü ve fabrikalarda işçi olarak çalışmak istemediklerini ve bu alanda ciddi anlamda işgücüne ihtiyaç duyulduğu belirlenmiştir (ORSAM & TESEV, 2015: 18). Bu nedenle, Suriyeliler, yerel halkın iş fırsatlarını ortadan kaldırmamakta, aksine vasıfsız işgücü gerektiren sektörlerdeki açığı kapatmaktadır (Koyuncu, 2016: 115).

Emek yoğun sektörlerde ve güvenceden yoksun bir şekilde çalışan mültecilerin ücretleri yerli işgücüne göre daha düşüktür. Uzun çalışma saatleri, sağlıksız ve kötü koşullarda çalışma, dinlenmeden çalıştırma gibi ikincil işgücü piyasalarında görebileceğimiz türden problemler, Türkiye'deki mülteciler açısından da bir realitedir. Mülteci işgücünün bir yedek işgücü olarak görülmesi, işgücü piyasasını yoğun rekabete yöneltirken, diğer yandan mültecilerin istihdamda ayrımcılığa ve dışlanmayla karşı karşıya kalmasına sebep olmaktadır. Başka bir deyişle, mültecilerin dezavantajlı durumları (insan sermayesi eksikliği, kimlik belgelerinin eksikliği, yetersiz dil becerileri, evli olma ve çocuk sahibi olma gibi) onları işverene bağımlı kılmakta ve emek sömürüsüne ve çoklu sömürü biçimlerine maruz bırakmaktadır.

Mülteci işgücünün Türkiye ekonomisi bakımından bir fırsat ya da konusunda net bir cevap üretmek zor olmakla beraber, mültecilerin hemen hemen yerli işgücü kadar istihdamda oldukları farklı çalışmalarda istatistiki olarak gösterilmiştir. Bu da, mültecilerin Türkiye'de yerli halkın yapmak istemedikleri, vasıf gerektirmeyen iş sektörlerindeki işgücü açığını kapatmakta olduğunu gösterir. Türkiye geneline bakıldığında mültecilerin işgücü piyasasına etkisinin oldukça sınırlı olduğunu, yoğun mülteci yerleşimlerinin olduğu bölgelerde ise işsizlik, işgücüne katılım ve istihdam oranlarında ciddi dalgalanmaların olduğu görülebilir. Benzer şekilde, Türkiye geneli dikkate alındığında mültecilerin istihdamı üzerinde sınırlı bir etkiye sahipken, mültecilerin yoğun olarak yerleştikleri bölgelerde ise kayıt dışı istihdama ciddi etkilerinin olduğunu söylenebilir. Gaziantep, Şanlıurfa ve Hatay illeri bazında bir

değerlendirme yapıldığı zaman mültecilerin; enflasyona, özellikle gıda ve konut fiyatlarının yükselmesine sebep olduğu da görülmektedir.

Mülteci emeğine dayalı ekonomik büyümenin sürdürülebilir olup olmadığı tartışmalı bir konudur. Öte yandan, mülteciler için yüksek duvarların örülmesi, sınırların kapatılması veya mültecilerin geri gönderilmesi gibi önlemlerin alınması mümkün olmamakla birlikte, Türkiye'nin sahip olduğu tarihsel ve kültürel geçmişi böyle bir politikayı izlemesini mümkün kılmamaktadır. Ayrıca, ülke içindeki mültecilerin sayısının artması ve belirli bölgelerdeki yoğunlaşması, yerel işgücü ve mülteci işgücünü karşı karşıya getirmektedir. Bu durum, sınıf rekabetinde hakların geri çevrilmesine, istihdam koşullarının kötüleşmesine ve bazı kırımla ve çatışmaların ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Bu nedenle, Türkiye'nin mülteci işgücünü de dikkate alan bir takım yapısal düzenlemeleri gerçekleştirerek, olan/olası problemleri telafi edici mekanizmalar üretmesi kaçınılmazdır.

KAYNAKLAR

- Adıgüzel, Y. (2016). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- AFAD (2013). Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar, Saha Araştırması Sonuçları. Ankara.
- AFAD (2014). Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar, Saha Araştırması Sonuçları. Ankara.
- AFAD (2016). Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar, Saha Araştırması Sonuçları. Ankara.
- Akıncı B., Nergiz A., ve Gedik E. (2015). "Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul". *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 58-83.
- Akgündüz, Y. E., Berg, Marcel V.D., ve Hassink, W. (2015). The Impact of Refugee Crises on Host Labor Markets: The Case of the Syrian Refugee Crisis in Turkey. **Discussion Paper No: 8841**. The Institute for the Study of Labor (IZA). Bonn. Germany.
- Akkayan, T. (1979). *Göç ve Değişme*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Aksoy, Z. (2012). "Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (5)20, 294-295.
- Altınışik, Ç. ve Yıldırım, M. (2002). *Mülteci Haklarının Korunması*. Ankara: Ankara Barosu Yayınları.
- Aydemir, A. ve Kırdag, M. (2013, 20-22 Mart) *The Impact of Repatriates from Bulgaria on the Turkish Labor Market*. , Politics and Economic Development, 17th ERF Conference. Antalya.
- Aygül, H.H. (2018). "Mülteci Emeginin Türkiye İşgücü Piyasalarındaki Görünümü Ve Etkileri". *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 9(20), 68-82.
- Balkan, B. and Tumen, S. (2016). "Immigration and Prices: Quasi Experimental Evidence from Syrian Refugee in Turkey". *TCMB Working Paper No: 16/01*.

Binatlı, A.O. ve Esen, O. (2016). *Suriyeli Mültecilerin Bölgesel İşgücü Piyasalarına Etkisi: Ortadoğudaki Çatışmalar Bağlamında Göç Sorunu*. Ankara: Efil Yayınevi.

Bingöllü Kılıcı, M. (2012). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihadında Yabancılar, Mülteciler ve Sığınmacılar. *Göç ve İltica Hukuku Konferansı*. Ankara: Danıştay Başkanlığı.

Bozbeyoğlu, E. (2015). “Mülteciler Ve İnsan Hakları”. *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 2(1), 60-80

Buz, S. (2004). *Zorunlu Çıkış Zorlu Kabul- Mültecilik*. Ankara: SGDD Yayınları.

Buz, S. (2008). “Türkiye’deki Sığınmacıların Sosyal Profili”. *Polis Bilimleri Dergisi*, 10 (4), 1- 14.

Ceritoğlu, E, Yüncüler, Torun ve Tümen. S. (2017) “The Impact of Syrian Refugees on Natives’ Labor Market Outcomes in Turkey: Evidence from a Quasi-Experimental Design.” *IZA Journal of Labor Policy*, 6(1), 5.

Cengiz, S. (2010). “Göç, Kimlik ve Edebiyat”, *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 2(3),185-193.

Chimni, B.S. (2002). *International Refugee Law A Reader*. London: Sage Publication,

Çelik, C. (2012). “Göç, Kentleşme ve Din”, *Din Sosyolojisi*, (Ed. N. Akyüz, İ. Çapcıoğlu), Ankara: Grafiker Yayınları.

Çelikel, A. ve Gelgel, G.Ö. (2018). *Yabancılar Hukuku*, 24. Baskı, Ankara, Beta Yayınları.

Çetin, İ. (2016). “Suriyeli Mültecilerin İşgücüne Katılımları ve Entegrasyonu: Adana-Mersin Örneği”. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(4), 1001-1016.

Çiçekli, B. (2009). *Uluslararası Hukukta Mülteciler ve Sığınmacılar*. Ankara, Seçkin Yayıncılık.

Demirakın, I. (2002). *Türkiye’de Göçmen Ötekilere Bakış*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi

Demirtaş, H. (2009). *Mülteci Sorunu ve Türkiye AB İlişkilerine Etkisi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Deniz, O. (2008). Türkiye'nin Doğu Sınırı ve Mülteci Sorunu, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Başkanlığı 2005-FED-B11 Nolu Proje Raporu, Van.

Doğan, V. ve Odabaşı, H. (2004). *Yargı Kararları Işığında Vatandaşlık ve Yabancılar Hukuku*, Ankara 2004.

Duruel, M. (2017). "Suriyeli Sığınmacıların Türk Emek Piyasasına Etkileri Fırsatlar ve Tehditler". *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2(3), 207-222.

Ekşi N. (2008). "AIHM Kararlarında Sığınmacı ve Mültecilerin Türkiye'den Sınır dışı Edilmelerini Engelleyen Haller". *İstanbul Barosu Dergisi*, 82 (6), 2803-2837.

Ercoşkun, B. (2015). *Suriyeli Mültecilerin Türkiye'ye Sosyokültürel ve Sosyoekonomik Etkileri*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Yenizyüzyıl Üniversitesi, İstanbul

Erdoğan, M. M., Ünver, C. (2015). Türk İş Dünyasının Türkiye'deki Suriyeliler Konusundaki Görüş, Beklenti ve Önerileri, *TİSK*, Ankara.

Ergüven, N. S. ve Özturanlı, B. (2013). "Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye". *A.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi*, 62 (4), 1063- 1086.

Ferris, E.G. (1993). *Beyond Borders, Refugees, Migrants And The Human Rights In The Post-Cold War Era*. Geneva : WCC Publications.

Fitzpatrick, J. (2015). "Temporary Protection of Refugees: Elements of Formalized Regime". *The American Journal of International Law*, 94(1), 279-306.

Gill, G. G. (1996). *The Refugee In International Law Second Edition*, Oxford: Clarendon Press,

Göğer, E. (1995). "Çifte Vatandaşlık", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 44, s. 127-181.

Güçer, M., Karaca,S., ve Dinçer, B.O. (2013). **Sınırlar Arası Yaşam Savaşı Suriyeli Mülteciler Yaşam Savaşı** (Rapor No: No: 13-04), Ankara: Usak Rapor, USAK Sosyal Araştırma Merkezi.

Güleç, C. (2015). "Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları Ve Türkiye'ye Yansımaları" *Tesam Akademi Dergisi*, 2(1), 86.

Güven, E. (2016). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'deki Çalışma Durumları ve Türkiye Ekonomisine Etkileri. İlem Blog. <http://www.ilem.org.tr/blog/wp-content/uploads/2016/07/Bilgi-Notu-EsmaGu%CC%88ven.pdf> adresinden erişildi.

Harunoğulları, M. (2016). “Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçiler ve Sorunları: Kilis Örneği”. *Göç Dergisi*, 1(3), 29-63.

Hasgüler, M., ve Uludağ, M. (2004). *Devletlerarası ve Hükümetler-Dışı Uluslararası Örgütler*. Ankara: Nobel Yayınları.

ILO. (2016). Suriyeli İşçi, İşveren Ve Girişimcilerin İşgücü Piyasasında Karşılaştıkları Sorunlar Ve Çözüm Önerileri Çalıştayı, Genel Değerlendirme.

İçduygu A. (2017).“Türkiye’deki Suriyeli Mültecilerin İşgücü Piyasası Entegrasyonu: Mültecilikten Göçmenliğe”. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 3(1),12-35.

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi (2017). 2016 Göçmen İş Cinayetleri Raporu http://www.guvenlicalisma.org/index.php?option=com_content&view=article&id=18281:fabrika_larda-tarlalarda-is-cinayetlerinde-birlikte-oluyorsak-birliktemucadele-etmeliyiz-2016-yilinda-en-az-96-gocmen-isciyasamini-yitirdi&catid=154:gocmen-isciler&Itemid=244 (erişim 10.09.2018)

Karadağ, Ö. ve Altıntaş, K. H. (2010). Mülteciler ve Sağlık. TAF Preventive Medicine Bulletin, 9(1), 55-62.

Karaca, S. ve Doğan, U. (2014). “*Suriyeli Göçmenlerin Sorunları Çalıştay Raporu*” Mersin Üniversitesi Bölgesel İzleme Uygulama Araştırma Merkezi.

Kartal, B. ve Başçı, E. (2014). “Türkiye’ye Yönelik Mülteci ve Sığınmacı Hareketleri”. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 275- 299.

Kaya, S. (2017), Suriyeli Mültecilerin Türk İşgücü Piyasasına Etkileri, İzmir Ticaret Odası, AR&GE Bülten 2016 Ocak-Şubat- Ekonomi

Kaygısız, İ. (2017). “Suriyeli Mültecilerin Türkiye İşgücü Piyasasına Etkileri”, Friedrich Ebert Stiftung, http://www.fes-tuerkei.org/media/pdf/_ (Erişim Tarihi: 12.09. 2017).

Keskin, F. (2005). *Birlesmis Milletler ve Turkiye*, Ankara: Ekin Yayınları.

Kirişçi, K., (2014). Misafirliğin Ötesine Geçerken Türkiye’nin “Suriyeli Mülteciler” Sınavı, Ankara: Brookings Enstitüsü Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi, <http://www.belgenet.com/arsiv/bm/bmsiyasihak.html>,_(erişim:19.07.2018).

Koçak O., Keskin A., Yıldız H. (2017). “The Possible Effects Of Syrian Immigrants In Labor Markets In Turkey And Yalova Sample”. *Route Educational and Social Science Journal*, 4(3), 59-74.

Kolukırcık, S. (2009). “Mülteci ve Sığınmacı Olgusunun Medyadaki Görünümü: Medya Politigi Üzerine Bir Değerlendirme”. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (2), 1-20.

Korkut, L. (2008). “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Devletlerin Sığınmacıları Sınır dışı Etme Egemen Yetkisine Etkisi: Türkiye Örneği”. *Ankara Barosu Dergisi*, 66 (4), 20-35.

Koyuncu, A. (2016). “Nimet Mi? Külfet Mi? Türkiye’nin Suriyeli Sığınmacıları Ve Göç Ekonomisi Üzerine Bir Derkenar”, Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler: Tespitler Ve Öneriler, (Edit: Adem Esen, Mehmet Duman), WALD: Dünya Yerel Yönetim Ve Demokrasi Akademisi Vakfı Yayını, 2016, İstanbul.

Lordoğlu, K., Aslan, M. (2016). “En Fazla Suriyeli Göçmen Alan Beş Kentin Emek Piyasalarında Değişimi: 2011-2014”. *Çalışma ve Toplum Dergisi*. 2(1) 789-808.

Mazlumder, (2014), **Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Kadın Sığınmacılar Raporu**, İstanbul: Mazlumder.

Noji, E. K. (2000). “The public health consequences of disasters”. *Prehospital and disaster medicine*, 15(4), 21-31.

Odman, T. (1995), *Mülteci Hukuku*. Ankara. :AÜ. SBF İnsan Hakları Merkezi Yayınları, <http://www.tesev.org.tr/assets/publications/file/09012015104258.pdf>_(erişim 6.9.2018).

ORSAM (2014). *Suriye’ye Komşu Ülkelerde Suriyeli Mültecilerin Durumu: Bulgular, Sonuçlar Ve Öneriler* (Rapor No: 189), Ankara: Orsam

ORSAM VE TESEV (2015), Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri 2015, ORSAM Rapor No: 195 Ocak 2015.

Önen, C., Güneş, G., Türeme, A., & Ağaç, P. (2014). “Depression and Anxiety Case among in Syrians that Live in a Refugee Camp”. *The Journal of Academic Social Science*, 2(6), 223-230.

Özdamar K. (2002). *Paket Programlarla İstatistiksel Veri Analizi*. (4. Baskı). Eskişehir: Kaan Kitabevi.

Özdemir, E. (2017). “Suriyeli Mülteciler Krizinin Türkiye’ye Etkileri”. *Ankasam Uluslararası Kriz Ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 1 (3), 114-140

Özpınar, E., Yasemin S. Ç. Ayşegül T. D. (2016). *Türkiye’deki Suriyeliler: İşsizlik Ve Sosyal Uyum*, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı.

Paksoy, H. M., Paksoy, S., Memiş, H., ve Özçalıcı, M. (2012). *Socio-Economic Impacts of Arab Spring: Comparison between Turkey and Syria*. Paper presented at the 2nd Symposium on Regional Issues and Turkey, October 1-2.

Pazarcı, H. (2003). *Uluslararası Hukuk Dersleri 2. Kitap*. Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.

Piotrowicz, R., Van E. (2004). "Subsidiary Protection and Primary Rights", *International and Comparative Law Quarterly*, 53, 107-138.

Plaut, W. G. (1995). *Asylum A Moral Dilemma*, Praeger Publications, Londra.

Resmi Gazete (2016). "Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik", <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/01/20160115-23.pdf>, (Erişim Tarihi: 12.9. 2018).

Sander, O. (2002). *Siyasi Tarih (1918-1994)*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları,

Sandıklı, A., ve Semin, A., (2012). *Bütün Boyutlarıyla Suriye Krizi Ve Türkiye*. İstanbul: Bilgesam Yayınları.

Şanlı, Y. (2004). *Küreselleşme Sürecinde İnsan Hakları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi.

Tarhanlı, T. (2000). *Sığınmacı, Mülteci ve Göç Konularına İlişkin Türkiye'deki Yargı Kararları Konusunda Hukuki Bir Değerlendirme*. Ankara: BMMYK ve Boğaziçi Üniversitesi Vakfı.

T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2017). *Çalışma Hayatı İstatistikleri*, Ankara.

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2016). *2016 Türkiye Göç Raporu*, Ankara.

Turgut, F. M. (1993). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Metodları*. (9 baskı). Ankara: Saydam Matbaacılık.

TİSK (2015). Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Yönetim Kurulu Başkanı Yağız Eyüboğlu'nun 7 Aralık 2015 tarihinde "Türk İş Dünyasının Türkiye'deki Suriyeliler Konusundaki Görüş, Beklenti ve Önerileri" raporunun basına tanıtım toplantısında yaptığı konuşma. tisk.org.tr/wp-content/uploads/2015/12/BAŞKAN-KONUŞMAMETNI.pdf (erişim 7.9.2018)

Türkiye Barolar Birliği Yayınları (2009). *Vatandaşlık, Göç, Mülteci ve Yabancılar Hukukundaki Güncel Gelişmeler*. Uluslararası Sempozyum, 15-16 Mayıs 2009. Ankara: TBB Yayınları.

Türkoğlu, O. (2011). “Mülteciler ve Ulusal/Uluslararası Güvenlik”. *U.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, XXX (2), 101-118.

Türk Tabipleri Birliği. (2014). *Suriyeli Sığınmacılar Ve Sağlık Hizmetleri Raporu*, Ankara: Hermes Tanıtım Ofset.

UNCHR (2018), The Refugee Brief, <https://www.unhcr.org/refugeebrief/latest-issues/> (erişim 02.10.2018)

Üstel, F. (2000). *Yurttaşlık ve Demokrasi*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Yüksel, U., Bulut M.N., ve Mor Z., (2014), Türkiye’de Bulunan Suriyeli Mülteciler, Ankara Uluslararası Ortadoğu Barış Araştırmaları Merkezi. [http://www.impr.org.tr/tr/wpcontent/uploads/T%C3%BCrkiyede-BulunanSuriyeliM%C3%BClteciler .pdf](http://www.impr.org.tr/tr/wpcontent/uploads/T%C3%BCrkiyede-BulunanSuriyeliM%C3%BClteciler.pdf).

EKLER

ANKET SORULARI

Aşağıda yer alan anket formu, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. M. Akif ARVAS danışmanlığında gerçekleştirilecek olan ve yüksek lisans öğrencisi Asima İsaoglu tarafından hazırlanan “Mülteci Hareketleri ve İşgücü Piyasası İlişkisi: Van İli Örneği ” isimli tez proje çalışması için hazırlanmıştır. Anket soruları genel olarak değerlendirildiği için katılımcıların ad-soyadları ve mahrem bilgileri talep edilmemektedir. Araştırmaya verdiğiniz katkıdan dolayı teşekkür ederiz.

1. Uyruğunuz?

- Suriye İran Irak Afgan Diğer

2. Yaşınız?

- 15-25 arası 26-35 arası 36-45 arası 46-60 arası 61 ve üstü

3. Cinsiyetinizi belirtiniz.

- Kadın Erkek

4. Medeni durumunuzu belirtiniz.

- Bekâr Evli

5. Eğitim durumunuzu belirtiniz.

- Ortaokul Lise Ön lisans Lisans Lisansüstü

6. Ailenizin aylık toplam gelirini (kazancını) belirtiniz.

- 0-1404 TL 1405-2000 TL 2001-3000 TL 3001-4000 TL 4001 ve üstü

7. En büyük harcama kaleminiz hangisidir (sadece bir kutucuğu işaretleyin)?

- Kira Sağlık Eğitim Giyim Diğer

8. Hanede yaşayan kişi sayısı?

- 1 2 3 4 5 ve üstü

9. Mesleğiniz nedir?

- Mimar/Mühendis Devlet Memuru Öğrenci Ev hanımı Diğer

10. Niçin çalışıyorsunuz?

- Eğitim masraflarını karşılamak Ev almak/Kiralamak Giyim-kuşam
 Sağlık/İlaç masraflarını karşılamak Diğer

Açıklama: Bu bölümde yer alan anket soruları katılımcıların çalışma koşulları, sosyo-ekonomik ve demografik durumlarını etkileyen faktörlerle ilgili sorulara yer verilmiştir. Sağ tarafta yer alan; kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, kısmen katılıyorum, katılıyorum, kesinlikle katılıyorum seçeneklerinden her bir ifade için durumunuza ve görüşünüze en uygun olanından <u>yalnızca</u> bir tanesini işaretleyiniz.	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1. Geçim sıkıntısı yaşıyorum					
2. Çalıştığım işyerinden memnunum					
3. İşverenenden memnunum					
4. Çalıştığım yerle asıl mesleğim arasında paralellik var.					
5. Çalışma arkadaşlarımla sıkıntı yaşıyorum.					
6. Çalışma saatleri diğer çalışanlarla aynı.					
7. Çalıştığım yerde kendimi güvende hissediyorum.					
8. İş arkadaşlarımla aynı ücreti alıyorum.					
9. Geldiğim yerde daha fazla ücret alıyordum.					
10. Van'da mültecilerin çalışabileceği yeteri kadar işkolu ve sektör bulunmaktadır					
11. Haftanın yedi günü çalışıyorum.					
12. Ekonomik sıkıntılardan dolayı bir hanede birden fazla kişinin çalışması gerekir.					
13. Göçmen/mülteci olduğumdan dolayı iş bulmakta zorlanıyorum.					
14. Van halkı mültecilerin ekonomik sorunlarına duyarlıdır					
15. Çalıştığım yerde Asgari ücretten daha fazla ücret alıyorum.					
16. Ailemin aylık geliri geçimimizi sağlamaya yetiyor.					
17. Ailemin aylık geliri giderlerimi karşılamaya yetmiyor.					
18. Aylık harcamalarımızın en büyük kısmı kiraya ve gıdaya gidiyor.					
19. Göç ettiğim yerde aylık gelirim daha fazlaydı.					
20. Göç ettiğim yerde Van iline göre iş olanakları daha iyi.					
21. Van ilinin esnafı iş imkânı sağlarken biz mültecilere öncelik tanıyor.					
22. Van'da işverenler kendi vatandaşları ile bize aynı imkânı sağlıyorlar					

23. Gelecekte durumumun daha iyi olacağını düşünüyorum.					
24. Göç ettiğim yerde hayat Van iline göre daha pahalı.					
25. Uyuşmaktan dolayı işyerinde sıkıntı yaşıyorum.					
26. Van'a göç ettikten sonra yaşadığım yerde uyum sorunu yaşıyorum.					
27. Göç ettiğim yerden dolayı iş bulmakta zorlanıyorum.					
28. Devlet kurumlarından sık sık yardım alıyorum.					
29. Yaşadığım mahalle halkı biz mültecilere maddi destek yardımında bulunuyorlar.					
30. Göç ettiğim yerdeki hizmetler buraya kıyasla daha iyiydi.					
31. Türkçe bilmek, mültecilere Van'da daha iyi iş imkânları sunmaktadır.					
32. Van ilinin Ekonomik gelişmesinden dolayı tasarruf sağlayabiliyorum.					
33. Göç ettiğim yerdeki işimi Van'da yapma imkânını buluyorum.					
34. Çalıştığım yer yemek ve yol paramı karşılıyor.					
35. Ekonomik sıkıntıdan dolayı evde çocuklarda çalışmak zorunda kalıyor.					
36. Van'ın sosyo-kültürel yapısına uyum sağlanmakta zorlanıyorum.					
37. Türkiye'de ki sağlık hizmetlerinden yeteri kadar yararlanıyorum.					
38. Türkiye'de ki sağlık hizmetlerinden memnunum.					
39. Sağlık sorunu yaşadığımda ilaç temin edebiliyorum.					
40. İhtiyaç duyduğumda Psikolojik destek hizmetinden yararlanıyorum.					

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı :Asima İSAOĞLU
Uyruğu :TC
Doğum Tarihi ve Yeri : 15.07.1991
Telefon :05466702860
Faks :.....
E-mail : asimaisaoglu3065@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Doktora
Yüksek Lisans	Van YYÜ Sosyal Bil. Enst. İktisat ABD	Devam Ediyor
Lisans	Van YYU İktisat İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü	20.06.2015

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
.....

Yabancı Dil

İngilizce

Yayınlar

.....

Hobiler

.....

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

LİSANSÜSTÜ TEZ ORJİNALLİK RAPORU

22/07/2019

Tez Başlığı / Konusu:

Mülteci Hareketleri Ve İş Gücü Piyasası İlişkisi: Van İli Örneği

Yukarıda başlığı/konusu belirlenen tez çalışmamın Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan toplam sayfalık kısmına ilişkin, 22/07/2019 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 14 (Ondört) tür.

Uygulanan Filtreler Aşağıda Verilmiştir:

- Kabul ve onay sayfası hariç,
- Teşekkür hariç,
- İçindekiler hariç,
- Simge ve kısaltmalar hariç,
- Gereç ve yöntemler hariç,
- Kaynakça hariç,
- Alıntılar hariç,
- Tezden çıkan yayınlar hariç,
- 7 kelimededen daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 7 words)

Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi İnceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içemediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

01 / 08 / 2019
Asima İsaoglu

Adı Soyadı : *Asima İsaoglu*
Öğrenci No :
Anabilim Dalı : *İktisat*
Programı : *İktisat*
Statüsü : Y. Lisans Doktora

DANIŞMAN
Doç. Dr. M. Akif Arvas
01.08.2019.

ENSTİTÜ ONAYI
UYGUNDUR

06.08.2019.

Doç. Dr. Bekir KOÇLAR
Enstitü Müdürü